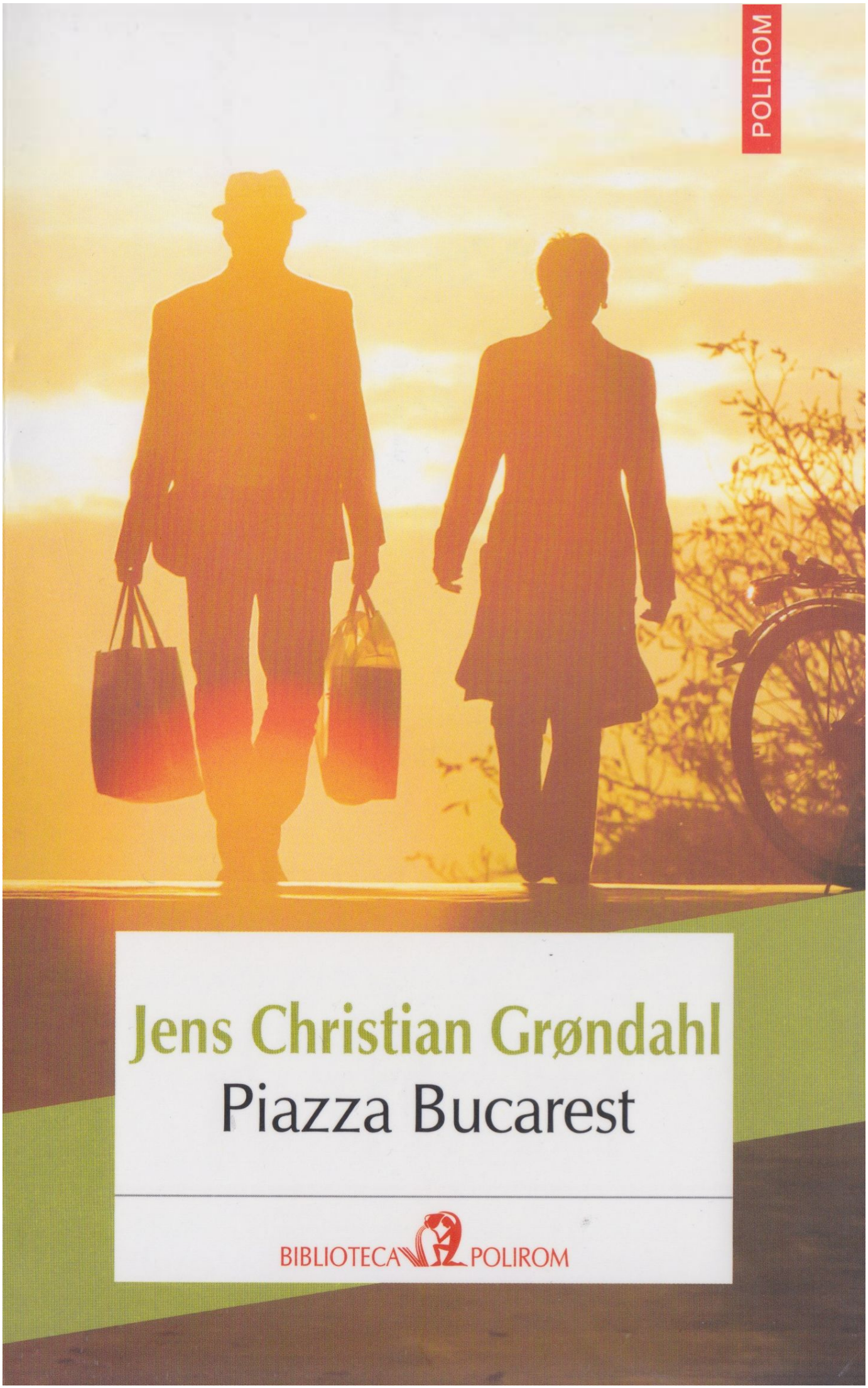
POLIROM
Jens Christian Grøndahl
Piazza Bucarest
BIBLIOTECA POLIROM

Piazza Bucarest îşi poartă istoriile printr-o lume nostalgică, cu rădăcini cosmopolite (New York, Copenhaga, Bucureşti, Roma), amintiri răscolitoare şi vieţi dezrădăcinate. De la un personaj la altul, Grøndahl pune în pagină neliniştile unei epoci trecute: reflecţii asupra exilului, asupra capcanelor libertăţii şi asupra fragilităţii literaturii, a cărţii.

„Teama este, cred eu, strâns legată de dorinţă. Există teama de a pierde femeia iubită, dar bărbaţilor le este teamă şi că femeile le-ar putea pătrunde ideile mai mult sau mai puţin pretenţioase şi suficiente pe care şi le fac despre ei înşişi. Şi mai există îndeosebi teama masculină faţă de puterea feminină de a se avânta, chiar a se pierde, în pasiune. Scriind, caut să răzbat până la acest mister, conştient în acelaşi timp că niciodată nu voi ajunge să sondez oceanul care este viaţa interioară a unei femei. Eşec repetat care-mi promite că mai sunt de scris alte romane..."

Jens Christian Grøndahl

Jens Christian Grøndahl

Piazza Bucarest

Într-o dimineață de martie am pornit cu mașina spre nord ca să-l vizitez pe Scott pentru ultima oară, înainte ca el să plece acasă, în America. Iarna se mai îmblânzise puțin, dar totul părea și mai epuizat în lumina difuză a soarelui, chiar și cerul era albastru-deschis, spălăcit. Am urmat ritmul monoton al traficului de pe autostradă, fără să mă gândesc încotro mă îndrept, până am trecut prin tunelul Limfjord și am văzut în oglinda retrovizoare norii de fum umflați prinzând soarele deasupra hornurilor înalte și clădirilor industriale din Aalborg. Am observat cum mă cuprinde aceeași libertate ca de fiecare dată când eram în drum spre Scott și vedeam cerul deschizându-se în toate direcțiile peste peisajul tot mai gol, tot mai sfios. Nu m-am putut abține să zâmbesc când am văzut gardurile lungi de scoruși slăbănogi de pe marginea curbelor neîntrerupte ale drumului și bisericile de țară văruite în alb, fără clopote, mici excepții strălucind în singurătatea nemărginită.

Știu că nici eu și nici Scott nu aveam vreun motiv să ne simțim legați de acest peisaj, el cu atât mai puțin ca mine, dar la fel de bine știu că tresăream

amândoi de fiecare dată când ne îndreptam împreună cu maşina spre nord, de la Frederikshavn spre Skagen, şi, după pajiştile cu oi şi bovine, vedeam într-un târziu câmpia întinzându-se în jurul drumului, continente brun-roşcate de iarbă-neagră crescută sălbatic printre dunele gârbovite, perişorii care lucesc ritmic în bătaia vântului şi bălţile care oglindesc cerul într-o nuanţă de albastru mai profund, mai viu. El crescuse în New York, eu la Copenhaga, şi totuşi amândoi aveam sentimentul că acest peisaj vrea ceva de la noi, că pusese un fel de gaj ciudat pe ceva din noi înşine şi ştiu că şi el, la fel ca şi mine, iubea fiecare fir de iarbă din dunele dintre o mare şi cealaltă, aici unde uscatul se îngustează şi se ascute, până când nu mai poţi înainta.

Îl cunosc pe Scott de când aveam şase ani. Vicky m-a crescut singură, aproape de când m-am născut. A rămas gravidă la nouăsprezece ani cu un băiat pe care apoi nu l-a mai văzut, dar ar fi greşit să spun că Scott mi-a ţinut loc de tată. Era prea tânăr pentru asta, mult mai tânăr decât tăcuţii fumători de pipă pe care îi zăream acasă la prietenii mei. Scott mi-a fost cel mai bun prieten şi am senzaţia că aşa va fi mereu. Nu mă gândesc numai la talentul lui de a construi zmeie, aptitudinile lui în această direcţie nu se deosebeau prea mult de cele ale fumătorilor de pipă. Mă gândesc la abilitatea lui de a fi unde era,

fără să fie preocupat să ajungă în altă parte. Abilitatea lui de a nu întreprinde altceva în afară de a respira şi de a zăbovi asupra realităţii prezente, de a o inhala, pentru ca ea să pară mai puţin volatilă după ce fusese într-o legătură poroasă cu sângele lui şi cu privirea lui calmă. Cred că de aceeaşi calitate s-a îndrăgostit Vicky, care de atunci i-a permis să se lase purtat de nebunia propriei lipse vegetative de ambiţii. Dar, împreună cu el, chiar şi cele mai neînsemnate colţuri ale lumii deveneau interesante, şi puteam petrece literalmente ore întregi stând pe banca de piatră din grădină şi uitându-ne în gol, sau pe malul mării, fiecare cu câte o undiţă în mână, ca pretext pentru a nu face nimic.

Scott nici nu a încercat să-mi fie tată. Mă lăsa în pace şi aştepta să mă apropii eu. Unul dintre primele lucruri pe care le-am remarcat la el a fost accentul american. Sigur că era ceva aventuros că mama mea era iubita unui american, dar ireal era mai ales felul în care el se chinuia să întoarcă vorbele în gură fără să-şi folosească limba. Era înalt şi masiv şi cu şapte ani mai tânăr decât Vicky. Ea tocmai terminase şcoala de asistente medicale, iar căsuţa de la marginea oraşului Copenhaga, acolo unde am copilărit, îşi permitea persoane extravagante. Astăzi, când mă gândesc la ei, mă cutremur la gândul că erau atât de tineri.

Era în toamna anului 1966. Scott se lăsase de liceu şi era în marea călătorie de iniţiere prin Europa, când a găsit la Copenhaga o scrisoare post-restant cu un ordin de chemare în armată. Izbucnise războiul din Vietnam şi el ştia ce îl aşteaptă, fiindcă auzise de acasă, de la prietenii mai mari care fuseseră deja mobilizaţi. El şi Vicky se întâlniseră într-o seară la Cei Trei Muschetari. De fapt, ea nu suporta jazzul de New Orleans, dar o prietenă de la spital o cărase acolo. Dragostea vine întotdeauna ca o surpriză, şi uneori vine exact când trebuie. Eu cred că ei chiar au fost îndrăgostiţi, dar cât de uşor nu e să te îndrăgosteşti când eşti tânăr şi singur pe lume? S-au căsătorit foarte repede, din cauza situaţiei lui Scott. Am o vagă amintire despre o sală de aşteptare de la primărie, dar sigur confund ceea ce îmi amintesc cu ceea ce mi-am închipuit ulterior despre tânărul dezertor, care stă şi ascultă politicos un ritual de cununie din care nu înţelege nici măcar un cuvânt.

L-am sunat pe mobil când m-am apropiat de Frederikshavn şi am văzut marea lucioasă şi calmă lărgindu-se sub panta de la Sæby. Puţin mai încolo, m-am îndepărtat de ţărmul mării şi am luat-o către nord. El era în grădină, ai fi zis că ieşise doar să se bucure de soarele de martie de deasupra şirului de

pini biciuiți de vânt de la marginea drumului. Stătea pe loc și mă studia, în timp ce coboram din mașină și luam geanta din portbagaj. Era atât de tipic pentru el acest fel pasiv de a asista, de exemplu, la o sosire, pentru ca impresiile, fiecare în parte, să aibă timp să treacă prin ecluza simțurilor și să i se întipărească în conștiință. Reacțiile lui lente, ușor întârziate, îi puteau face pe oameni să creadă că și el era ușor întârziat. Vicky ajunsese treptat la concluzia că se căsătorise cu un nătâng, dar el înțelegea mai multe decât majoritatea, doar că nu lăsa să se observe asta.

Și iată-l acolo, printre fațadele vopsite în alb ale fermei, cu o mână odihnindu-se pe marginea remorcii, în pantaloni albaștri de lucru și vestă vătuită, ca oricine de prin părțile acestea din nordul Iutlandei, care își face de lucru într-o după-amiază de sâmbătă, acasă la el. Singurul lucru care îl dă la o adică de gol, înainte de a deschide gura ca să vorbească, este șapca de baseball pe care o poartă de când îl știu eu. A făcut burtă și e mai adus de spate, iar sub șapcă îi lipsește aproape tot părul, însă fața lui largă și ochii mici și gri sunt neschimbați, anii s-au scurs ușor pe lângă statura lui masivă și fermă. O să mă îndrept direct spre el până să i se încordeze obrajii și să schițeze un zâmbet strengar, timp în care va străbate curtea într-un mod caraghios, ca să mă bată pe umăr. *Pudoare* e cuvântul. Poate că nu prima calitate la care

te-ai aştepta de la un băiat crescut în Queens, însă cred că el ar fi fost acelaşi, oriunde ar fi crescut. Apariţia lui masivă face blândeţea şi mai frapantă, acel calm aflat într-o expectativă amabilă. Dă impresia că nu a încetat să se mire cu simţurile ascuţite ale unui copil şi că nutreşte o grijă spontană pentru tot ce e mai mic, mai slab, mai delicat şi mai lipsit de apărare decât el.

Şi-a petrecut viaţa de adult într-o ţară în care nu trebuia să se afle decât în trecere. Abia dacă auzise de ea atunci când, tânăr fiind, traversa Oceanul Atlantic într-un avion şi trasa cu degetul rute alternative pe harta Europei. Ar fi putut la fel de bine să-şi găsească o fată în Göttingen sau Avignon, în cazul ăsta poate că nu ar fi divorţat, dar nici nu l-am auzit vreodată plângându-se. Cred că era prea blând. Vicky avea dreptate că fantezia nu era punctul lui forte, şi e nevoie de fantezie ca să-ţi faci sânge rău sau să faci reproşuri vieţii. Pur şi simplu nu cred că Scott a încercat vreodată să-şi închipuie un alt curs al vieţii, lui îi lipseşte această capacitate, dar e şi lipsit de apărare în faţa încăpăţânării rănite care îi face pe oameni să-şi încleştеze pumnii pentru ceva ce oricum nu mai poate fi schimbat.

A fost un străin în toţi anii aceştia de când a venit la Copenhaga şi a rămas undeva suspendat. Probabil că fusese un străin şi pe străzile din Queens. Nu era

un neadaptat, din contră, părea că se poate obișnui cu orice mediu, însă dădea impresia că întâlnise mereu și alți oameni, cu aceeași ezitare incurabilă, căzută din cer. Plutea ceva intangibil deasupra lui Scott, era și puternic și slab în același timp, și nu cred că se deosebea de ceilalți în privința nevoii de a comunica.

Nu pot spune cu certitudine de ce relația dintre Vicky și Scott nu a mers. Ea s-a apărat spunând că el a avut un blocaj. Din păcate, eu întotdeauna stau mult prea mult pe gânduri întrebându-mă ce să le spun oamenilor, spontaneitatea mea este retrospectivă și prin urmare zadarnică, poate că de aceea scriu. Ar fi trebuit s-o întreb pe Vicky de ce, după părerea ei și a celorlalți, trebuie în mod absolut să ne menținem în mișcare, de ce naiba trebuie să ne aflăm în permanență în drum spre ceva. Poate că acesta era secretul din spatele blândeții lui Scott, faptul că el nu se îndrepta nicăieri și nici n-ar fi făcut-o vreodată, pentru că el, chiar dacă s-a aflat la Copenhaga în loc de Saigon, știa că, la urma urmei, toate drumurile duc doar în mormânt, și că acest lucru nici măcar nu e tragic.

Așa îl văd eu, ca pe un bărbat care aparent a avut un blocaj în drumul de la A spre B și a uitat și de unde vine, și încotro se îndreaptă. Stă cu capul puțin ridicat și brațele lipite de corp, de parcă ar asculta cu atenție sau doar s-ar concentra să simtă briza de primăvară, iar miresmele pe care le poartă cu ea, s-ar

crede că le-a uitat aşa cum un copil poate aluneca în visare. Aşa a stat şi în Queens, poate cu o mănuşă de baseball într-o mână şi o bâtă în cealaltă, în timp ce ceilalţi îl strigau nerăbdători, şi aşa stă şi la Poşta Centrală din Copenhaga, cu o scrisoare de la armata americană în mână în timp ce, cu gândurile aiurea, vede oamenii venind şi plecând, încă nu foarte sigur unde anume pe continent se află.

Alura lui adusă de spate a devenit punctul meu de reper masculin pe măsură ce creşteam şi mă uitam din când în când îngrozit la pantofii şi tricourile mele vechi, înainte de a le dona Armatei Salvării. Îngrozit pentru că simţeam brusc că odată pus în mişcare, împins de tirania ticăită a timpului, n-o să te mai întorci niciodată. De parcă ai fi putut doar dacă ai fi avut, la fel ca Scott, puterea de a ţine piept la tot felul de dorinţe arzătoare de a ajunge mai departe şi a deveni altceva. Cred că înţeleg de ce el, spre frustrarea acumulată a lui Vicky, nu avusese nici un plan pentru ziua de mâine sau anul următor. Cred că el realizase că planurile, nerăbdarea şi schimbarea însemnau o trădare a ceva de neînlocuit în el însuşi.

Complet lipsit de iniţiativă nu era, dar ce să faci când ai optsprezece ani şi te afli într-o ţară necunoscută, unde nu vorbeşti limba, în timp ce tovarăşii tăi sunt transportaţi cu avioanele peste Marea Moartă şi trimişi drept în junglă? Acasă îl aştepta închisoarea,

şi aici? Nu apucase să termine vreo şcoală, iar banii erau pe sfârşite. În liceu se apucase de fotografie, câştiga un ban în plus făcând poze pe la nunţi, şi cu ultimele lui resurse financiare îşi cumpărase un aparat Rolleiflex. La început a lucrat ca freelance la un ziar local, şi mai târziu s-a angajat la o revistă, un job pe care l-a păstrat până a pus aparatul de fotografiat în cui.

N-am avut niciodată impresia că e umilitor să stea umăr la umăr cu colegii lui şi să fotografieze tot felul de personalităţi în drum spre vreo premieră de teatru sau biciclişti în drum spre linia de sosire. Cum spuneam, el era lipsit de ambiţia de a se face remarcat şi nu avea toane de artist. Fotografia celebrităţi şi prezentări de modă şi ilustra reţete culinare şi articole de grădinărit, la fel de conştiincios şi pe deplin anonim. Doar de două ori l-am auzit vorbind despre munca lui, fapt care ar fi putut indica implicarea personală. O dată a fost atunci când a trebuit să meargă la aeroport, fiindcă venea Diana Ross în oraş, a doua oară când s-a ocupat de marile demonstraţii pentru Vietnam. Îmi aduc aminte imaginile de la televizor la care se uita. Elicoptere care aterizează într-un luminiş, iarba înaltă care se pleacă sub presiunea aerului. Soldaţii care aleargă, împiedicaţi de echipamentele lor grele, civilii care fug, în bluze de pijama negre, cu pălării din paie de orez agăţate de spatele costeliv.

Când s-a întors acasă pentru prima oară după ce plecase la vârsta de optsprezece ani, mi-a povestit despre vizita lui la Washington, la monumentul ridicat în memoria celor căzuți în Vietnam. Ca și alți vizitatori, mersese de-a lungul șirului de nume cioplite în peretele negru de granit, pentru a căuta cunoscuți. La un moment dat s-a nimerit lângă un bărbat cam de vârsta lui, în jur de cincizeci de ani. Bărbatul era îmbrăcat cu o geacă de camuflaj cu numele fostei lui divizii trecut pe ea, destul de ostentativ, a povestit Scott. S-a uitat în jos când celălalt a început să-l privească stăruitor. Bărbatul n-avea de unde să știe ceva despre Scott, dar părea că ar fi știut totul. Oare doar el dădea atât de multă importanță unei priviri insistente? Chiar conta?

Pe drumul înapoi spre New York, în tren, Scott nu se putuse gândi decât la bărbatul cu geaca de camuflaj, cu expresia feței conflictuală, fariseică. Când a ajuns la Penn Station și a trecut prin mulțimea de oameni îndreptându-se în toate direcțiile, s-a simțit dezrădăcinat într-un fel cum nu se simțise în toți anii cât fusese plecat. Pentru o secundă, a povestit el, pentru o fracțiune de secundă și-a dorit ca numele lui să se fi aflat printre numele din granitul negru. Îmi amintesc și astăzi cum încerca să-mi explice la ce se referă. De parcă el ar fi fost mai real dacă ar fi

fost un nume în peretele cu nume, decât fusese în toţi anii aceştia.

Nu cred că încercase să-şi formuleze gândul înainte de a-mi povesti asta. Nu cred nici că Vicky l-ar fi înţeles, în cazul în care el ar fi încercat. Chiar nu cred că ei au vorbit vreodată, în vreun fel profund, despre ceva. În relaţia lor era vorba, din câte mi-am dat seama, de siguranţă şi sex. Diferenţa de vârstă probabil că îi confirmase ei feminitatea, în timp ce liceanul exilat găsea în corpul ei moale şi rotund ceva ce de-a lungul anilor poate fi suficient pentru un cămin. De fapt, ceva mai bun decât un cămin, căci cu un trup de femeie disponibil şi prietenos alături de el, un bărbat se poate simţi acasă pretutindeni.

În plus, Scott era fidel, el nici măcar nu se uita spre alte femei cât a trăit cu Vicky. Ea a fost cea care s-a aruncat în braţele unui bărbat bogat cu o maşină mare, care o putea face să traverseze în condiţii de siguranţă şi încredere menopauza ce nu ameninţa deocamdată, însă era iminentă. Probabil că ea a prevăzut că diferenţa de vârstă va creşte cu timpul, până în ziua în care el se va îndrăgosti de o femeie cu mult mai tânără decât amândoi. Scott i-a dat drumul de lângă el fără să facă scandal. La ce bun? N-am vorbit despre ea când l-am vizitat în noua lui casă. Am continuat discuţia pe care o purtam de când m-a luat de la şcoală pentru prima dată. În

amintirea mea, prietenia noastră a rămas aceeaşi, de atunci, ca o bancă de piatră dintr-o grădină, neafectată de buruienile timpului.

Mi-am pus geanta în camera mică din spatele bucătăriei, în care dormeam mereu când veneam în vizită, şi unde un perete întreg era acoperit cu un Stars and Stripes decolorat, ros de molii. N-am perceput niciodată asta ca pe o manifestare de patriotism, şi nici el nu mi-a dat vreun motiv. Dacă ar fi să fac o conexiune între drapel şi altceva în afară de Scott, atunci ar fi o poză pe care mi-o amintesc, făcută parcă la Woodstock în '67, cu doi tineri goi care se îmbrăţişează, înfăşuraţi în steagul american. De parcă ţara lor ar fi mare şi suficient de încăpătoare cât să cuprindă o generaţie încăpăţânată şi extaziată de consumatori de marijuana. Scott fusese o parte din toate astea, numai că el fusese totuşi un erou, fiindcă refuzase să lupte împotriva lui Ho Chi Minh.

Când am deschis geanta, privirea mi-a alunecat pe scrisoarea cu timbre româneşti, care sosise cu o săptămână în urmă. Era ştampilată în Bucureşti, expeditorul era Dmitri Nosca. Nu ştiam că poate să te cheme Dmitri în România. Sub numele Elenei era vechea adresă a lui Scott din Copenhaga. Probabil că trecuse multă vreme de când ea şi expeditorul

luaseră legătura ultima dată. Am lăsat scrisoarea în geantă, putea să mai aştepte puţin. Elena şi Scott erau căsătoriţi de mai puţin de un an când s-au stabilit în Iutlanda de Nord. Mi-a lăsat mie apartamentul lui şi între timp eu am ajuns la vârsta pe care o avusese Scott atunci când ea l-a părăsit. Nu ştiu cum să interpretez asta, în nici un fel anume, presupun. Oamenii interpretează prea mult lucrurile, dar există modele care pot fi totuşi apreciate pentru ordinea lor neînsemnată în sine, ca de exemplu momentele în care personajele dintr-o poveste împlinesc, pe rând, 44 de ani.

Uneori mă întrebam ce s-a ales de fapt de Elena. Nici nu aveam de la cine să aflu, căci Scott ştia la fel de puţin ca şi mine. El nu avusese niciodată chef să vorbească despre ea sau despre acea perioadă. Era şi multă vreme de atunci, şi, pe măsură ce trec anii, eu încetez să mă mai mir cum pot dispărea oamenii, de parcă ar înceta să mai existe. Nu că au murit, asta ar însemna deja să exagerez prea mult, dar că pur şi simplu au încetat să mai existe pentru tine ca persoane pe care le poţi vedea în faţa ta şi despre care îţi poţi închipui lucruri. Totuşi ea mersese prin aceste camere şi privise pe aceste ferestre.

Grădina arăta ca de obicei. El nu se putuse mobiliza niciodată să amenajeze mai mult de jumătate: o cameră de zi, bucătăria, un dormitor şi cămăruţa

unde dormeam eu. Nici măcar nu pusese clincher pe podeaua din baie, şi acum se pregătea să renunţe la visul său pe jumătate realizat, despre un loc la ţară, departe de tot şi toate. Chiar dacă păsările intrau şi ieşeau în voie prin acoperişul hambarului, reuşise să găsească un cumpărător. Mi-a povestit despre ultima vizită la New York. Tatăl lui era bolnav de mai multă vreme, Scott tocmai sosise. Niciodată nu avuseseră o relaţie tocmai bună. Mi-a povestit despre moartea tatălui pe un ton sobru, fără urmă de sentimente, dar eu ştiam că el nu e atât de cool pe cât voia să pară. Ştiam, pur şi simplu pentru faptul că mi-a vorbit despre asta.

Altminteri, Scott nu era genul de om care să vorbească despre sentimentele sale sau despre el, în general. El prefera întotdeauna să asculte, şi asta nu numai din cauză că nu devenise niciodată pe deplin familiar cu limba. M-a întrebat despre copiii mei, dar a aşteptat să ajung eu la subiectul divorţului, şi s-a mulţumit cu răspunsurile mele scurte, fragmentare. Era o uşurare mai mare să tăcem împreună pe marginea acestui lucru, acum, că subiectul fusese atins şi, ca să spunem aşa, dezamorsat, decât dacă l-am fi luat şi l-am fi despicat pe toate părţile. Decenţa este cea care ne uneşte, înainte de multe altele. Dacă Scott ar avea ceva atât de pretenţios precum o atitudine de viaţă, atunci ar fi aceea de a lăsa timpul să treacă şi să ia cu el totul, şi ceea ce ne-a făcut fericiţi, şi

ceea ce ne-a făcut să urlăm la lună. Aşa i-a fost după Vicky, şi aşa i-a fost şi după Elena.

Chiar el i-a amintit numele, înainte ca eu să apuc să spun că a sosit o scrisoare pentru ea. El îmi povestea tot despre reîntâlnirea sa cu New Yorkul şi despre decizia de a se muta înapoi. Tatăl lui fusese dealer auto şi se descurcase bine. Lăsase în urma lui o casă, iar Scott şi fratele său vorbiseră s-o vândă, dar când făceau turul casei, el a observat cum decizia se fixează mai bine în el, ca un măr copt care cade pe iarbă şi se rostogoleşte puţin, înainte de a nu se mai mişca, oprit de aceeaşi greutate care l-a făcut să cadă. Este ironic, a spus el, fiindcă acesta fusese visul Elenei, New York. Poate că ea plecase fiindcă el nu i-a putut îndeplini visul? Am evitat să răspund.

După ce n-a mai fost obligat să rămână în Danemarca, se gândise că se poate întoarce acasă oricând. Acest gând îl făcuse să rămână. Nu gândul la un loc care cu timpul ar fi devenit al lui, ci gândul la un loc care odată ar fi fost asta şi care ar fi rămas constant în amintire, câtă vreme el ar fi fost plecat. Bineînţeles că New Yorkul nu era un gând constant, mi-a spus el zâmbind, dar ar fi existat acolo, s-ar fi gândit că se poate întoarce oricând. Îi rămăsese undeva în minte, ca o posibilitate stabilă, constantă, şi ar fi putut spune cu exactitate în ce dată şi la ce oră înţelesese că acea constanţă fusese o iluzie.

Atunci când, la fel ca restul lumii, stătuse la televizor şi văzuse cele două turnuri prăbuşindu-se, a fost izbit de un sentiment de pierdere personală, pe care a încercat luni de zile să-l reprime. Sentimentul era grotesc de nepotrivit faţă de ceea ce pot simţi zecile de mii de supravieţuitori. Ce pierduse el, prin comparaţie? O jumătate de an mai târziu era cu fratele lui la un spital din Queens şi aşteptau ca tatăl lor îndărătnic şi extrem de muncitor să arunce prosopul şi să renunţe la o luptă pe care n-o putea câştiga. A fost prima oară când şi-a permis să cugete la ce se întâmplase de fapt cu el în acea zi de septembrie, în urmă cu aproape doi ani. El nu vizitase niciodată turnurile, fuseseră construite în absenţa lui, ca un plus adus oraşului copilăriei sale, şi acel timp îl pierduse el, nu copilăria, ci anii dintre construcţia turnurilor şi distrugerea lor. În faţa ecranului televizorului, anii maturităţii sale i s-au părut, într-un mod complet absurd, o paranteză mult prea lungă, înainte ca viaţa adevărată să fi început. El, care niciodată nu se lăsase contaminat de planurile de viitor zeloase ale altora, avea totuşi sentimentul unei goliciuni iremediabile şi se simţea ca un dezertor într-un înţeles mai profund decât şi-ar fi închipuit vreodată.

A doua zi după înmormântare a luat linia R spre Manhattan, aşa cum făcuse de atâtea ori pe vremuri,

şi a coborât la City Hall. Zona de cealaltă parte a Broadway-ului era închisă temeinic, dar totul era îndepărtat, era doar un spaţiu gol enorm, împrejmuit, printre clădirile din jur. În avion, în drumul de întoarcere spre Copenhaga, a încercat să-şi reamintească spaţiul gol, să-şi întipărească proporţiile acestuia în memorie, ca o impresie negativă a locului pe care îl ocupaseră turnurile. Şi-a coborât privirea când mi-a povestit asta, numai că nu putuse rezista acestui gând nepotrivit. Disproporţia dintre catastrofă şi propriul lui sentiment de goliciune nu făcea decât să-i întărească deşertăciunea. De parcă ar fi contat dacă el s-ar fi aflat atunci în oraş. Nu putea renunţa la acest gând, îl copleşea ideea că ar fi contat.

Înainte de a ne aşeza la masă, i-am dat scrisoarea adresată Elenei. M-am făcut că îmi aduc aminte întâmplător de ea. El era în bucătărie şi tocmai spăla o căpăţână de salată. A ezitat puţin, după care s-a şters pe mâini pe cârpa de şters vasele, pe care o avea prinsă la brâu. Poate că ştia unde trebuie trimisă? Am reuşit să întreb asta aşa, într-o doară, şi am observat că el îmi apreciază prefăcătoria. A dat din umeri şi şi-a pus ochelarii cu rame din plastic, în timp ce ţinea scrisoarea puţin la distanţă, ca pe un obiect ciudat, care nu poate fi identificat. Habar nu avea unde locuieşte ea. Pe undeva prin Italia, se

presupune. Scrisese din Arezzo, la câteva luni după ce dispăruse, dar nu indicase nici o adresă. Restul se derulase printr-un avocat.

A pus frunzele ude de salată într-un castron cu sită şi a ieşit din bucătărie. Eu am rămas la fereastră şi m-am uitat după el prin curte, printre meri. Soarele palid lumina picăturile de apă care se scurgeau rapid prin toată sita, până la capătul braţului rotativ. Ai fi zis că fusese deja primăvară şi merii erau înfloriţi şi acum îşi împrăştiau florile prin aer, ca o ploaie de lumină. Mişcarea îi făcea obrajii să tremure şi mi-am dat seama că el se străduie să păstreze un aer neutru. A intrat iar, s-a aşezat pe vine în faţa cuptorului şi a înţepat pulpa de miel, să vadă dacă s-a făcut. A roşit puţin când s-a ridicat iar în picioare şi părea puţin încurcat, parcă i-ar fi fost teamă să nu fie înţeles greşit.

Duminică ne-am dus la Skagen. Am luat micul dejun în port, un ritual fix. N-aveam de unde să ştiu când ne vom mai revedea şi cred că şi el se gândea tot la asta, chiar dacă amândoi ne prefăceam că nu ne-am dat seama de acest lucru. Era linişte în doc şi în micul şantier naval, unde un vas de pescuit oceanic era stivuit ca un navomodel, cu miniul arzând mocnit în lumina puternică a soarelui. Doar pescăruşii

zburau de colo-colo şi aterizau cu huruituri ponderate, mari cât pisicile, pe parapetele liliachii ale cuterelor. Am stat mult şi ne-am uitat la un pescăruş de mare gras, care se balansa pe un năvod şi ciupea din plasa înfăşurată.

De multe ori stăteam aşa, într-un loc liniştit, să contemplăm micile întâmplări nebănuite ale lumii, toate acele lucruri care se întâmplă neîncetat şi care devin interesante, pur şi simplu pentru că te interesezi de ele. Cum se petrec lucrurile, modul în care se petrec. Scott m-a învăţat să nu mă plictisesc niciodată, pentru că întotdeauna există ceva de urmărit, cum, spre exemplu, un vânzător de fructe îşi lustruieşte merele şi le aranjează în formă de piramidă. Metoda, succesiunea şi coregrafia disciplinată a fiecărei mişcări în parte. El nu obosea niciodată să observe cum animalele şi oamenii stabilesc o ordine fragilă în haosul nestatornic al lumii. Era ceva contemplativ în atenţia sa vigilentă, dar discretă, şi chiar dacă el nu este cea mai eficientă fiinţă pe care-am întâlnit-o, drept dovadă schitul lui pe jumătate amenajat, el era şi practic şi metodic în tot ceea ce întreprindea, fie că era vorba să frigă o pulpă de miel, să-şi schimbe bujiile la maşină sau să pună firul la undiţă.

Atenta manevrare a lucrurilor şi observarea la fel de minuţioasă a tot ceea ce se mişca în preajma lui îl făceau să se simtă în contact cu lumea, mai puţin

singur în ea. Era singur de multă vreme şi chiar dacă, într-un fel, chiar el alesese singurătatea şi într-un alt fel o regreta, aceasta nu mai semăna cu o condiţie pe care ar fi putut-o influenţa chiar el. Nu mă gândisem la asta până acum. Nu acordasem nici măcar un gând faptului că ar putea exista ceva de deplâns în existenţa lui, ceva pentru care să simţi grijă sau compasiune. Poate că aici îşi spuneau cuvântul rămăşiţele admiraţiei mele din copilărie, poate că mă gândeam la asta abia acum, pentru că eu însumi ajunsesem să fiu singur. Este vorba, după cum se ştie, de a ne recunoaşte în alţii, şi e un motiv bun să ne ferim de compasiune.

După micul dejun am luat-o iar spre sud şi am parcat la capătul unui drum cu pietriş, care trece printr-o plantaţie şi duce spre Sandmilen. Dunele erau netede şi neumblate în bătaia vântului, boabe de nisip se ridicau în vârtejuri de ceaţă uşoară de-a lungul coamelor formaţiunilor şerpuite. Perişorii se unduiau şi străluceau în lumina soarelui, iar dunele licăreau în nuanţe de albastru glaciar şi auriu, când rafalele de vânt scărmănau luciul apei din lacurile mici înconjurate de trestie şi iarbă-neagră. Am mers de-a lungul dunelor, spre mare. Urmele lăsate de noi în nisip formau două linii punctate, şerpuite, care se împleteau şi se despărţeau ici-colo. Ne-am aşezat la adăpost şi am scos nişte tutun. De sus de unde stăteam,

Kattegat era un zid albastru luminat de soare, între noi și restul lumii.

Scrisoarea aceea... Scott a expirat fumul de țigară și s-a uitat cum se împrăștie. Îi povestisem că plănuiam să-mi petrec primăvara în Italia. M-a privit cu coada ochiului. Dacă n-ar fi prea mare deranjul... Eu nu mă duceam acolo ca să fac pe detectivul, voiam să lucrez...

Nu știu dacă Scott mi-a citit vreodată cărțile. Îi trimiteam câte un exemplar de fiecare dată când îmi apărea o carte nouă, dar nu discutasem niciodată despre ce scriam eu. Cred că îi era jenă că nu știe daneza suficient de bine cât să citească romane și i-am remarcat ușurarea când a înțeles că nu mă aștept să-mi spună ce părere are. La început fusesem puțin dezamăgit, dar pe urmă ajunsesem să pun preț pe gândul că el, la fel ca și copiii mei, nu trebuia să se raporteze la scrierile mele, pentru că eu eram același pentru el, indiferent ce-aș fi făcut.

I-am zis că aș putea să iau scrisoarea cu mine și să încerc să o găsesc pe Elena. Era evident o ușurare că luam asupra mea această povară, pe care tot eu o adusesem. O scrisoare care nu poate fi livrată este o responsabilitate pe care ți-o asumi doar prin simplul fapt că se află în mâna ta. Că un om vrea să ia legătura cu altul și trimite ceva atât de fragil și de efemer

precum o bucată de hârtie învelită în altă hârtie este unul dintre ultimele lucruri sfinte într-o lume lipsită de Dumnezeu. Scott a fost atât de uşurat, încât a simţit pur şi simplu că ar trebui să spună mai multe decât ar fi spus altfel, în cazul în care aş fi fost suficient de îndrăzneţ să ating subiectul Elena. Urmăream amândoi cu privirea un petrolier care traversa discret linia orizontului, când el a început să povestească.

Scott şi Elena. Contururile poveştii au prins viaţă în momente separate. Ceea ce eu văzusem şi auzisem sau doar înţelesesem, ceea ce el îmi povestise şi ceea ce numai eu îmi imaginasem. Diferenţa ar fi fost neînsemnată în cazul în care m-aş fi apucat să scriu un roman nou, dar Scott şi Elena nu sunt personaje de roman. Chiar dacă eu, în mare, fac referire la închipuirile mele şi povestea este doar acea istorie pe care chiar acum sunt pe cale să o spun, eu ştiu că povestea, indiferent cum o spun eu, se va îndepărta mai mult sau mai puţin de adevăr. Mai mult sau mai puţin.

Ştiu că adevărul există, fie că este accesibil sau nu. Adevărul despre ceea ce unul sau celălalt a făcut, a spus, a gândit şi a simţit într-un moment sau altul, în ceea ce încă nu era o poveste, pentru că nimănui nu i-a trecut prin cap să o spună, asta bineînţeles pentru că ea nu s-a terminat. O poveste există doar atunci când şi-a găsit un final; toate poveştile încep

cu finalul, locul de unde parcursul lor poate fi urmat. În acest caz, personajele sunt reale, eu trebuie doar să le dau alte nume și să schimb puțin circumstanțele, iar adevărul se va atașa de ele. Ele însele nu-l pot exprima, fie din cauză că sunt prea uituce, prea adânc cufundate în mocirla eului lor, fie că e vorba, ca în cazul lui Scott, de pudoare. Dar tot ceea ce a fost între ei există acolo în continuare, doar în trecut, fiindcă povestea duce înapoi la adevărul inabordabil. Știm că există doar fiindcă în încercarea eșuată de a ajunge la el, observăm că povestirea capătă direcție și formă.

Și acolo nici măcar nu este vorba despre vreo istorie spectaculoasă. Este, în fond și privită din afară, doar una dintre poveștile de-a dreptul banale despre cum o viață sau alta prinde formă. Despre cum ajungi de la patruzeci de ani la cincizeci și cinci de ani, sau despre cum ajungi de la nouăsprezece ani la patruzeci. O poveste foarte simplă la bază, despre surpările lente sau bruște dintr-o viață și despre lacunele, cavitățile întunecate și necunoscute, care te fac să aluneci.

Problema cu *a începe cu finalul* este că personajele sunt reale; ele nu s-au terminat. Cine să fie personajul principal, Scott sau Elena? Depinde de mine? Sunt la fel de vii amândoi. Încerc să fac diferența dintre personaje și povestea pe care o am de spus despre ei, dar nu ajută la nimic, căci povestea nu are același

final pentru fiecare în parte. Pentru Scott s-a terminat atunci când într-o seară s-a întors din Frederikshavn şi s-a mirat de liniştea din casă. A mers din cameră în cameră în lumina amurgului şi chemările şi paşii lui erau singurul sunet şi singura mişcare, dacă nu pui la socoteală păsările de afară şi legănatul şi freamătul frunzelor. Când a intrat în dormitor, a văzut că ea îşi luase hainele.

Scott şi Elena s-au întâlnit la Bucureşti acum şaisprezece ani. Eu n-am fost niciodată în România, pot doar să încerc să-mi închipui locurile în care au fost împreună. Când scriu ficţiune, cunosc întotdeauna locaţiile poveştii, căci nu pot scrie despre locuri pe care nu le cunosc. Ar fi prea mult să născocesc şi personajele, şi peisajele, străzile şi casele prin care umblă ele, dar asta are de-a face cu ceea ce este fantezia de fapt. În reclame se spune mereu că numai fantezia stabileşte limite şi ei habar nu au cât de adevărat e. Ei nu ştiu asta, fiindcă ei cred că în acest fel dau expresie posibilităţilor nelimitate, dar cu fantezia lucrurile stau pe dos. Ea depinde de propriile limite, se desfăşoară doar fiindcă e limitată. Eu am fost întotdeauna suspicios faţă de acest cuvânt, fantezie, pentru că nu încerc să-mi imaginez alte lumi, ci lumea. Deşi ne recunoaştem atât de mult în ea, lumea este întotdeauna surprinzătoare şi necunoscută mai mult decât am crede.

Recunoaştem un oraş străin din pozele pe care le-am văzut cu el, dar vedem şi ceea ce, în mare, este la fel în toate oraşele. Suburbiile, tunelurile de metrou

cu pardoseală de gresie, cartierele de lângă o stație de triaj, uzura anonimă a caselor. Un capăt de stradă neluminat și forma specială a imobilității mașinilor parcate în șir, felul special în care lacul vopselei oglindește cerul printre contururile întunecate ale fațadelor. Ceea ce este realmente străin ne întâmpină între cele două tipuri de recunoaștere, cea a așteptărilor și uniformitatea frapantă a realității industrializate, și nu știm niciodată când. Acolo îmi întâlnesc eu personajele fictive, mai întâi ca niște năluci, atât de transparente încât pot vedea locurile prin ele, până când devin tot mai opace, pentru ca mai apoi să prindă formă și să ascundă privirilor mele ce au pe dinăuntru. Cu cât devin mai veridice, cu atât mai de neînțeles sunt. Spectrele subțiri ale fanteziei sunt foarte bine cunoscute, despre ele nu este nimic de povestit, pentru că ele nu spun nimic altceva decât ceea ce eu știu dinainte despre mine însumi. De aceea ele par atât de spălăcite și lipsite de greutate. Abia atunci când capătă corp și îmi devin străine, încep să le simt reale. Explicațiile fac realitatea invizibilă prin claritatea lor orbitoare, iar eu prefer să văd și să fiu uimit.

Dar Scott și Elena sunt deja reali înainte de a începe eu să povestesc despre ei. Nu am voie să-i văd ivindu-se ca niște năluci ale propriilor mele ipoteze și reverii pe fundalul unor locuri cunoscute. Ei sunt

deja acolo, pe străzile din Bucureşti şi în maşina care îi poartă prin România; eu sunt cel care nu a fost acolo. Locurile sunt la fel de transparente ca şi închipuirile, în timp ce îi privesc pe bărbatul şi pe femeia despre care pot spune, în sensul convenţional al cuvântului, că am cunoscut-o.

1988. Un an mai târziu, lumea s-a schimbat, în orice caz acea parte de lume din care venea Elena. Scott nu fusese niciodată dincolo de Cortina de Fier şi cred că lui, ca american, asta i se părea şi mai revoluţionar decât mie. Revista la care lucra l-a trimis acolo ca să facă un fotoreportaj despre ciobanii din Transilvania. Jurnalistul scrisese deja articolul despre metodele arhaice folosite de ciobani la tăbăcit şi producerea brânzei. Scott trebuia doar să ilustreze cum beau vinul local din burdufuri de piele şi, în mare, el a susţinut ideile jurnalistului cu o simplitate regulamentară, viabilă. Autorităţile române au fost mai mult decât amabile când i-au acordat viza, atâta vreme cât se ţinea de oi şi ciobani, iar la sosirea în Bucureşti a fost aşteptat de un şofer şi un ghid.

Şoferul n-a scos aproape nici un cuvânt în cursul săptămânii pe care Scott a petrecut-o pe bancheta din spate a unui Mercedes negru. Vorbea în schimb cu ghidul, în puţinele dăţi de peste zi când rămâneau singuri pe vreun versant de munte sau în holul vreunui hotel de provincie, în timp ce tăcutul lor tovarăş

de călătorie parca maşina. De la ea a aflat că şoferul suna în fiecare zi la Bucureşti pentru a raporta. Ea vorbea engleza fluent, aproape fără accent. Studia limbi şi literaturi străine la Universitatea din Bucureşti şi lucra în paralel ca ghid la Ministerul Turismului. Avea douăzeci şi doi de ani şi locuia singură, după cum i s-a încredinţat, cam nejustificat, după cum şi-a amintit Scott mai târziu că i se păruse atunci.

Adun povestea din bucăţile pe care le-am primit în diferite momente, ori de la Scott, ori de la amândoi, când mi-au povestit prima dată despre cum s-au întâlnit; acea poveste pe care fiecare cuplu simte nevoia să o spună. Sigur că bucăţile nu se potrivesc între ele, spre exemplu Elena susţinea că Scott nu-şi putea lua ochii de la ea. El, în schimb, mi-a spus că au trecut mai multe zile până să-şi dea seama că aceea care îl aşteptase la aeroportul din Bucureşti cu o pancartă pe care era scris numele lui nu era doar o femeie tânără, ci şi una atrăgătoare. El a recunoscut sincer că tinereţea fetei îl împiedicase să vadă ceva la ea, după cum s-a exprimat el. Dacă oricare alt bărbat ar fi spus asta, m-aş fi gândit că minte.

Avem aşadar un bărbat de patruzeci de ani divorţat, alături de o femeie de douăzeci şi doi de ani. Cei doi merg prin România cu o maşină condusă de un agent de Securitate şi chiar dacă oricare alt bărbat s-ar fi gândit şi la altceva, măcar pentru cea mai mică

fracțiune de secundă, eu nu cred că lui Scott i-a trecut prin minte să ia în considerare posibilitatea, probabilitatea, nu, șansa de a ajunge în pat cu ea. Cred că el o privea pur și simplu ca pe o tânără ființă drăguță, care primise sarcina să-i arate latura inofensivă și rustică a țării ei, pe care el trebuia să o fotografieze, conform contractului. Este și ea în una din fotografii. El mi-a dat-o, la câteva luni după dispariția ei, când a îndepărtat toate urmele și semnele că ea ar fi trecut vreodată prin viața lui.

E sprijinită de un zid, cu ochii închiși, la soare. În stânga zidului plutește ceața peste o vale acoperită de păduri, de cealaltă parte cresc brazi pe o creastă de munte, iar dincolo de brazii întunecați se mai zărește o coamă muntoasă, într-o nuanță de albastru palid, din cauza distanței și a ceții. Are buzele foarte roșii, zâmbetul puțin rigid, studiat. Ține un picior puțin îndoit, pe care îl sprijină de vârful cizmei, nu poți să nu ai impresia unei cochetării. Geaca de piele tocită, puțin cam mare, arată de parcă ar fi a unui bărbat. Este legată la frunte cu o eșarfă galbenă, astfel încât părul îi cade pe spate și îi descoperă forma feței. Oare acolo a început el să o descopere? Scott era evaziv în relatarea despre călătoria lor, și cele mai recente fapte aruncă umbre mari asupra celor petrecute, astfel încât totul devine mult prea vag, chiar și un zâmbet dintr-o fotografie făcută undeva în munți.

Se uită prea repede cât de uşor s-ar fi putut sfârşi altfel, cât de puţin ar fi lipsit pentru ca acea călătorie să nu rămână altceva decât o posibilitate ratată, o deschidere, pe lângă care el să fi trecut fără să o observe.

Chiar dacă se poate considera previzibil, tocmai de aceea merită să zăbovim puţin asupra modalităţii prin care un bărbat de patruzeci de ani şi o femeie cu optsprezece ani mai tânără încep o relaţie. Cum se întâmplă de fapt, mai ales când bărbatul este atât de timid, încât acesta ar fi fost probabil ultimul lucru la care s-ar fi aşteptat cineva din partea lui. Scott nu era naiv, nu era ignorant în privinţa propriilor sale nevoi, dar era nevinovat în privinţa a ceea ce putea însemna sexul. El era cum nu se poate mai conştient de faptul că motivele oamenilor sunt de regulă conduse de sentimentele lor, dar era nepregătit pentru cazul în care lucrurile ar fi stat invers. Cred că situaţia începea să îi devină clară pe drumurile accidentate ale vieţii. Ceva din privirea şi gesturile ei îi spunea că ar trebui să o privească aşa cum un bărbat de vârstă mijlocie se uită la o femeie tânără, puţin mai lung. Doar că nu îşi putea aminti. Mintea lui era în continuare ocupată de Vicky, şi de aceea era destul de sigur că nu se uitase la Elena cu acea privire rece, evaluatoare, care precedă întotdeauna iminenţa congestionată

a dorinței. Abia acum înțelegea de ce ea se comportase ca și cum el s-ar fi uitat așa la ea.

Singurul lucru pe care și-l amintește este că a observat cum ea făcea tot ce îi stătea în putință ca să pară inteligentă, cu mijloacele pe care meschina ei realitate românească i le punea la dispoziție. O eșarfă galbenă, o geacă de piele tocită și un ruj a cărui achiziționare sigur îi atacase serios salariul pe o lună. El se gândise la asta deja de când o văzuse în sala ponosită de așteptare de la aeroport, lângă șoferul îmbrăcat într-un costum prost. Ea stătea la mai mult de doi pași distanță de el, remarcase Scott, și i-a dat de înțeles, prin engleza ei perfectă, bunele manierele și felul ei rafinat de a fi, că ea n-ar avea prea mult de-a face cu țara murdară și înapoiată pe care fusese pusă să o prezinte. El s-a mirat că pe șosele erau căruțe cu cai, dar nu a comentat nimic, cam cum ne abținem să comentăm lipsurile din igiena personală a altcuiva.

Ea povestea despre România de parcă și ea ar fi fost o turistă care, mânată de un capriciu inexplicabil, se familiarizase numai cu istoria și cultura țării, așa cum îți poți concentra interesul pe orhidee sau tabachere vechi. Ea nu aparținea acestor locuri, în care se născuse și crescuse dintr-o eroare regretabilă, asta voia să scoată în relief, iar el găsea acest lucru emoționant într-un fel cum nu mai simțise până atunci. Nu într-un

fel superior, nu din poziția celui privilegiat care zâmbește pe sub mustață, puțin inopinat de încercarea băgăcioasă a intrusului de a stabili un contact, de a se ajunge la același nivel, de a cere cu insistență o afinitate spirituală. El era emoționat pentru că ea chiar era inteligentă, mult mai citită și mai manierată decât el, și cu toate astea îl trata cu o atenție plină de respect, care se datora exclusiv faptului că el venea din Occident. Ea îl privea în ochi intens și asculta cu atenție tot ce spunea el, chiar și cele mai indiferente remarci, de parcă accentul lui american îi înzestra cuvintele cu o însemnătate impenetrabilă.

Când rămâneau singuri, o dată sau de două ori în decursul unei zile, ea îi povestea în propoziții scurte, febrile, cât de oribil și lipsit de perspectivă era totul. Alte dăți, ea îl ruga să povestească despre America. Ea se schimba în acele câteva minute cât puteau vorbi liber, zâmbetul ei devenea mai puțin forțat și uita complet să mai fie mondenă, putea chiar să izbucnească în râs, ușurată că poate să ia o pauză de la șoferul încruntat. El a descoperit că era ușor să o facă să râdă, și odată ce se pornea pe râs, nu se mai oprea, chiar dacă, după spusele lui, nu mai era atât de plăcut. Ea voia ca râsul să țină cât mai mult posibil, așa cum trebuia să faci cu toate celelalte lucruri în această țară, să le faci să îți ajungă cât mai mult.

Imediat ce se aflau din nou sub observație, în mașină sau în restaurantele goale de pe drum, ea devenea formală și distantă, și puteau trece porțiuni mari de drum fără ca ea să scoată un cuvânt. Pauze în care el stătea și vedea România trecând pe lângă el, în timp ce se gândea din când în când, cine era ea de fapt. În cazul în care el încerca să reia discuția, primea doar un răspuns rezervat sau neînsemnat. Schimbările ei de dispoziție îl confuzau, credea că poate a spus vreo prostie, iar la un moment dat se pare că ar fi ajuns să se uite la ea pe furiș. Felul ei de a răspunde privirii lui îl făcuse să roșească. A înțeles că ea încerca deja de câteva zile să-l impresioneze și că el, trăgând involuntar cu coada ochiului la ea, se arăta doritor să coopereze cu vanitatea ei.

Nevinovăția lui Scott se manifesta printre altele în faptul că roșea, în cazul în care cineva îl cerceta cu privirea, dar roșea și când i se atribuiau intenții pe care nu le avea. Pentru el, bănuiala în sine era o dovadă. El știa că ea nu cu el flirta, ci cu ceea ce reprezenta el și cu locul de unde venea el, toate acestea încarnate într-un bărbat care, ca un fel de bonus, nici nu arăta prea rău. Îi era clar că ea avea motive să fie atrasă de el, și că acele motive nu aveau de-a face cu el. Nu de ea a fost surprins când și-a revenit din șocul legat de maniera ei directă și fermă de a

trece la fapte. A fost surprins de el însuşi, neliniştit că imaginea lui de ansamblu nu o putea împiedica pe ea să îşi însuşească rolul de obiect al interesului său. De parcă obiectul ar fi fost întotdeauna cel care pune stăpânire pe dorinţă, şi nu invers.

S-au întors la Bucureşti în seara de dinaintea plecării lui. În timp ce şoferul îi ducea bagajul în holul hotelului, ea l-a întrebat dacă are planuri pentru seara respectivă. A zâmbit când i-a văzut expresia de pe chip. N-o să-l răpească, dar poate ar vrea să cunoască nişte prieteni de-ai ei? Erau artişti şi scriitori şi după privirea pe care i-a aruncat-o în treacăt, l-a lăsat să înţeleagă că era o lume minunată şi foarte specială, în care ea se oferea să-l iniţieze. El şi-a dat seama că timp de o săptămână fusese singur doar în camerele de hotel, toate la fel de triste, amenajate cândva, în anii şaizeci, de când nici nu mai intrase vreun zugrav în ele.

S-a străduit mult să-mi explice că el de fapt nu avusese absolut nici un chef să îşi petreacă seara cu Elena şi cu prietenii ei artişti. Ei l-ar fi făcut doar să se simtă bătrân şi, în plus, cât ar fi stat să-i asculte vorbind în limba lor de neînţeles, lui nu i-ar fi adresat nici un cuvânt, din ruşine pentru engleza lor stâlcită. El ar fi preferat să meargă la restaurantul hotelului să ia încă o masă mizerabilă preparată într-un timp minim, însoţită de o cantitate maximă de bere, după

care să se bage în pat ca să doarmă. S-a uitat la mine cu o privire de parcă ar fi știut foarte bine la ce mă gândesc, și a roșit în felul lui curios de retrospectiv. Da, sigur că a observat că e frumoasă. Era atât de evident, mult prea evident, exact ca la carte, și el bineînțeles că a spus da.

Ceea ce e caraghios la Scott e faptul că această situație evidentă era pentru el un motiv să o evite. Previzibilitatea l-a făcut să se simtă de la bun început luat cu arcanul, dar și compromis. În timp ce stătea și se bărbierea cu apă rece, pentru că robinetul de apă caldă nu dădea mai mult de un oftat adânc, încerca să-și tempereze închipuirile despre cum ar putea să evolueze seara. Chiar era atât de disperat că nu putea să iasă în oraș cu ghidul său fără să-și facă gânduri? Se simțea sinistru și ascuns în toate calculele lui de bărbat la patruzeci de ani. Și, încă o dată, eu cred că inocența lui a făcut posibil ca el să se dezvăluie în fața mea.

Ea nu era acolo când a coborât în holul hotelului. S-a enervat că pare atât de grăbit să respecte înțelegerea lor și se îndrepta înapoi spre lift când a zărit-o prin ferestrele mari care dădeau în stradă. Recepționista îl studia cu coada ochiului. Scott nu știa dacă să dea importanță acestui lucru și oricum era indiferent, dar când Elena a intrat zâmbind prin ușa turnantă, s-a gândit că ea trebuie să-și asume un mare

risc întâlnindu-se cu el în afara orelor de program. Îşi prinsese părul şi avea pe ea o cămaşă în bretele demodată, o fustă mini şi dresuri negre cu jartieră. Părea puţin caraghioasă cu geaca de piele în care aproape că se scufunda, iar pantofii cu toc înalt nu îmbunătăţeau situaţia, îi făceau paşii nesiguri, ea, care altminteri părea atât de sigură.

El ar fi trebuit să găsească emoţionant faptul că ea se străduise să arate bine, dar nu era emoţionat, după spusele lui, ci iritat. A remarcat că are o piele lividă, nesănătoasă, şi, în timp ce stăteau în aglomeraţia acru mirositoare din autobuzul care lăsa un nor negru de eşapament în urma lui, a observat că fusta absurd de scurtă nu-i avantaja picioarele. De fapt, erau un pic cam groase. S-a simţit brusc plictisit de interesul ei zburdalnic şi de eforturile de a pronunţa cuvintele corect, în autobuzul plin de compatrioţi jerpeliţi şi fără viaţă în ei, cu care îl plimba prin oraş pe prizonierul său. El nici măcar nu se mai gândea că ea îşi asumă un risc, în timp ce asculta politicos la potopul ei de cuvinte, iar ea se făcea că nu observă privirile celor din jur. Părea aproape provocatoare cu buzele ei roşii, care parcă aşteptau să fie sărutate, şi coapsele ostentative, puţin cam dolofane, şi asta îl enerva, dar cel mai mult era enervat pe el însuşi. Se gândise la ea cât stătuse întins în pat şi aşteptase să vină ora să intre în baie, să se bărbierească. Părea

ridicol, a spus el, la fel de ridicol ca şi fusta ei mini, că îşi făcuse gânduri.

Dorinţa lui Scott se trezise împotriva voinţei sale şi n-o putea face să se potrivească cu obiectul său. Îi era ruşine. La început i-a fost ruşine de el însuşi, pentru că stătuse întins în pat şi avusese fantezii cu fata insistentă care vorbea ca o apucată în engleza ei de BBC; după aceea i-a fost ruşine de ea. Nu era vina ei că se născuse în România, cu picioare puţin cam scurte, puţin cam robuste, dar într-un final a ajuns să-i fie ruşine şi în numele ei. Era evident că e îndrăgostită, nu de el, cu toate că se comporta ca atare, cu privirile ei pline de subînţeles şi zâmbetul misterios. Ea era îndrăgostită de ceasul lui şi de accentul lui şi de tot ce credea şi visa ea că reprezintă el.

Dacă ar fi vrut, sigur ar fi ajuns în pat cu ea. Ar fi fost matur şi ocazional, fără iluzii, şi nu ar fi existat aşteptări, nici legate de ziua de mâine, nici de mai mulţi bani. Tocmai asta ar fi fost sub demnitatea ei şi mult peste ceea ce putea suporta stima lui de sine, dar orişicât... Ea era o fată foarte drăguţă, inteligentă şi onorabilă şi poate că el, foarte ruşinat, într-un acces, îmbujorat de dreptatea istorică pe care avea s-o înfăptuiască, dar evident fără ca ea să observe, i-ar fi lăsat ceva sub pernă. Numai dacă i-ar fi pus cu forţa câteva bancnote în mâna ei mică, în timp ce ei i-ar fi dat lacrimile de ruşine şi furie, apoi ar fi făcut imposibilă

orice atingere. Dacă nu, o ultimă îmbrățișare serioasă, mai puternică, și acum scăldată în lacrimi, putea să pecetluiască faptul că aceasta fusese mult mai mult decât o întâlnire obișnuită.

Scott nu a vorbit așa despre călătoria cu autobuzul împreună cu Elena, dar din câte mi-am dat seama, gândise ceva cam în această direcție. Așa cum am mai spus, era prima dată când vorbea atât de mult și de coerent despre ea. În timp ce ascultam, aveam sentimentul că îmi spunea povestea pentru a o lăsa aici, unde își petrecuse anii cuprinși între începutul și sfârșitul tinereții sale. În ultima parte a zilei ne-am așezat în fața casei cu o sticlă de whisky între noi. Aproape că nu am observat că începuse să se răcorească. Soarele arsese zidul toată după-amiaza și lumina lui firavă era totuși îndeajuns de puternică să ne muște de obrajii păliți de iarnă. Cred că lui îi era mai ușor să povestească sub cerul liber, cuvintele se simțeau mai ușoare când nu făceau ecou între pereții care stăteau la pândă. A băut mai mult ca de obicei. Nu trebuia să-și învingă numai propria pudoare și pe a mea, trebuia să-și învingă și repulsia sa naturală față de îndreptarea privirii spre trecut. El avea, așa cum puțini au, capacitatea de a urma cursul zilei fără să se împotrivească sau să dea din

picioare de nerăbdare, dar fusese nevoit şi să privească înainte. Observa în permanenţă că viaţa lui căpătase formă înainte ca el să fi apucat să-şi facă gânduri despre asta.

Timp de decenii se deplasase cu un fel de avion cu reacţie spiritual, fără să se sincronizeze perfect cu noi ceilalţi, prins între viaţa pe care o avea şi cea pe care ar fi putut-o avea. Târziu, foarte târziu, se trezise din transa în care îl lăsase Vicky, după ce îl împinsese de lângă ea şi-l aruncase într-un circuit plictisitor şi singuratic. S-a trezit atunci când în punctul zero al singurătăţii din cercul lui tânjea după o altă femeie, fără un alt motiv în afara unei dorinţe neaşteptate, confuze. El, care la început nici măcar nu vrusese să aibă parte de aşa ceva. În timp ce povestea despre întâlnirea lui cu Elena şi încerca ezitând să explice succesiunea evenimentelor şi a sentimentelor, părea că înoată prin curentul inegal de cuvinte în direcţia opusă, spre clipa în care ea încă era o femeie trecătoare. O tânără femeie din Bucureşti, pe care ar fi putut foarte uşor să o lase să treacă pe lângă el.

Se întunecase deja când au coborât din autobuz şi şi-au continuat drumul pe sub un viaduct mişunând de câini vagabonzi flămânzi. Pe tocurile înalte, ea era aproape cât el de înălţime, adică foarte înaltă, dar se împiedica tot timpul şi trebuia să se sprijine de braţul lui galant şi prompt. Era o disproporţie

între voința ei acerbă de eleganță și împrejurimile dărăpănate și era cât pe ce să iasă prost când i s-a înțepenit un toc în noroi. El s-a aplecat să elibereze pantoful și a observat că picioarele și gleznele ei acoperite de dresurile negre erau la fel de bine proporționate pe cât de grosolane erau coapsele. În cursul săptămânii, apăruse în fața lui numai în pantaloni și în bocanci cu șiret. Când s-a ridicat, ea i-a ocolit privirea, sau să fi fost el cel care a ocolit-o pe-a ei?

Trăgea cu coada ochiului la ea când și-au reluat plimbarea pe strada pustie, slab iluminată. Ea tocmai îi povestea despre oamenii cu care urmau să se întâlnească, artiștii care trăiau de pe o zi pe alta, fiindcă nu erau recunoscuți de sistem. Discuțiile despre exilul lor interior erau ca o gură de oxigen pentru grupul de prieteni artiști și încercau, pe cât posibil, să urmărească ce se întâmplă în Occident. Ea a făcut ca toate astea să sune eroic, chiar dacă nici unul dintre ei nu era interesat de politică. Nu socialismul era dușmanul lor, ci tirania lipsei de fantezie, cruzimea fanfaroană și aridă. Cea mai mare dorință a lor era să scape din țară, și câtorva dintre ei le și reușise... Și-a coborât privirea spre trotuarul pe care tocurile ei păcăneau printre fațadele închise. Dacă ar ști el cât talent se risipește aici. S-a uitat sfidător la el, să nu-și închipuie că e democrată. Ea credea în prioritatea

talentului, considera de fapt că monarhia este cea mai bună formă de guvernare. El a zâmbit şi nu ştia ce să spună, când privirea ei a devenit aproape ostilă. Şi-a dat seama brusc ce tânără era. Cu părul strâns care se înălţa peste profilul arogant, ea îi amintea de o prinţesă bosumflată şi capricioasă.

Au trecut printr-un labirint de barăci şi clădiri de atelier. Întrunirea avea loc într-un atelier. Era semiîntuneric în camera cu tavan înalt, luminată cu lumânări. Oamenii stăteau în picioare la perete şi ascultau un tip slab cu părul mare, cârlionţat, care stătea pe un taburet şi citea dintr-un manuscris, lent şi grav. Pe o treaptă, Scott a zărit o siluetă chircită, de statura unui om, acoperită cu fâşii de ţesătură umede, de diferite culori şi modele. Elena se oprise chiar lângă poetul creţ, arăta altfel în văpaia vie a lumânărilor, mai matură, cu pometii ei rotunzi şi închişi la culoare, şi ochii melodramatici. Îşi dăduse jos celebra geacă de piele, iar cămăşuţa fără mâneci, cu nasturi înşiraţi în jurul pieptului, îi dezvelea braţele subţiri, de culoarea mierii. Părea să fi uitat de el, iar el putea să-i privească în voie chipul şi şuviţele negre ondulate, care se desprinseseră din coc şi îi încadrau obrajii şi gâtul. Nu-i împodobesc povestirea, Scott chiar a fost uimitor de detaliat, dar ceea ce în versiunea unui alt bărbat ar fi putut suna respingător, în versiunea lui Scott era exprimat cu ceva ce amintea de pietate.

S-a aplaudat energic când poetul a pus deoparte manuscrisul, însă el nu a acordat nici o atenție acestui lucru, și-a aprins doar o țigară și a luat un pahar cu vin pe care i l-a întins cineva din grup. Abia când a zărit-o pe Elena a schițat ceva ce semăna cu un zâmbet. Au stat și-au vorbit îndelung, întrerupți din când în când de câte cineva care venea să salute. Dacă bărbatul cu freza de poet era punctul central masculin al serii, curând a fost clar că Elena era corespondentul lui feminin. Trebuia să își întindă obrajii tot timpul pentru câte un sărut și, când și-a plecat capul să audă ce spune crețul, Scott a observat ce gât lung și subțire are. L-a trecut un fior când poetul și-a pus mâna cu unghii negre, n-a putut să nu observe asta, pe gâtul ei alb de lebădă. El a șoptit ceva care a făcut-o să râdă și Scott și-a adus aminte de acele dăți când și el îi provocase râsul. Ea nu-i spusese că are un iubit, dar, pe de altă parte, ce povestise ea de fapt despre ea însăși? Fusese foarte drăguță și săritoare la modul general, așa cum pot fi tinerele, și el interpretase imediat situația.

O femeie cu păr scurt, alb, s-a îndreptat spre el. S-a prezentat într-o engleză stâlcită și i-a întins mâna. Elena vorbise despre el, i-a spus ea zâmbind. Era îmbrăcată într-o tunică marocană cu cusături brodate, care l-a făcut pe Scott să se gândească la Vicky,

când era de vârsta Elenei. E unică, i-a spus femeia uitându-se la Scott cu o expresie aparte, de parcă înţelegea el foarte bine de ce e unică Elena. El a dat din cap aprobator. Dar are nevoie să uite, a continuat femeia, în timp ce se uita lung la Elena şi la poet. Merită ceva mai bun, n-avem voie s-o ţinem... S-au uitat unul la altul, ea a făcut cu ochiul. Elena s-a îndreptat spre ei, zâmbea puţin jenat cât au schimbat câteva replici în română. Femeia cu păr scurt şi-a continuat drumul prin mulţime. Lumea începuse să danseze, el a recunoscut muzica, o melodie veche cu Carole King. Elena l-a privit întrebătoare. Se plictisea? El i-a spus că îl doare puţin capul. Puteau să plece când vrea el, a zis ea. Şi cum rămâne cu iubitul ei? Ea a părut dezorientată, după care a început să râdă şi să dea din cap.

Nu a venit nici un autobuz şi au luat-o pe jos. Era ironic, a spus ea, că el se înşelase astfel, căci despre el fusese vorba. Lumea crezuse că ei doi... Ea trăgea cu coada ochiului la el ca să vadă dacă exagerase într-un fel sau altul. Scott se mira că fusese remarcat de ceilalţi, el se simţise mai degrabă invizibil. A spus-o. Ea a răspuns că oamenilor le era frică. De el? Ea l-a privit scurt, ce întrebare stupidă. Ei sunt pretutindeni, a spus ea. Scott a încercat să-şi închipuie care dintre tinerii boemi ar fi putut fi agent de Securitate. I-a

povestit despre părinții ei, tatăl era inginer. Făcuse carieră într-un sistem pe care îl disprețuia, pentru ca pînă la urmă să ajungă să se disprețuiască pe el însuși. Scott se gândea la ce spusese femeia îmbrăcată în djellaba. Ce avea Elena nevoie să uite? A întrebat-o ce planuri de viitor are. I s-a părut ceva studiat în amărăciunea din tonalitatea vocii ei. Ce viitor să aibă ea? El a vrut să o încurajeze și a început să povestească despre propria lui existență, care se conturase complet diferit față de ce și-ar fi putut închipui cineva. Vorbele lui nu au sunat atât de importante sau mature pe cât sperase.

Au mers o bucată de drum fără să spună ceva, el habar n-avea unde se aflau. În ziua următoare avea să urce într-un avion și să se întoarcă în locul care devenise acasă pentru el. Cel mai probabil aveau să nu se mai vadă niciodată. Se întâlniseră, așa cum întâmplarea îi aduce pe oameni împreună, mai mult sau mai puțin vremelnic. Ea nu era singurul ghid din ministerul român al turismului, iar el ar fi putut foarte bine să primească drept sarcină fotografierea ciobanilor din Australia sau Țara Galilor, dar nu se putea abține să se gândească la gâtul și brațele ei. Dacă ar fi fost mai tânăr, cine știe, poate că s-ar fi ajuns și la apropiere fizică. Se înșelase atunci când crezuse că flirtează cu el și avusese fantezii legate de motivele ei de a face asta. Acum, când mergeau pe

trotuarele pline de gropi, nimic la ea nu amintea mai mult de o ușă întredeschisă spre o discuție excesiv de atentă, întreruptă de pauze precaute, în timp ce se apropiau de hotelul lui. O să se ajungă cel mult la un sărut pe obraz, ca un simbol jenat pentru ceva ce n-a ieșit, o chitanță mică și modestă care să ateste că acest ceva ar fi avut așadar un fel de existență, cel puțin sub forma unui gând irelevant, dar până una-alta suficient de onorabil, atâta vreme cât rămânea în mintea lui.

A recunoscut strada pe care se afla hotelul. Ești bun, i-a spus ea, ești un om bun. A spus-o lent și evlavios, dar nu l-a atins cu nimic. A înțeles că un om bun nu e un om cu care o tânără atrăgătoare se bagă în pat numaidecât și el asta voia. Chiar în acest moment, nu era chiar singurul lucru din lume pe care și l-ar fi dorit. Vorbind despre personalitatea lui atât de respectuos, da, aproape cu venerație, ea îl dădea mai încolo, și aceea era direcția greșită. El a întrebat-o dacă se gândise să plece în Occident. Ea a zis că era imposibil. El a întrebat-o de ce, doar ea spusese că unora le-a ieșit. Ea s-a uitat drept înainte. Era prea talentată, a spus el, ca să-și trăiască viața ca ghid pentru din ăștia ca el. Ce știa el despre asta? El încerca să-și dea seama dacă în privirea ei era o invitație sau dacă ea doar cerșea o confirmare generală. Ea nu aparținea acestor locuri... El a apucat-o de

după umeri, iar ea nu s-a îndepărtat, dar nici nu s-a apropiat de el.

Au mers o bucată de drum fără să scoată un cuvânt, până când combinația braț-tăcere a devenit prea penibilă. El și-a retras brațul. I-a spus că visase dintotdeauna să călătorească, să viziteze orașe străine, să fie pe drum, dar încetase să-și mai facă planuri. El i-a spus că ar vrea s-o ajute. Ea l-a privit uimită. I-a spus că nu suportă să vadă un om tânăr și talentat irosindu-se. Un cuvânt a fost urmat de un altul. Poate o ajută el? Ea îl privea sceptică, de parcă ar fi preferat să fie lăsată în pace. La ce se referea el? Cum? Potrivit lui Scott, ideea i-a venit pe loc. Ea nu a schițat un gest, aparent nu înțelegea un cuvânt din ce spunea el. Asta nu l-a făcut decât să continue cu și mai mult zel.

Nu știam că așa se cuplaseră ei. Nu știam că el stătuse în miez de noapte pe o stradă pustie din București și îi oferise căsătoria ca un fel de serviciu prietenesc, chiar dacă ei nici măcar nu erau prieteni. Bineînțeles că ea a fost la fel de șocată ca și mine și n-a știut ce să-i răspundă. El ar fi vrut deja să-și retragă cuvintele, când a văzut-o cum tace, dar ele erau suspendate acolo, în tăcere, cuvintele, oferta lui surprinzătoare.

Au rămas puțin pe loc fără să spună ceva, până când ea a mulțumit și i-a spus să aibă mare grijă de

el. Evident, ea alesese cea mai la îndemână şi mai raţională cale de ieşire din situaţia penibilă, şi anume, aceea de a se face că nu i-a auzit propunerea. A dat mâna cu el şi a plecat. A auzit-o oprindu-se, dar nu-i putea vedea chipul în întuneric. Ea l-a întrebat dacă a vorbit serios. Ce să fi răspuns în afară de da, bineînţeles? De parcă era ceva ce născocise doar în glumă. Nu prea am înţeles de ce a pus ea întrebarea asta, dar sigur că nu avea de unde să ştie că fusese o idee spontană. Ea s-a întors şi s-a oprit lângă el. Când a apărut în licărirea luminii din holul hotelului, i s-a părut că seamănă cu un înger; chiar dăduse de bucluc.

Ea a spus că e drăguţ din partea lui că vrea să o ajute, dar că nu poate accepta gândul de a fi o povară de orice fel pentru el. El a rugat-o să se gândească bine. Ea nu a răspuns, doar l-a sărutat repede pe obraz şi a plecat, de data asta fără să se mai oprească. Nu era tocmai sărutul pe obraz pe care şi-l imaginase el, nu era o mică dovadă tacită a ceea ce ar fi putut să fie dacă el ar fi fost cu cincisprezece sau măcar cu zece ani mai tânăr, şi nu se simţea ca un bărbat adult, care a renunţat într-un mod matur. Sărutul ei pe obraz l-a făcut să se simtă ca un copil. Pentru o clipă, ea fusese adultul indulgent. S-a suit în lift cu sentimentul că se făcuse de râs. Singura lui consolare era că avea să n-o mai vadă niciodată.

Când s-a trezit, a găsit un plic sub uşă. Mi-o închipui pe Elena dimineaţa devreme, mergând tiptil pe coridorul hotelului, poate după ce a mituit-o pe recepţioneră, pentru a livra scrisoarea la care stătuse şi mâzgălise toată noaptea. Aşa cum spuneam, ea nu avea de unde să ştie că oferta lui Scott nu era rezultatul unei chibzuieli altruiste şi mature; sau avea de unde? Oare era complet neştiutoare? Nu-şi dăduse seama de faptul că aprinsese focul în el, indiferent dacă era vorba despre piromanie erotică sau un efect secundar neintenţionat al drăgălăşeniei ei de la douăzeci şi doi de ani? Dacă ne-am lua după scrisoarea ei, ai zice că nu avea nici o bănuială despre faptul că Scott ardea şi fierbea de dorinţă. Din câte a înţeles el, propunerea o luase pe nepregătite şi chiar şi atunci când îi scria, i se părea de neconceput că cineva poate fi atât de generos. El înţelesese probabil că cea mai mare dorinţă a ei era să scape din această închisoare în care se născuse fără să fie întrebată şi în care singura perspectivă care se contura era să putrezească din interior şi să ajungă o femeie bătrână şi acră, înainte de a împlini patruzeci de ani.

Dacă Elena se exprimase măcar pe jumătate de pitoresc ca în relatarea lui Scott, atunci a fost o scrisoare puternică. Ea nu ştia cum i-ar fi putut mulţumi vreodată pentru că s-a oferit s-o ajute în acest fel

altruist. Dacă ar fi fost ceva fizic între ei, așa a formulat ea, sau dacă Scott ar fi fost îndrăgostit de ea, atunci ea sigur nu i-ar fi acceptat oferta, dar el era cel mai integru bărbat pe care îl întâlnise ea de multă vreme, și era sigură că nu există nici un risc să se înțeleagă greșit unul pe celălalt. Probabil că există femei în viața lui, și l-a asigurat că o să facă tot ce-i stă în putință să nu fie o povară. Va învăța limba cât mai repede posibil, își va găsi de lucru și își va căuta o locuință, după care vor cere divorțul, pentru ca el să fie liber să se căsătorească cu o femeie pe care o iubește.

La câteva săptămâni după ultima mea vizită la Scott, mă aflam într-un vagon de dormit în trenul de noapte spre München. Nu suport să merg cu avionul şi, în plus, încă nu cunoşteam destinaţia călătoriei mele. Nu numai pentru că nu ştiam unde locuieşte Elena, în cazul în care locuia tot în Italia. Călătoria devenise un scop în sine, de a mă ţine în mişcare şi de a nu avea, pentru o vreme, un loc fix de staţionare.

Iarna trecuse încercând să scriu primul capitol la noua mea carte, dar până la urmă am aruncat toate ciornele nereuşite. Mă simţeam gol, şi în Copenhaga goliciunea părea apăsătoare. Luni de zile evitasem compania altor oameni, dar singurătatea mea autoimpusă devenise mult prea ostentativă. La ce-mi folosea să uit de mine, să mă pierd din nou în oraşe străine, unde n-aveam nici o treabă şi unde eram doar un străin în trecere, aşa cum şi Elena visase când era la Bucureşti, să călătorească dintr-o ţară în alta, să fie mereu pe drum. Când i-a scris lui Scott ca să-i ceară divorţul, a povestit foarte concis că întâlnise un bărbat din Arezzo, care se ocupa de afaceri cu antichităţi. Arezzo se afla în drum

spre Roma, acolo unde aveam de gând să stau pentru o vreme.

În timp ce stăteam întins în cuşetă, încercând să adorm, m-am gândit la ce îmi povestise Scott. Îl vedeam stând în grădină, masiv şi blajin, în vesta lui vătuită, ridicând mâna şi dispărând uşor din oglinda retrovizoare. Dădusem amândoi impresia unei despărţiri obişnuite şi i-am spus că trebuie să vin la New York cât mai curând, dar amândoi ştiam că va trece mult timp până atunci. Nu ne-ar fi stat bine să recunoaştem că ne-am dat seama, cel mai bine era să ne comportăm ca de obicei. El era Scott cel obişnuit şi totuşi nu, fiindcă mă şocase. Inocenţa lui, dacă acesta este în continuare cuvântul, căpătase ceva alarmant.

Am sosit la München în cursul dimineţii şi o oră mai târziu mă aflam în trenul rapid spre Florenţa. Mi-am petrecut ceasurile dimineţii în tren, printre peisajele alpine. Curând, Scott avea să fie în avionul de New York. Mi-am ridicat privirea spre munţii îmbrăcaţi în zăpadă, scăldaţi în lumina tăioasă a soarelui, şi mi l-am închipuit stând şi uitându-se la plapuma de nori de deasupra Atlanticului, singur, ca şi mine.

Scott şi Elena s-au căsătorit şi s-au instalat în apartamentul lui din Copenhaga. Nu bănuisem că femeia pe care mi-o prezentase când i-am vizitat prima oară

era, formal, soţia lui. Nu ştiam nici că ei nu erau iubiţi, deşi îmi aduc bine aminte că nu i-am văzut atingându-se prea mult. Sigur nu m-a mirat. Scott nu era vreun tăntălău, dar era timid. Ceea ce exista între un bărbat şi o femeie era ceva foarte intim, care lui i se părea imposibil de afişat, şi aceeaşi concepţie o avea şi despre cuvintele mari. Să vorbeşti cu străinii despre emoţiile tale era pentru el acelaşi lucru cu a face striptease, aşa că pe mine nu mă mira că el şi Elena erau atât de stângaci unul cu celălalt.

Ea era foarte săritoare, aproape entuziastă, şi în acelaşi timp nu părea de fapt foarte interesată să mă cunoască. Când mă privea, îmi venea să mă ascund. Era ciudat, doar nu aveam nimic de ascuns. Aşa cum îmi amintesc întâlnirea noastră, îmi venea să mă ascund tocmai pentru că nu aveam nimic de ascuns. Ea mă făcea să mă simt sărac cu duhul şi trivial, pentru că nu aveam o soartă de expus. Abia mulţi ani mai târziu mi-a trecut prin minte că probabil această lipsă a unei predestinări o găsea ea atât de invidiat la occidentali. Gândul la o viaţă care nu era înclinată dinainte într-o direcţie anume, nici îngreunată sau marcată, legănându-se încoace şi încolo.

Numai ea vorbea, şi vorbea despre ea. Cocheta cu propoziţiile pe care le învăţase deja în daneză şi era impresionant, dar putea cu siguranţă să pice testul oricând, pentru că ştia doar câteva cuvinte de bază.

Avea o poveste de spus, povestea despre degradarea și brutalizarea unei întregi societăți, din care ea făcuse parte. Tremura de furie în fața a tot ce era uniformizat, colectiv și mediocru. Putea să vorbească ore în șir despre frica și descompunerea gradată a conștiinței în corupția morală și sărăcia spirituală, dar vorbea mai ales, fără nici o urmă de inhibiție și de parcă ar fi compensat o copilărie petrecută într-o cenzură tare ca fierul, chiar despre calitățile ei. Nu numai despre interesul ei pentru literatură și tot ce era spiritual, dar și despre idiosincrasiile sale, despre ceea ce nu-și putea asuma și despre ceea ce nu putea suferi. Mă mira că Scott suporta să o asculte, dar el asculta cu o privire entuziasmată, îndrăgostită, care părea aproape cretină.

Când asculți anumite femei tinere și vezi cum ele, cu gesturile lor afectate, subliniază singure ce unic e momentul că tocmai ele vorbesc acum, înțelegi treptat, în cazul în care ești bărbat, că sarcina ta nu e să răspunzi sau să comentezi și să oferi tu însuți ceva, ci pur și simplu să asiști și să îngenunchezi mental în fața capriciilor irezistibile ale frumuseții. Și cel mai rău lucru este dacă o asculți pentru că arată bine, în timp ce ea persevereză și, cu un zâmbet strengăresc, doar foarte puțin jenat, recunoaște prezența publicului, prezența publicului ca public. Asculți cu același zâmbet de solidaritate, cretin și pe deplin aprobator, la fel ca Scott, cuprins de un fel de evlavie

erotică, în timp ce ea dezvoltă subiectul legat de propriul eu capricios, indiferent dacă, la o privire mai atentă, ceea ce spune pare interesant sau nu. De fiecare dată este aceeaşi comedie de situaţie, iar comicul constă în faptul că ei i se permite să stea şi să se prefacă, în timp ce tu îi dai această permisiune din postura lupului lasciv în piele de oaie.

Pe scurt, Elena putea fi chiar enervantă, dar dacă încerc să înţeleg de ce, nu găsesc decât o reluare cu încetinitorul a eforturilor mele de a mă opune forţei ei de atracţie. Coapsele ei nu constituiau absolut nici un impediment, nici picioarele scurte, pe care mi le amintesc foarte bine, iar atitudinea rezervată a lui Scott faţă de dorinţa lui ar fi fost doar o încercare similară de a mă feri. Nu era frumoasă, dar era sexy într-un fel neruşinat, aproape jignitor. Ştia cum să-şi aşeze corpul în cameră, astfel încât să n-o poţi trece cu vederea, şi nici măcar nu eram sigur că făcea asta intenţionat. Era ceva aproape pueril la felul ei molatic de a ateriza pe un scaun sau de a umbla agale pe scândurile duşumelei. Se comporta ca o copilă răsfăţată care încă nu conştientizează că nu mai are corpul unei fetiţe, la cât de indolent se afunda în canapea, în timp ce făcea pe intelectuala. Se întâmpla să defileze prin faţa noastră doar în dresuri şi tricou, lăsând la o parte faptul că nu ştiu dacă o făcea intenţionat. Poate că nu-şi dădea seama că şoldurile şi fundul ei se ofereau privirii mele în toată splendoarea

lor, când stătea într-o rână și sorbea din ceașca de ceai. Dar ce știu eu despre conștiința Elenei? Singurul lucru pe care îl știu este că Scott vedea același lucru. Așa cum am aflat mulți ani mai târziu, pentru el era din ce în ce mai insuportabilă perspectiva asupra fanteziilor pe care, preț de o clipă trecătoare, le avusese într-o cameră de hotel din București și la care părea că primise acces într-un mod total greșit.

Am fost surprins și bucuros, dar și jenat, când am aflat că, după ani de singurătate, exista din nou o femeie în viața lui. Jenat, pentru că el însuși se fâstâcea trecându-și greutatea de pe un picior pe altul când a deschis ușa și ea a apărut în spatele lui. La telefon nu spusese decât că o fată din România se mutase la el. Ea a zâmbit când a văzut ce față dezorientată are și s-a prezentat fără ajutorul lui. Ar fi putut să facă singură aluzie la aranjamentul dintre ei, dar probabil că a luat în calcul că el nu-mi spusese înainte cum ajunsese în apartamentul lui. Ar fi fost foarte firesc dacă ea ar fi gândit astfel, dar nu numai dezorientarea lui m-a făcut să-mi fie jenă. Sperasem de multă vreme ca Scott să întâlnească pe cineva, îl și încurajasem să o facă, dar nu-mi închipuisem că va pune mâna pe o fată de vârsta mea. N-am putut să nu-i arunc un zâmbet plin de subînțeles, când ea era la bucătărie și ne făcea câte o cafea, ca o gospodină adevărată. Acum sigur că înțeleg mai bine de ce el roșise și îmi

evitase privirea, dar eu eram obişnuit cu repulsia lui pudică de a fi prins asupra faptului. Aşa simţea el, chiar şi când era vorba să dezvăluie şi cele mai mici intimităţi general-umane. Dar nu era numai pudoarea. Scott ajunsese în iad, în propriul lui iad comic, preparat în casă, dar din această cauză nu unul mai puţin chinuitor.

Să doreşti de la distanţă înseamnă să fii singur cu un sentiment care devine umilitor prin faptul că nu poate fi exprimat sau desfăşurat. Pentru majoritatea, acesta este un simţământ timpuriu, una din stările penibile ale tinereţii, dar care în acelaşi timp îţi extinde conştiinţa, la care te uiţi apoi în urmă cu un amestec de indulgenţă şi nostalgie. Dar aici era vorba despre un bărbat de patruzeci de ani, şi singurele lucruri care se extindeau în cazul lui erau singurătatea şi ruşinea. În această stare se afla el şi tânjea după ceva după care ar fi avut doar motiv să tânjească, pentru că el din start amortizase chiar şi ideea de dorinţă. Era chinuit şi trecea singur prin asta, dar în viziunea lui ea era cea care îl chinuia. Chiar era atât de naivă încât să nu ştie ce se petrece în sufletul lui? Până şi cea mai proastă femeie este de regulă în stare să remarce faptul că e dorită. Elena era sadică? O sadică indolentă, în dresuri şi tricou? Întrebări, întrebări, mult prea multe întrebări se răsuceau de pe o parte pe alta în creierul singur şi supraîncălzit al lui Scott.

Mi-a vorbit despre asta când ne-am văzut ultima oară. În mod evident a fost doar o poveste despre sex sau lipsa sexului, şi s-ar putea crede că într-o viaţă există lucruri mai importante, care ar merita discutate. Chiar aşa şi este, atât sexul, cât şi lipsa sexului pot ajunge să simbolizeze acele lucruri şi sentimente care sunt mai importante.

Oamenii cred că totul în viaţă duce în cele din urmă doar la sex, pe cât de mult şi des posibil, dar sexul nu explică nimic. Sexul este la fel de lipsit de sens precum muzica, dar la fel de prezent, de altruist, de revoluţionar. La fel ca muzica, sexul poate fi spaţiul mental unde atmosfera dintr-o viaţă îşi capătă forma sa mistică, ireductibilă. Vorbesc despre experienţa de a nu putea ajunge mai departe în încercarea de a înţelege de ce aici se află temelia de la care înţelegi sau te miri. O bucată muzicală, elevată sau banală, poate deveni chiar sunetul unei vieţi, aşa că acolo nu mai e nimic de întrebat, pentru că sunetul se află înaintea tuturor cuvintelor explicative. Un trup de femeie sau doar un umăr, o gleznă, ele pot spune mai multe decât orice altceva despre bărbatul a cărui privire a zăbovit acolo.

El mi-a povestit că o studia pe Elena pe furiş de pe hol, când uşa de la baie era întredeschisă. O privea

în timp ce citea şi noaptea punea o mână pe peretele care îi despărţea şi îşi imagina că ea, în somn, cu un picior sau cu un genunchi, trecea prin tapet, de cealaltă parte. Mi-a spus toate astea cu inocenţa lui obişnuită, şi după ce s-a mai încălzit la vorbă, toată timiditatea a cedat în faţa relatării cinstite şi pline de candoare, chiar şi a unor amănunte precum lenjeria ei intimă în cuva maşinii de spălat. El a suferit din clipa în care ea a intrat pe uşă, dar suferea şi mai mult când se întorcea acasă înaintea ei şi aştepta în cameră cu un ziar, doar ca să aibă ceva în mână în clipa în care se va deschide uşa de la intrare. Ştia când vine ea, avea un program regulat şi până una-alta căminul lor comun era singurul ei punct stabil. Până una-alta. El era în iad, nici n-ar fi vrut să se afle altundeva, şi nu era vorba despre sex. Era vorba despre ceva ce sexul intermediază şi de care te protejează în acelaşi timp. Când a cunoscut-o, nu ar fi potrivit să spunem că *a fost dragoste.* Când întindea în vis mâna după ea, spaţiul gol era mai greu decât trupul unei femei de douăzeci şi doi de ani.

Ca imigrantă, Elena era foarte determinată. După-amiaza mergea la cursuri de daneză şi în fiecare zi, dis-de-dimineaţă, făcea curăţenie la biroul unui avocat. După o jumătate de an înţelegea aproape tot ce vorbeam noi. Daneza ei era la început ca a unui copil, dar asta nu m-a făcut decât să mă gândesc la faptul

că ea, până de curând, în oraşul ei natal, fusese la fel de versată ca oricare dintre noi, cei din acest oraş, unde fiecare cuvânt era pentru ea ca o cucerire. Dar cum spuneam, ea nu era foarte interesată de noua ei ţară sau de oamenii a căror limbă se apucase să o înveţe atât de energic şi de temeinic. Din contră, ea ironiza lipsa de politeţe a danezilor, hainele sport în care umblau îmbrăcaţi oamenii aflaţi în funcţii publice, mai ales în funcţii publice, şi era uimită de stângăcia socială care îi împiedica pe oameni să privească un străin în ochi, eventual să dea mâna cu el.

Mi-a luat mult timp să-i explic că nu era vorba din start despre o reticenţă în sine, ci de faptul că danezii în general sunt un popor de mici fermieri, indiferent dacă locuiesc la ţară sau la oraş. Starea lor normală este suspiciunea fricoasă, de ţăran bondoc şi duşmănos, iar încăpăţânarea cârcotaşă sau jovialitatea lăudăroasă sunt polii unei fluctuaţii de temperament care la origine era indolent şi leneş. Ea a zâmbit când a văzut cum mă dezlănţui, încurajat de aprobarea din privirea ei arogantă şi de bucuria de a-i părî pe ai mei. Când mă gândesc la discuţiile noastre din trecut despre danezi, mă frapează faptul că eu, în zelul de a mă distanţa de compatrioţi, dovedeam un zel la fel de mare de a mă apropia, da, dar de ce, de cine? De ea, evident, dar încă nu eram conştient de asta.

De unde venea acest dispreţ faţă de ceea ce eu cunoşteam cel mai bine? Nu ştiam şi n-o ştiu nici azi, numai că eu nu m-am simţit niciodată în deplină armonie cu acele lucruri care trec drept autohtone. Întâlnirea cu Elena mi-a confirmat şi mi-a consolidat sentimentul de a nu mă putea înţelege în totalitate din perspectiva locurilor natale, sintagmă care duhneşte de îngrăşământ agricol. Mi se părea o neînţelegere, o expresie a nedreptăţii hazardului, că nu mă născusem într-un climat mai temperamental şi mai cosmopolit. Eram inspirat de Elena şi atras de străinătatea ei, pentru că şi ea se simţise străină în mediul său, nu numai din motive politice, probabil chiar deloc din cauza motivelor politice, ci dintr-un dezgust pur estetic.

România lui Ceauşescu era hidoasă, îi făcea pe oameni şi mai hidoşi decât ar fi fost altfel, şi pentru Elena, hidoşenia monotonă era mai rea ca lipsa de libertate şi frica de turnători. Ea probabil că nu era reprezentativă pentru societatea din care fugise, dar pe cât de mult reacţionasem la început împotriva entuziasmului ei exagerat pentru cultură, acum ajunsesem să înţeleg că ea supravieţuise cu poezie şi muzică. Frumuseţea lor imaterială fusese, dincolo de inteligenţa sau de intuiţia ei morală, cea care o adusese în contact cu lumea şi oamenii, îi dăduse sentimentul că se învârte într-o roată cosmică a timpului şi a generaţiilor.

Scott era cel care îi amintea de faptul că fiecare dintre noi venim dintr-un loc şi că prima relaţie de apartenenţă este şi prima verigă din lanţul care ne leagă de toată omenirea. Nu aşa s-a exprimat, dar tocmai el, newyorkezul, luase apărarea Danemarcei şi danezilor când ne-am dezlănţuit. I-a amintit de ciobanii români, cum fiecare zi şi gând al lor erau întregite de peisajul de acolo, încât până şi feţele lor păreau crescute din el. Îmi amintesc că eu şi Elena zâmbeam ironic, ca nişte liceeni obraznici, dar el m-a învăţat să aparţin peisajelor livide şi timide, care sunt unele dintre primele lucruri pe care mi le amintesc. Câmpul arat şi plin de bolovani, de pe care o cioară se ridică greoi în zbor, neagră ca pământul trudit, spre cerul acoperit de nori; pinii încovoiaţi şi gardurile vii de scoruşi din jurul casei lui văruite în alb şi dunele acoperite cu perişori biciuiţi de vânt, până la întâlnirea cu marea. Sunt locuri care parcă mă recunosc şi îmi ies în întâmpinare. Nu trebuie să le cuceresc, fiindcă sunt deja acolo.

Mă gândeam la asta când priveam Alpii din vagonul de dormit, după ce am plecat din München. În starea de toropeală din timpul călătoriei, am găsit o corespondenţă stranie între zăpada strălucitoare a munţilor şi feţele de masă albe ca varul, dar era o conexiune volatilă, întreruptă neîncetat de câte un tunel sau de curbura căii ferate la intrarea în semiîntunericul de umbre şi brazi al vreunui defileu. Pe

fiecare masă se afla o văzuță cu flori roșii, gerbera, din câte îmi amintesc, și chiar dacă erau din plastic, nu pot susține că nu erau la fel de frumoase ca florile naturale. Și ca de atâtea ori până atunci am devenit euforic și melancolic în același timp, privind cum se mișcă totul. Îl vedeam pe Scott în fața mea, într-un avion în drum spre casă, spre orașul pe care îl părăsise odată, fără să știe câți ani aveau să treacă până se va întoarce. Scott cel calm nu mai era același, și nici Queens. Se va simți acasă pe străzile din cartierul copilăriei sale sau va descoperi că aparține acelor locuri la fel de puțin pe cât aparținea țării pe care încercase să o facă a lui? Lumea se mișcă, oamenii se mișcă și ei, dar nu se sincronizează pentru mult timp.

M-am decis să înnoptez la Milano și am găsit o pensiune în apropierea gării. Camera era înaltă și părea și mai mare pentru că era sărăcăcios mobilată: un pat, un dulap, un scaun și o măsuță cu o mapă cu sugativă tocită. Singurul obiect de decor era o pictură înrămată, acoperită cu sticlă, înfățișând un peisaj alpin, un vârf muntos alb în lumina amurgului care se revărsa peste o vale sumbră, întunecoasă. Când mi-am pus lucrurile pe masă, am simțit cu vârfurile degetelor adânciturile minuscule pe care niște pixuri, de-a lungul timpului, le încrustaseră în cartonul verde, prin hârtie după hârtie. Am ridicat mapa de birou cu sugativă în lumina slabă care pătrundea prin jaluzele,

dar n-am putut deslușI nici măcar un cuvânt. Amprentele propozițiilor scrise de tot felul de oaspeți ai hotelului se uneau într-un talmeș-balmeș încâlcit și alandala.

Am deschis ferestrele, dar am lăsat jaluzelele trase și m-am întins pe pat. Sticla din fața vârfului alpin reflecta razele soarelui galben de amiază din spatele obloanelor, iar mirosul de detergent se amesteca cu mirosul nedefinit de metropolă. Stăteam întins pe spate și ascultam sunetul de bas al acelui du-te-vino din trafic, străpuns din când în când de un claxon de mașină sau de o sirenă care se îndepărta în grabă. Mă uitam la profilul colțuros al versantului care se ridica deasupra copacilor în semiîntunericul din vale și mă gândeam la priveliștea din tren, în permanență schimbată și întreruptă. Între timp, razele soarelui se mutaseră și mai slăbiseră un pic, și am simțit că parcă stau întins în valea aceea, pe un înveliș de ace, și că mă uit în sus printre trunchiurile ruginii și la aripile lor negre prevăzute cu ace, pe fundalul muntelui vinețiu. Din valea îmbrăcată în păduri, vârful muntelui putea fi deslușit foarte clar, însă de sus, de pe munte, nu s-ar fi putut localiza punctul de jos, din masa de copaci, de unde fusese privit vârful.

Din câte îmi amintesc, a trecut ceva timp până să descopăr că ei nu dormeau împreună. Luasem cina la ei şi am mai rămas ca de obicei să stăm de vorbă la masă. De fapt, Elena vorbea. Se încâlcise din nou în unul din monoloagele ei, şi chiar dacă nici eu şi nici Scott nu eram cine ştie ce implicaţi în politică, ea a reuşit să ne facă să punem sub semnul întrebării tot ceea ce până atunci considerasem drept firesc, toată concepţia paşnică şi solidară faţă de stat şi rolul său în viaţa cetăţeanului, care îi confirmă europeanului de rând convingerea că este un tip decent. Ciudat era că nici Elena nu manifesta interes pentru politică, ci, dimpotrivă, trăia cu capul şi mai ales cu nasul într-un nor de educaţie clasică şi romantism artistic.

În România, ea supravieţuise intimidantei supremaţii a prostiei şi uniformizării, retrăgându-se într-un orgoliu spiritual resemnat, citind cărţi, discutând cu câţiva oameni de încredere, puţini la număr, şi în rest stând la cozile zilnice şi visând la Paris. Te duceai în oraş după ceapă, povestea ea, şi te întorceai acasă cu becuri, nu pentru că aveai nevoie de becuri, ci pentru că numai becuri găsiseşi în ziua respectivă.

Coada era aceeaşi şi era simbolică. La fel ca toţi ceilalţi de vârsta ei, stătea şi aştepta să înceapă viaţa, în timp ce tinereţea se scurgea din ea picătură cu picătură, liniştită şi inevitabilă. Dar pentru că statul era pretutindeni în jur, el era, într-un mod ciudat, invizibil ochilor ei apatici. Îşi trăia viaţa ascunsă într-un ungher atât de adânc în ea, că perioade lungi de vreme chiar uita de ce. Lipsa de libertate devenise o formă de firesc, resemnarea, starea ei naturală, şi nici pe departe nu era singura. Orice fiinţă inteligentă care nu alegea o carieră în sistem cădea într-o melancolie resemnată, ce putea fi încălzită doar cu aroganţă şi gânduri mult prea înalte despre capacităţile purificatoare ale artei, asta, bineînţeles, dacă învăţaseşi să administrezi mizeria forţată ca asceză.

Reuşise, trucul funcţionase, ruşinea cenuşie şi uşor mototolită a nevoii se transformase în virtute poetică exagerată. Din poveştile ei, părea că trăise de fapt cu cărţile şi plăcile de gramofon, cu reproducerile maeştrilor Renaşterii şi cu ceaşca englezească de porţelan ciobită, un obiect moştenit, într-o stare de linişte timidă, contemplativă şi departe de lume. Scott o tulburase, apărând şi retrezind la viaţă un vis îngropat, legat de fugă, de Europa, de o altă viaţă. În ochii celorlalţi, ea aproape că trecea drept o domnişoară de pension, singură într-o cameră secretă, ocupată doar cu prepararea ceaiului şi cu alte treburi spirituale. Rolul de

primadonă curtată în mediul artistic nu-şi avea locul în imaginea pe care ea o creionase despre sine şi despre tot ce lăsase în urmă, dar nici la acel rol nu i-a fost uşor să renunţe. Să aibă propriul cerc, un cerc secret şi aventuros de libertin, şi să mai fie şi centrul de gravitaţie feminin al acestuia: poate libertatea să compenseze această poziţie? Libertatea dintr-un oraş unde nimeni nu te cunoaşte, unde nimeni nu se uită pe furiş la tine sau şuşoteşte? Despre cealaltă pierdere putea să spună mai multe, despre pierderea echilibrului virgin din exilul ei lăuntric.

Ea n-a spus că îi lipsea acel lucru, din contră, părea aproape ameţită de libertate, dar era clar că libertatea îi clătinase echilibrul, şi acest fapt ieşea la iveală atunci când vorbea despre politică. Nu se mai sătura să explice cât de apolitică era ea, aproape că nu vorbea despre altceva. Odată, Scott i-a zis că libertatea din Occident însemna şi libertatea de a nu fi interesat de societate, de a nu te folosi de drepturile tale, dacă nu aveai chef. Poate că în ţara lui, i-a răspuns ea, dar nu aici, nu în Danemarca. O enerva că oamenii acceptau ca autorităţile să se amestece atât de mult în treburile lor. O cutremura, fiindcă asta îi amintea de locurile din care venea ea, chiar dacă oamenii de aici erau mai bogaţi şi lăsau de bunăvoie statul să intervină atât de intim şi de dominant în vieţile lor, ca o mamă tiranică. Nu era receptivă la argumente. Când noi

luam apărarea statului bunăstării sociale într-un mod cumpătat, ea devenea radicală şi erau seri când ajungea pur şi simplu la dreapta lui Ginghis Han. Orice intervenţie publică în libertatea ei trăgea Danemarca un pas mai aproape de statul miliţienesc stalinist de care scăpase, datorită lui Scott.

Datorită lui. Îmi amintesc că ea aproape că scuipa cuvintele într-un mod sfidător, care nu semăna absolut deloc cu ceva ce se putea numi recunoştinţă. A spus că a obosit şi s-a ridicat, după care, la puţin timp, s-a întors din baie, în cămaşă de noapte, şi am observat că ceva nu era aşa cum crezusem. În loc să intre în dormitor, ea a mers mai departe pe hol şi a intrat într-o cameră pe care Scott o folosea ca spaţiu de depozitare. Nici unul dintre noi nu a scos un cuvânt după ce ea s-a dus la culcare. El se gândea probabil că nu-mi explicase niciodată cum ajunsese ea să locuiască la el şi care era relaţia dintre ei. Acum, când găsisem singur răspunsul, prin simplul fapt că rămăsesem până târziu la ei şi văzusem că Elena, contrar obiceiului, se retrăsese prima, explicaţiile nu numai că erau de prisos, ci şi de-a dreptul imposibile. Nu m-am putut abţine să-mi pun în sinea mea întrebarea de ce nu dormeau împreună şi nu exista nimic care să mă împiedice să interpretez situaţia drept anormală. Poate că se certaseră, fiindcă ea nu vorbise oare pe un ton tăios şi mârâit?

Tot la asta mă gândeam când am coborât scările, după ce l-am îmbrățișat pe Scott la despărțire, stângaci și greoi ca un urs, așa cum o făceam de obicei. Mă gândeam și că ea arăta altfel în cămașa de noapte, fără machiaj și cu părul despletit. Și eu ajunsesem să stau treaz în pat noaptea și să mă gândesc la Elena, la chipul ei aparte, încadrat de părul desfăcut, la coapsele și picioarele ei goale pe sub cămașa de noapte. Era un gând involuntar și se lega, fără ca eu să pot împiedica asta, cu gândul că ea dormea singură. În ciuda voinței mele, devenisem sceptic față de conceptul de libertate, și asta în sine spune foarte multe. Libertatea nu are sens fără posibilități, dar libertatea ar trebui să constea, printre altele, în faptul că poți alege dacă vrei să le folosești sau să te abții. Libertatea scade pe măsură ce devii sclavul posibilităților, și gândul că Elena dormea singură era mai pătrunzător și insistent decât gândul la Elena.

Până acum nu mă deranjase că o găseam atrăgătoare, observasem asta și atât. Acum stăteam întins în pat și îmi închipuiam cum ar fi să mă culc cu ea, în cazul în care Scott și prietenia dintre noi nu ar mai constitui o piedică. Îmi era rușine de dorința mea oportunistă. Ar fi fost onorabil dacă aș fi dorit-o când încă nu știam că nu e femeia lui Scott. Gândul interzis legat de ea ar fi fost mai acceptabil decât ușurarea că ea era, ca să zicem așa, liberă. O dorisem

eu vreodată de la distanță? Oare nu am fost doar intimidat de atitudinea indolentă, de uitare de sine, a corpului ei tolănit pe canapea în fața mea?

Nici nu aveam de unde să știu dacă ea chiar ar fi interesată de mine. De fapt, nu mă puteam încuraja nici cu cel mai mic semn în acea direcție, și eram revoltat că acordam fie și un singur gând acestui lucru. Mi-era teamă că ar putea observa ceva, când am sunat-o câteva zile mai târziu. Scott fusese trimis la Tour de France și mă întrebase dacă n-aș vrea să o plimb puțin să-i arăt orașul. Am stabilit să ne întâlnim duminică și să mergem să vedem Colecția lui Hirschsprung. Stăteam în sufragerie și o așteptam să se aranjeze pentru ieșirea în oraș. Oare se aranja mai mult ca de obicei? Acest gând vanitos m-a înfuriat la culme și, când s-a așezat în fața oglinzii ca să se rujeze, am coborât privirea ca un băiețandru. Poate chiar ghicise că avusesem fantezii cu ea. Mi s-a părut că are o privire poznașă când am ieșit pe stradă, dar oare nu așa se uita ea de obicei la mine, când mergeam prin oraș? Ziceai că ea urmează să-mi arate ceva, nu invers.

Pictorii Epocii de Aur erau la locurile lor, în încăperile cu pereți verzi-gălbui și ruginii și cu parchet scârțâitor, o lume neschimbată, tăcută și cultivată. Odată, această lume se oprise în loc și înțepenise, pentru ca apoi, insesizabil, să capete patină, ca o

amintire mai blândă și mai încărcată de însemnătate a clipei care în sine era lipsită de cine știe ce greutate sau sens. Femei tinere cu urcioare la o fântână din Italia, vaci pe insula Saltholm în soarele palid al primăverii, studenți fumând pipă într-un salon din Copenhaga. Pe cât de bătrânicioase și înrămate în aur păreau toate lucrurile depozitate și păstrate în scrinul clasicist al lui Hirschsprung, pe atât de neînsemnate păreau scenele pictate cu migală.

Dacă te uitai mai de aproape, recunoșteai bucuria de a observa viața obișnuită, o bucurie trădată ulterior de venerația cultivată pentru fotografie. Iarba strălucitoare și flancurile maronii-roșcate, satinate, ale bovinelor, țărâna strălucitoare în arșița amiezii și călcâiele de culoarea piersicii ale țărăncuțelor, toate acestea deveniseră embleme pentru niște timpuri apuse, deosebit de spirituale, care nu au existat niciodată. Căci timpul vacilor și al italiencelor este același cu al meu și al Elenei, același prezent perpetuu, extins la infinit, care doar s-a schimbat, aproape că nu mai poate fi recunoscut, dar numai aproape. Abia când e prea târziu, timpul capătă sens și nume, dar să faci istoria istorie înseamnă de asemenea să te faci străin pentru ea. Oricum, nu poți doar să lași legea extremă și secată a timpului să crape și să se decojească, în timp ce prezentul continuă să crească în tine, orbește și neînfrânat. Nu poți suporta că nașterea și moartea

sunt una, şi de aceea aduni ceea ce e mort în cuvinte care disting între acum şi înainte şi separă ceea ce ai trăit de viaţă, păstrată în monstranţele cuvintelor.

Nu-mi era foarte clar unde voiam să ajung, dar Elena asculta şi aproba dând din cap, de parcă înţelegea. Intrasem prin vorbele mele în ceaţa abstracţiilor, pentru că mă gândeam că aş putea să mă ascund acolo, ca ea să nu descopere ceea ce eu, în acelaşi timp, îmi doream cu ardoare să vadă. Pictorii Epocii de Aur nu i se păreau cine ştie ce. Erau prea proaspeţi, prea idilici, după părerea ei, şi nici nu se pricepeau prea bine la pictat. Picturile erau cam rigide, parcă erau făcute de nişte elevi de şcoală; unde erau pasiunea, marea emoţie, revolta? Era tipic pentru ţara mea, o ţară de păpuşi, ferită de primejdii şi bine hrănită, ca o mână de kitschuri pictate de nişte fătălăi să fie ridicate la rang de Epocă de Aur. Bucuria de a observa viaţa de zi cu zi! Eu chiar credeam că asta e suficient pentru a deveni artist? Marea artă cere mari teme. Viaţa de zi cu zi putea fi lăsată, după opinia ei, pe seama pictorilor de duminică.

Am încercat să spun ceva de genul că aşa-numitele mari teme puteau şi ele să abată atenţia de la mediocritatea artistică a cuiva, pentru că susţinuta măreţie a marilor teme era convenită anticipat şi înzestra imediat fiecare operă cu o aură de respect gratuit.

Arta cu adevărat mare însemna să scoţi ceva din ceea ce e trecut cu vederea, din neînsemnătatea aparentă, poate la fel de bine din ceea ce este banal şi dispreţuit. Ea a zâmbit cu subînţeles. Am ieşit din muzeu şi am continuat pe Strada Stockholm de-a lungul parcului Østre Anlæg. În timp ce mergeam pe strada cu vile aristocratice inabordabile pe o parte şi cu parcul trist de cealaltă parte, am încercat să-mi închipui cum vede ea oraşul cu ochii ei străini, dar nu am putut. Nu ochii ei erau străini, ci locul.

Bineînţeles că am răspuns aşa din politeţe, mi-a spus ea legat de cartea pe care o scrisesem. Făcusem imprudenţa să-i împrumut manuscrisul primului meu roman, dar nu ajunsese decât la jumătate. Nu-mi amintesc prea bine prima mea carte şi abia dacă aş putea să povestesc acţiunea. Nici nu a fost vreodată vreo mare acţiune în ceea ce scriam. Cât de mult dintr-o viaţă nu se petrece în capul unui om, în timp ce capul este purtat de colo-colo? Majoritatea lucrurilor, cred eu, şi deseori cele mai senzaţionale lucruri. Dar îmi amintesc că, deja de pe atunci, a fost o istorie intimă, o mică povestire despre sentimente, legate şi dezlegate, sau despre legături retezate brusc. Istoria obişnuită pe care o pot povesti iar şi iar, poate tocmai pentru că este ceva obişnuit. Mi-a luat mulţi ani să mă împac cu ideea că marile teme ale Elenei nu sunt

ale mele. Multă vreme, chiar şi mie îmi fusese greu să văd că literatura mea ieftină ar însemna ceva, nu când scriam, ci în pauze. Şi iar îmi aduceam aminte de sprâncenele ei ridicate şi de zâmbetul arogant, pictat cu ruj roşu, şi ajungeam să zâmbesc singur la gândul că de mult mă agitasem atât ca să câştig respect în ochii ei. Pentru ce?

După opinia ei, cărţulia mea era un foileton. O asemuia cu foiletoanele siropoase din revistele pentru femei, pe care Scott le aproviziona săptămânal cu fotografii recente cu actori de film proaspăt divorţaţi şi feţe regale aflate în voiaje de plăcere pe mare. Ar fi trebuit să tac şi să mă comport demn, dar m-am simţit provocat şi ea, aşa cum spuneam, abordase din nou subiectul când mergeam pe Strada Stockholm, bine dispusă după întâlnirea cu lumea liliputană a picturilor Epocii de Aur. Cum mă puteam mulţumi să scriu despre necazurile sentimentale ale danezilor râzgâiaţi din clasa mijlocie, în timp ce istoria lumii îmi urla pe la urechi? Căzuse Zidul Berlinului, se încheiase o epocă şi cu toate astea, eu m-am găsit să încropesc o sută cincizeci de pagini despre un tânăr bărbat plin de sine, care stă pe veranda unei case de vară şi se văicăreşte din cauza unei fete care nu îl vrea. Eu am ripostat cu blândeţe că ea îşi proclama întruna disprețul faţă de politică. Ea mi-a răspuns că nu este scriitoare, dar dacă ar avea de gând vreodată să

inoportuneze lumea cu o carte, ar fi pentru că ar avea un mesaj, o interpretare nouă, radicală, asupra omului şi istoriei, nu pentru a le cere cititorilor să asiste la cât de deşteaptă a fost ea să se scobească în buric cu o linguriţă.

Începuse să plouă şi ne-am oprit sub un copac care îşi întindea coroana peste trotuar. M-a întrebat de ce nu m-am apărat şi eu am spus-o aşa cum mi-a venit, că n-am ştiut ce să zic. S-a uitat puţin la mine cu o privire pe care n-am ştiut cum s-o interpretez; o privire cercetătoare ce m-a făcut să mă simt dezbrăcat sub copacul care picura. M-a întrebat dacă romanul meu era autobiografic. I-am spus că niciodată n-o să facă un scriitor să-i răspundă sincer la această întrebare. Destul de ciudat, dar a părut că se mulţumeşte cu răspunsul meu. Brusc mi-a zis să stau nemişcat. A întins o mână şi i-am observat degetele zăbovind în părul meu. A stat aşa un moment şi a zâmbit şiret, după care şi-a luat mâna, a deschis-o şi mi-a arătat-o.

O omidă se tot mişca pe degetul ei arătător şi am privit amândoi cum îşi îndoia segmentele, pentru ca mai apoi să le întindă la loc. M-a apucat de braţ şi mi-a zis să deschid palma. În timp ce lăsa omida să alunece de pe vârful degetului ei pe palma mea, mi-am dat seama că noi nu ne atinseserăm niciodată, cu excepţia momentului în care dădusem mâna prima

oară, atunci când Scott mi-a prezentat-o. Nu vedeam picioarele omizii. Am stat şi ne-am uitat la ea, în timp ce înainta şerpuind pe încreţiturile pielii, şi n-am îndrăznit să-mi ridic privirea de pe corpul ei pufos, turcoaz. Când totuşi am făcut-o, m-am uitat în ochii Elenei. Ea a început să mă strângă mai tare de încheietura mâinii şi să se apropie de mine cu pleoapele pe jumătate închise, la fel ca în filme, mă gândeam eu în timp ce ea îmi muşca uşor buza de jos. A durat doar o secundă, pe urmă s-a retras şi s-a uitat la mine cu zâmbetul ei zeflemitor. M-a întrebat dacă vreau să-i arăt unde locuiesc. Auzeam ploaia şoptind şi sâsâind pe asfalt şi în frunzele de deasupra noastră. Ea a zâmbit din nou, puteam să mergem şi la ea.

A spus-o în aşa fel de parcă Scott n-ar fi existat, doar fiindcă nu era acasă. Era vreo diferenţă dacă era acasă sau nu? În naivitatea mea optimistă crezusem că poate chiar acum ieşise la iveală de ce dormeau separat, dar ea ar fi putut găsi o omidă în părul meu şi alte dăţi când am mers la plimbare amândoi, totuşi o găsise tocmai astăzi. I-am zis că nu cred că e o idee bună. M-a privit o clipă, apoi a dat din umeri. Ne-am continuat plimbarea, deşi ploaia nu se oprise. Vorbea de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, în timp ce ne apropiam de staţia de autobuz din faţa gării Østerport Station. Am fost uşurat când am văzut cum pleacă autobuzul cu ea, dar în cursul serii nu ştiam ce să fac cu mine şi cu imaginea chipului ei

atât de aproape de al meu, senzaţia buzelor ei şi gândul la cât de puţin lipsise ca ziua să se termine în alt fel.

Ea mă sărutase sub un castan, şi ce? Poţi avea atât de uşor impulsul să săruţi pe cineva care are tot douăzeci de ani, când vă aflaţi întâmplător sub acelaşi copac şi plouă. Îţi poate veni atât de uşor această idee dacă eşti o tânără româncă scăpată afară, la libertate, pentru că în Cortina de Fier s-a arătat o deschizătură neaşteptată, sub forma unui american divorţat. Pe el nu-l săruţi, sau o faci? Habar nu aveam ce se întâmplase între ei. Nu ştim ce se întâmplă, ştim atât de puţine. Majoritatea lucrurilor se petrec în mintea noastră, numai acolo, şi are uluitor de puţin de-a face cu istoria mondială şi marile teme.

Mă gândesc deseori la cele spuse de Elena, că ar trebui să pun mâna şi să devin un mare scriitor. Omul şi Istoria. N-am ştiut ce aş putea să-i răspund. Omul. Eu pur şi simplu nu cred că el există. Există doar o masă de oameni care aleargă unul în jurul celuilalt, fiecare prins în propria istorie. Ei sunt atât de ocupaţi, că uneori ai crede că încearcă să scape de acea istorie. E istoria altceva decât suma necunoscută a istoriilor oamenilor despre ei înşuşi şi despre relaţionarea cu ceilalţi, o cacofonie de voci, care vorbesc unele peste altele?

Poate că tăcerea este cea pe care trebuie s-o căutăm, s-o găsim şi să-i dăm permisiunea să ocupe mai mult loc, pentru a întâlni o altă istorie decât suma

de încercări umane de a ieşi prin multă vorbă dintr-o istorie şi de a intra în altă versiune a ei, mai măgulitoare. Tăcerea unei zile de primăvară pe insula Saltholm, unde nu există altceva în afară de câteva vaci în iarba mlăştinoasă, pictorul la şevaletul său şi un nagâţ invizibil, care de acolo de sus, cu glasul lui firav, creează legătură dintre cer şi razele albastre dintre movilele acoperite cu iarbă. Asta se întâmplă doar fiindcă bărbatul din faţa şevaletului stă pentru o clipă nemişcat şi ascultă. Istoria e şi legătura lui cu nagâţul, vacile şi iarba, şi ea este legătura mea cu el şi poate că toate astea înseamnă mai mult decât marile teme ale Elenei. Dar istoria tăcerii e rareori spusă. Istoria: este ea altceva decât ceea ce ne deosebeşte pe noi de cei care am fost şi de cei care au fost înaintea noastră? Nu cumva această diferenţă este preţul pe care-l plătim pentru a avea o istorie de povestit?

Deseori, istoria dă impresia că s-a petrecut într-un alt loc, în timp ce noi eram ocupaţi cu ceva mai prezent, însă uneori o primim drept în faţă. Ne văd stând în faţa televizorului în prima zi de Crăciun, Scott, Elena şi cu mine. Stăm şi ne uităm la filmările diletante cu procesul improvizat al lui Ceauşescu şi al soţiei sale. Ei sunt aşezaţi în faţa a ceva ce seamănă cu o bancă de şcoală zgâriată, sunt dezorientaţi, de parcă ar fi fost trimişi iar la şcoală. Ei cred că trebuie să se fi comis o greşeală, mai ales că îşi dau seama

că ora de istorie e pe cale să se transforme într-un proces. După ce lege sunt judecați, asta e deocamdată nesigur, căci conform legii aflate acum în vigoare, cei care domnesc asupra istoriei sunt dictatorul și consoarta sa, tiza Elenei. Acolo este vorba despre una din găurile istoriei unde nu există de fapt nici o istorie, doar un grup de oameni cu paltoane pe ei, într-un local aflat în paragină.

Îmi închipui că dictatorul s-a uitat pe fereastră o clipă, la fel ca atunci când era copil și se plictisea la clasă. Poate că a zărit o mierlă ridicându-se de pe o creangă, iar creanga s-a clătinat înainte și înapoi, ca și cum ar fi făcut semn de adio. Dacă nu ar fi fost conștient de faptul că e puțin probabil ca asta să-i promoveze cauza, așa cum cred că a înțeles, că este o cauză, probabil că i-ar fi dat un cot tovarășei și soției sale, în timp ce pasărea și-ar fi strâns aripile și ar fi aterizat. Cât de galben e de fapt ciocul ei în contrast cu penele negre. Poate că totuși, preț de o secundă, cei doi urmăresc cu privirea, distrași, paralizați de ciudățenia lipsită de istorie a situației, mierla care țopăie prin zăpadă, cu picioarele împreunate, ca un copil. La fiecare săritură, ea lasă în urmă două adâncituri mici, de forma unor crenguțe ramificate în trei, o reproducere stilizată a unui fulg de zăpadă cum sunt aceia pe care îi vedem în ziare, la prognoza meteo, sau în modelele puloverelor tricotate manual,

Ca american, Scott nutrea un respect puţin naiv faţă de procesele de judecată şi convenţiile de drept nobile, cum ar fi, spre exemplu, că inculpatul are dreptul la un avocat, şi nu s-a putut abţine să îşi spună opinia că poate a fost cam pripit, cam superficial, prea proaspăt şi informal, şi că ei ar fi putut la fel de bine să-i fi adus pe Ceauşescu şi pe soţia lui deja împuşcaţi la oficierea acestei parodii de proces. Elena a explodat. Ce îşi închipuia el? El nu ştia ce aveau pe conştiinţă Ceauşescu şi soţia sa, asta în cazul în care ei aveau o conştiinţă? Nu meritau ceva mai bun şi era foarte bine că fusese un proces scurt. În timp ce ea îl critica de mama focului pe Scott, eu stăteam şi mă gândeam la devotamentul ei aproape religios faţă de Goethe, Shakespeare şi Dante. Nu găseam nici o potrivire între acesta şi bucuria ei sinceră la vederea chipului murdar de noroi al lui Ceauşescu, la câteva secunde după ce fusese executat. Istoria, mă gândeam eu, istoria ne împiedica pe mine şi pe Scott să o înţelegem pe Elena, dar tot ea era cea care o împiedica pe Elena să vadă că vampirul şi călăul patriei sale era un om ca ea şi ca noi.

În seara aceea am mirosit ceva la Elena care avea de-a face şi cu omul, şi cu istoria. Omul Elena şi acea istorie de care fugise ea, şi pe care în acelaşi timp mă acuza că o ignor în favoarea intimităţilor lipsite de istorie ale personajelor din romanele mele. Acum,

când îmi amintesc din nou acea seară, știu ce trebuia să-i răspund atunci când ne plimbasem pe Strada Stockholm. Nu contează ce anume a văzut Ceaușescu atunci când a fost condamnat la moarte, că a fost un copac, că a fost zăpadă, că a fost o mierlă ridicându-se de pe o creangă, atâta timp cât el a văzut ceva din toate astea. Concluzia mea este că legătura, contactul cu cei morți, care reprezintă tema în sine a istoriei, este un contact foarte sigur și de nădejde în raportul empatic al fanteziei cu expresiile și acțiunile cele mai banale ale oamenilor. Acesta este motivul de a prefera povestirea intimă istoriei, asupra căreia rar ești stăpân și pe care în cel mai bun caz poți doar s-o eviți, dacă ești norocos și găsești o portiță.

Scott stătea paralizat, în timp ce Elena îi dădea niște lecții furioase despre cât de deplasată era îngrijorarea lui legată de faptul că nu s-a urmat litera legii când cuplul Ceaușescu și-a primit sentința istoriei. El nu era obișnuit să fie certat, de fapt nu cred că fusese vreodată în viața lui mustrat. Alura lui flegmatică și strengărească în același timp îl ocrotea și nu-mi amintesc să-l fi auzit vreodată certându-se cu Vicky. Ridicatul vocii era ceva străin pentru el, iar Vicky se folosea de o altă tactică, mai vicleană. Când nu era de acord cu ceva, se făcea mică-mică și prăpădită și vocea ei timidă, de șoricel, își făcea imediat efectul. Îi activa pe loc instinctul patern spătos și,

înainte ca el să-şi dea seama, ea obţinuse ceea ce voia. E privilegiul celui slab să joace rolul de victimă lipsită de apărare în faţa unei lumi crude şi nesăbuite, şi chiar dacă Elena tuna şi fulgera, mesajul ei era acelaşi ca al lui Vicky. Ea era o victimă şi la fel erau toţi ceilalţi români care se târâseră printr-o existenţă plină de frică şi resemnare sub jugul comunismului. Fuseseră victimele unei crude nedreptăţi istorice şi era just ca tiranul să-şi sfârşească zilele cu mutra în noroi.

Nu pot face deosebire clară între ce am gândit atunci şi ce gândesc acum, dar ceva şchiopăta. Era greu să le refuz Elenei şi compatrioţilor ei statutul de victime, dar nu mă puteam preda complet în faţa indignării ei justificate şi înşiruirii tuturor relelor care făcuseră ca dictatorul să-şi merite soarta. Ceva în mine opunea rezistenţă, iar tonul ei fariseic îmi ataţa împotrivirea tacită mai mult decât ceea ce spunea. Respingerea ei instantanee a oricărei îndoieli, invocarea onctuoasă a istoriei, enumerarea încăpăţânată a suferinţelor şi neputinţei jertfei. Poate că într-o primă fază, contradicţia dintre neputinţă şi încăpăţânare era cea care m-a băgat într-un raţionament greu de menţinut, fiind tot timpul distras de cât de evidente erau şi răutatea, şi dreptul victimelor.

O victimă este obiectul cel mai neputincios pentru forţele devastatoare de dincolo de voinţa persoanei în cauză, dar asta nu înseamnă că victima nu are

voinţă. Victima are o voinţă frântă, o voinţă care şi-a pierdut legătura cu lumea. E greu să empatizezi când nu eşti familiar cu constrângerea şi supunerea. Eu trebuie să scormonesc adânc în memorie pentru a găsi o vagă amintire a cum era să stai întins pe asfaltul din curtea şcolii, nici măcar cu faţa în noroi, nici măcar doborât la pământ de greutatea istoriei, ci doar ţinut prizonier în ghearele unui băiat de la o clasă mai mare, care stătea încălecat pe pieptul meu, astfel încât nu mai puteam să respir. Să te supui nu era doar o chestiune de a renunţa la orice rezistenţă. Supunerea era sinonimă cu un sentiment de singurătate adânc şi disperat, de parcă ar fi fost o distanţă de neparcurs dinăuntru, de la eul meu asuprit şi speriat până afară, la lumea aflată de cealaltă parte a graniţelor corpului. Dacă eul este de neconceput fără voinţă, şi dacă voinţa este una din modalităţile eului de a se prinde în legătură cu lumea, de a manifesta că acela ce spune eu este la fel de mult o parte din lume ca oricine altcineva, atunci neputinţa invalidează eul. Ea retează şi schilodeşte capacitatea unui om de a-şi asemui eul cu al altora.

În timp ce răsfoiesc în urmă pentru a citi ce am scris, şi mă întreb unde voiam să ajung, îmi vin în minte pinii îndesaţi care se aflau între grădina lui Scott şi pajiştea învecinată, încovoiaţi de vântul de apus care făcea ravagii cât era iarna de lungă prin

peisajul plat dintre două mări. Copaci hidoşi, dar îndărătnici, căliţi şi în acelaşi timp transfiguraţi de vântul căruia i se supuneau, dar pe care îl şi înfruntau, în vreme ce rădăcinile lor se agăţau de pământul nisipos şi absorbeau ce era de găsit.

Nu e frumos să asemuim oamenii cu copacii, căci oamenii, aşa cum ştim, se pot muta, iar Elena reuşise, spre deosebire de un copac, să-şi smulgă rădăcinile, să le reteze şi să fugă, dezrădăcinată, dar liberă. Totuşi ea mă duce cu gândul la pinii îndârjiţi din jurul grădinii unde locuise cu Scott doi ani de zile. Mă frapează că pentru ea şi compatrioţii ei, adaptarea şi rezistenţa nu fuseseră neapărat reacţii adverse la aceeaşi constrângere. Când mă gândesc la Elena, aşa cum am întâlnit-o eu şi cum Scott avea să o descopere, nu pot să trec peste bănuiala că adaptarea şi rezistenţa se influenţau reciproc, alunecau una în cealaltă şi deveneau parte din cealaltă, astfel încât rezistenţa putea foarte bine să utilizeze adaptarea ca strategie pentru a-şi atinge scopurile.

Eu nu cred că ea putea distinge acest lucru singură, aceasta este confuzia victimei şi în această stare victima devine victimă sieşi. Conectarea cu lumea implică de asemenea contactul cu ceilalţi, şi în transmisia legăturii, voinţa primeşte rezistenţă din partea lor. Nu o rezistenţă aservită, ci doar acea rezistenţă care se creează când un eu stă faţă în faţă cu un altul.

Dar când legătura este tăiată, când eul devine obiectul neputincios al supremației, se anulează, în mod destul de ciudat, și rezistența din partea celorlalți, experimentată sub forma conștiinței și empatiei, iar celălalt devine pentru tine ceea ce ești tu pentru putere: un lucru. Victima își cere victimele, dar Scott era victima Elenei? Nu mai mult decât era victima propriei sale fascinații tâmpite și deplasate pentru ghida lui româncă.

Îmi amintesc că am găsit ceva respingător la ea în acea seară. Nu numai faptul că îl umilea pe Scott răstindu-se la el cu mine de față. Mi s-a părut respingătoare și pentru că nu mă puteam abține să mă gândesc la cum se dăduse la mine, în cazul în care asta făcuse. Este posibil ca eu să mă fi simțit respins, pentru că în adâncul meu regretam că o refuzasem. Când l-a părăsit, n-am avut nici un dubiu asupra părerii mele despre ea. Se folosise de el, și aproape că l-am certat când a început să-i ia apărarea. Spre deosebire de mulți alții care sunt părăsiți, Scott era dezarmat în fața iubirii sale, chiar și atunci când s-a arătat a fi zadarnică. Nu era în stare să o urască pe femeia pe care o iubise, pentru că ar fi fost o dublă despărțire dacă ar fi văzut-o și pe ea dispărând din viața lui, și pe el încercând să devină un altul decât cel care îi ducea ei dorul. Era suficient că îl părăsise și-l lăsase cu inima rănită, el era prea înțelept ca să

facă răul şi mai rău, iar eu am luat asupra mea sarcina de o urî în locul lui. Doar aveam motivele mele, pe care el din fericire nu le cunoştea.

După aceea, noi doi am încetat să mai vorbim despre ea, devenise un tabu, şi cu timpul eu am uitat-o. Când mă gândesc la ea acum, o fac fără s-o condamn, dar nu pentru că era o biată româncă oprimată, şi nici pentru că era vina lui Scott că ea pusese gheara pe el. El era la fel de lipsit de apărare faţă de el însuşi aşa cum era faţă de ea, iar ea fusese la fel de lipsită de apărare în faţa propriului ei oportunism. Întâlnise un bărbat din Occident şi nu era vina ei că el era nebun după ea. A făcut-o. A avut voinţa pentru asta, şi curajul.

Crescuse într-o lume de neîncredere şi frică şi simultan se adaptase şi opusese rezistenţă. Avea un loc de muncă la Ministerul Turismului, se obişnuise să fie urmărită îndeaproape de un agent de Securitate, şi în acelaşi timp îşi dezvoltase propriul eu în cercul mason de germeni artistici care se ajutau unul pe celălalt pentru a-şi face exilul interior să semene cu o viaţă. Asta o despicase pe ea în două, în cea adaptată şi cea rezistentă, şi viaţa dublă corodase legătura dintre eul ei şi lume. Când era la serviciu, eul ei se retrăgea adânc de tot în ea, atât de adânc încât nu se putea spune că participă în ceea ce întreprindea ea, şi când se desfăşura ca o divă underground în oazele exilului,

lumea şi oamenii din jur se nuanţau şi deveneau o masă gri, nedesluşită. Ea îi privea absentă, cu dispreţ, şi în această privinţă nu se deosebea prea mult de înaltul funcţionar de partid care era plimbat prin oraş într-o maşină mare, neagră, şi se uita cu o privire obosită pe ferestrele fumurii, inventariind feţele de la cozile din dreptul staţiilor de autobuz.

Elena nu avea contact cu lumea, orice ar fi însemnat asta, pentru că ea se retrăsese în sine, apăsată de intimidanta lipsă de libertate a lumii înconjurătoare, sau pentru că lumea se estompa sub orizontul ei de aşteptări exagerat de mare. Voinţa ei devenise instantaneu mai presată şi mai neşlefuită, pentru că nu era mijlocită în evoluţia liberă, dar şi temperată, laolaltă cu alte voinţe, aşa cum oamenii de altfel se educă unul pe celălalt doar fiind împreună. Vidul dintre eul ei şi lume îi schilodea viaţa mai mult decât lipsa de libertate, dar ea ştia instinctiv că nu va putea lăsa în urmă acel vid decât atunci când va fi liberă. Ea ştia că trebuie să apuce şi să se folosească de ceea ce i se oferea, dar astăzi nu cred că ea l-a manipulat cu bună ştiinţă pe Scott pentru a-l prinde în plasa ei. O voinţă presată, neşlefuită, nu poate face altceva decât să apuce ce i se oferă, şi asta nu e doar o manifestare a cinismului.

Nu am gândit aşa nici pe departe în acea seară în care am stat cu ea şi cu Scott şi l-am văzut pe Ceauşescu

executat în direct. Scott semăna cu un elev de şcoală conştient de a fi vinovat, care e certat foarte tare de profesoara lui severă. Scena nu a fost mai puţin umilitoare din cauza diferenţei de vârstă, dar ceea ce l-a făcut pe el mai întâi de toate să roşească din cap până în picioare a fost faptul că eu asistam la umilinţă. S-ar fi apărat şi ar fi pus-o la punct dacă nu eram eu acolo? Mă îndoiesc, dar prezenţa mea făcea acest lucru imposibil din toate privinţele, temător de conflicte şi loial cum era el. Eu cel mai mult aş fi vrut să mă ridic şi să plec, dar brusc ea şi-a îndreptat privirea asupra mea, de parcă şi-ar fi adus aminte că exist, şi a tăcut. Prezentatorul ştirilor trecuse de mult la următoarea rubrică. Stăteau faţă în faţă, fiecare pe colţul lui de canapea, ea se uita fix în ochii lui şi zâmbea viclean. Am recunoscut fiecare mişcare a ei, executată ca într-un film artistic, apucarea lină a mâinii lui care se odihnea pe spătarul canapelei, chipul ei apropiindu-se de al lui, cu pleoapele coborâte, în timp ce a deschis gura puţin şi, jucându-se, l-a apucat de buza de jos.

Era acelaşi sărut, doar bărbatul fusese schimbat, şi m-am gândit că face asta în onoarea mea, probabil ca o mică pedeapsă, pentru că o respinsesem. Sau poate că doar apuca ce i se oferea. Când mă sărutase sub castanul de pe Strada Stockholm, poate că fusese o încercare sinceră de a vedea dacă în libertate chiar

e posibil să fii fericit. Şi eu fusesem o şansă, la fel cum fusese şi ea, când îmi oferise buzele. Cu mine nu mersese, şi oricum, nu era la îndemână să încerce şi cu bărbatul blând, pe jumătate chel, de pe canapea, care evident nu visa la altceva? Ea începuse probabil din colţul cinic, odată ce el însuşi propusese aranjamentul, dar când se apucase să-l certe fiindcă el nu considera că execuţia lui Ceauşescu era cel mai bun început pentru viitorul ţării sale, când a văzut expresia de pe chipul lui în timp ce îl făcea albie de porci, probabil că s-a gândit că sentimentele lui ar merita de fapt să fie împărtăşite, măcar aşa, de control. Şi a făcut-o.

I-am evitat pe Scott şi pe Elena în săptămânile care au urmat şi el mi-a acceptat scuzele, drăguţ şi sincer ca întotdeauna. Cam o lună mai târziu m-a sunat să mă invite la micul dejun. Eram nervos când am intrat în oraş, altfel Scott nu mă făcuse niciodată să mă simt nervos. Când am intrat în restaurant, s-a ridicat de la masă cu un zâmbet de parcă ar fi fost cel mai fericit om din lume. Mi-a povestit că îşi dăduse demisia şi cumpărase o casă cu teren în Iutlanda de Nord. El şi Elena voiau de multă vreme să se stabilească la ţară. N-am ştiut ce să spun şi l-am întrebat, făcând pe maturul, din ce o să trăiască. Zâmbetul lui a devenit şi mai larg. Preluase un magazin foto în Frederikshavn.

M-am uitat la el. Negustor de fotografii? El a confirmat dând din cap puțin indulgent, de parcă aș fi fost greu de cap, și a scos un teanc de poze. Fotografiase grădina din toate unghiurile, iar imaginile nu făceau decât să dezvăluie într-un mod mult mai nemilos că de fapt cumpărase o ruină. Într-una din fotografii era Elena îmbrăcată în salopetă, cu o roabă plină de moloz. Zâmbea la fotograf și nu părea o femeie care doarme singură.

Când am coborât din tren la Florența, m-am dus să văd când am autobuz spre Vallombrosa. Nu mai fusesem niciodată acolo, dar numele mi-a pus imaginația în mișcare încă de când l-am auzit prima oară. Unele nume de orașe au această calitate: Odessa, Lahore, Buenos Aires, Trieste. Chiar dacă într-o zi am ajunge să vedem acele orașe, știm foarte bine că într-un fel nu vrem niciodată să ajungem acolo. Ceva din nume nu desemnează un loc, ci un dor, care ne frământă și mai puternic, fiindcă nu poate fi împlinit. Așa sunt numele de locuri care indică nicăieriul pe care îl purtăm în noi și care ne face să deschidem din nou capacul muzicii numelor. Rezonanța în sine povestește că încă nu am văzut totul și că tocmai pe străzile acestui oraș străin vom scăpa în cele din urmă de eul nostru trivial, devenind, în sfârșit, altcineva.

Ultimul autobuz tocmai plecase și mai erau aproape două ore până la următorul. Am băut o cafea la barul din autogară și m-am pus pe așteptat. Nu aveam chef de Florența, nu aveam chef de toată Renașterea de acolo. Era mai bine să stau pasiv și să privesc oamenii

coborând din autobuzele care soseau, sau urcând în cele care urmau să plece. Cu lemnul închis la culoare şi gresia de travertin, autogara nu părea să fi fost vreodată renovată. Se afla într-o curte între două străzi, un spaţiu închis şi totuşi traversat constant de alţi şi alţi oameni. Mi-am propus să aştept distrat, fără să mă gândesc la nimic, şi după câteva minute trecătorii au devenit nişte umbre transparente. Mă simţeam în contact cu tot timpul în care autogara fusese aici, de parcă mă urcasem într-un autobuz şi călătorisem înapoi prin decenii, către un sat toscan, aşa cum ar fi arătat el la câţiva ani după război, încă marcat de luptele dintre nemţi şi trupele americane care înaintau.

Autogara din Florenţa mi-a dat un sentiment pe care oraşul în sine nu mi l-a putut da. Pe bancheta din scânduri lăcuite în negru mă simţeam în legătură cu timpul continuu, cu clipa neîntreruptă, ştearsă necontenit şi renăscută, care este acum şi mereu, şi de care istoria ne desparte fixând-o într-o formă finală, închisă. Florenţa era istorie, Florenţa nu era altceva, dar spre deosebire de Roma, Florenţa mă indispusese încă o dată cu toată frumuseţea ei. De sus se vede atât de vesel, încât îţi închipui că ai putea şi tu să fii acolo, jos, printre dealurile domoale şi poezia matematică de marmură albă, verde-coral şi roz, a faţadelor de biserici, dar este un oraş care se vrea adorat de la distanţă, nu te acceptă. Eşti atras de frumuseţea

lui zâmbitoare, dar zâmbetul este rigid când te apropii mai mult. Amintește de zâmbetul unei femei frumoase și bogate, de răceala ei rezervată, precaută. Orașul emană aceeași inabordabilitate dură de diamant, neimpresionat de viața care se desfășoară pe fundalul geometriei sale perfecte. Inabordabilitatea istoriei, istoria este cea care crede că este spusă odată pentru totdeauna. Este disprețul istoriei pentru posteritatea încă nepovestită, de parcă ar exista ceva „postum". De parcă nu ar respira totul cu același suflu al timpului infinit, neterminat și aflat deja în decădere.

Aceasta este diferența dintre Florența și Roma. La Roma, distrugerea, crearea și transformarea dintre ele sunt atât de legate, că tu însuți te simți legat de toate stadiile din evoluția neîntreruptă a timpului. La Roma, ele sunt arătate atât de crud și de brutal, că vezi peste tot spărturile, de exemplu stând într-un tramvai distrus care trece cu sunete stridente prin zidul antic al orașului, foarte aproape de arcul de triumf cu reliefurile erodate de zei și războinici, învingători și învinși. Și pe dinăuntru suntem ca Roma. Tot ceea ce vedem este filtrat prin straturile depuse a tot ce am văzut, astfel încât lumea apare într-o dublă expunere variabilă și deformată. Chiar și locurile amintirii se transformă în lumina a ceea ce trece, mă gândeam eu, în timp ce autobuzul își croia drum în sus, pe coline, prin tunelurile umbroase de frunze

primăvăratice. Vegetaţia se schimba pe măsură ce înaintam spre nord, unii copaci nu înfloriseră încă, iar lumina părea mai ascuţită aici, unde crestele muntoase aflate de cealaltă parte a văii pendulau din când în când prin faţa ochilor mei.

Ezitam la gândul de a o reîntâlni. Era o poveste veche şi noi trecusem, cum se spune, peste ea, şi Scott, şi eu, şi cu siguranţă şi Elena. Toţi oamenii merg mai departe, indiferent de cât de mult sunt implicaţi sau nu. Lui Scott nu-i păsase de asta, el nu avusese de gând să meargă mai departe, el se opusese. Se agăţase de marginea vidului în care îl abandonase ea. Păstra şi ocrotea şi cea mai mică urmă a ei. Fusesem şi bucuros, dar şi trist, când o văzusem în spatele lui, cuprinzându-l în braţe şi sărutându-l. Trist, pentru că el era de fiecare dată foarte surprins şi părea atât de recunoscător. În acelaşi timp eram mişcat şi neliniştit când vedeam cu câtă grijă o înconjura, atent la cea mai mică nevoie a ei, alert ca o santinelă care nu-şi permite să-şi slăbească vigilenţa nici măcar o secundă.

Prima oară când l-am vizitat după plecarea ei, l-am găsit într-o stare de nerecunoscut. Când m-a sunat, nu mi-a spus imediat ce se întâmplase. Avea o voce normală şi abia când l-am întrebat eu despre ea a izbucnit după o pauză lungă. Nu mai este aici, mi-a spus el calm, şi primul meu impuls a fost să

cred că a murit. L-am întrebat ce s-a întâmplat. N-a ştiut să-mi explice. Nu se simţea prea bine, mi-a spus el după încă o pauză. Am pornit la drum în dimineaţa următoare şi am ajuns la el în cursul după-amiezii. Uşa de la intrare era ca de obicei descuiată şi nu mi-a răspuns când m-am oprit în bucătărie şi l-am strigat. Acolo erau teancuri de farfurii şi oale murdare, iar muştele roiau în jurul sacilor cu gunoi plini până la refuz. L-am găsit în dormitor, pe marginea patului nefăcut. Din câte mi-am dat seama, nu se mai schimbase de haine de când dispăruse Elena. Nu mai aerisise de multe zile şi după miros am înţeles că nu mai făcuse baie de mult. De când mă ştiu eu, alura lui meticulos de curată fusese singurul semn că această fiinţă curios de inocentă era în stare să se privească din afară.

Mi-a întins scrisoarea pe care i-o lăsase Elena pe masa din bucătărie, înainte de a ieşi pe furiş din viaţa lui. Era o scrisoare scurtă, de fapt doar un mesaj scris în grabă, dar plin de greşeli de ortografie. O admirasem pentru cât de rapid învăţase să vorbească daneza şi să se unduiască la nivelul abstracţiilor, acolo unde se simţea cel mai bine, deasupra graniţelor banalităţii, dar dacă nu i-aş fi recunoscut scrisul înclinat şi ordonat, aş fi crezut că scrisoarea a fost scrisă de un copil. Nu mai putea, scrisese ea fără să explice ce anume nu mai putea, şi îl asigura pe Scott de prietenia

ei veşnică. Ce mai prieten, am gândit eu, unul care dispare aşa, doar cu o strângere de mână ca despărţire. Se întâmplase în urmă cu paisprezece zile, mi-a povestit el. L-am întrebat de ce nu dăduse un telefon. Mi-a aruncat o privire inexpresivă. Ce rost ar fi avut?

Până la urmă sunase, eu eram singurul pe care-l putea suna, după douăzeci şi cinci de ani în această ţară. Mi-a spus că nu poate trăi fără Elena şi îl credeam. Nu-şi putea închipui viaţa fără ea, pentru că nu-şi putea închipui o lume de care ea nu era legată. Ea devenise legătura lui, contactul lui, după singurătate. Nu înţelegea nimic, el crezuse că sunt fericiţi. Stătea sprijinit de tocul uşii ca un străin în propria casă, în timp ce eu făceam curat în bucătărie. Brusc, a luat o ceaşcă din stiva din chiuvetă şi a început să se holbeze la ea, în timp ce mângâia cu degetul marginea pe care rujul ei lăsase o amprentă. Dacă n-aş fi fost acolo, sunt sigur că şi-ar fi băgat degetul în gură. I-am luat ceaşca din mână şi i-am zis să meargă să facă baie. Niciodată până atunci sau de atunci încolo nu i-am spus ce să facă. S-a uitat la mine aproape cu reproş, dar m-a ascultat, şi eu am continuat să frec la resturile uscate de mâncare de pe farfuriile şi oalele lui. El crezuse că sunt fericiţi, dobitocul. Fusese el de bună-credinţă? Era greu de apreciat de la distanţă, iar eu îi urmărisem doar de la distanţă. Asta nu numai fiindcă îmi lua o zi să ajung din Copenhaga până la ei.

Nu la mult timp după ce ei se mutaseră în Nord, m-am întâlnit cu mama copiilor mei. Ne cunoscuserăm când eram foarte tineri, dar mai târziu am continuat, fiecare în direcţia lui, cu sentimentul că viitorul este o ramificaţie infinită de posibilităţi. Chiar este, teoretic, dar a fost o uşurare când ne-am regăsit. Părea viitorul apăsător? Pentru unii, aşa e. Când suntem tineri, unii dintre noi nu suntem pregătiţi pentru străinătatea din el. Putem la fel de bine să ne scârbim de segregările posibilităţilor, de toate acele lucruri cărora cel matur le pune capăt şi pe care la jumătatea drumului visează să le recâştige. Ne-am grăbit să facem copii şi să ne creăm un colţ al nostru, în care să putem locui şi pe care să-l recunoaştem drept căminul nostru, într-o lume de oameni mari pe care amândoi o consideram, în adâncul sufletului, înspăimântătoare. Nu e ceva la care să dăm din cap, Elena să nu vină şi să-şi afişeze zâmbetul ei superior. În ochii ei, noi eram nişte mici burghezi, am observat asta amândoi, când ne-am dus în vizită cu copiii. Am dezbătut subiectul în maşină, în drum spre casă. Îmi permisesem o maşină după ce mă angajasem ca autor de texte la o agenţie de publicitate. Copiii dormeau pe bancheta din spate, iar noi doi vorbeam despre Scott şi Elena.

Elena i se păruse o snoabă, cu toată trăncăneala aia a ei despre chestiuni culturale complicate. Ce realizase

ea de fapt? Era chelneriță la pizzeria din Frederikshavn! Eu am ripostat că în Frederikshavn nu erau cine știe ce posibilități pentru un imigrant. Ea a zis că e tipic pentru mine să iau mereu apărarea oamenilor, chiar dacă ei, în realitate, se pișau pe mine. Trebuie să fie ceva moștenit de la tatăl meu vitreg. Deși era clar că Elena se pișa și pe el, și pe mine. I-am zis că nu este foarte clar, iar ea s-a trezit brusc să mă întrebe dacă fusese ceva între noi. Am întrebat-o la ce se referă. Ea mi-a spus că știu eu foarte bine la ce se referă. De ce nu vreau să recunosc? Ea m-ar fi înțeles foarte bine, și, în plus, se petrecuse cu mult înaintea perioadei noastre.

Perioada noastră. Era perioada noastră o alta? Am întrebat-o ce o face să creadă că îmi putea trece prin minte să am o relație cu soția tatălui meu vitreg. Ea mi-a răspuns că Elena era soția lui mai mult cu numele decât în fapt, ca să nu mai punem la socoteală faptul că sigur se căsătorise cu el din interes. Nu se întâlniseră în România? Mai auzise ea din astea. Elena era doar o căutătoare de aur ordinară, o snoabă culturală, un căutător de aur est-european, vedeai asta și cu ochii închiși, iar dacă eu n-am văzut, asta e probabil din cauză că și eu eram la fel de nebunește îndrăgostit de ea, ca și bunul și extrem de naivul meu tată vitreg. Mi-am dat seama că nu are rost să protestez, mai ales că ea, într-un mod puțin mai

ferm, exprimase ceea ce eu însumi gândisem pentru a trece peste faptul că îmi ratasem şansa pe Strada Stockholm. Într-o încercare de a mă disculpa şi cu siguranţă pentru a ne confirma încrederea de cuplu, i-am povestit despre sărutul de sub castan şi am regretat imediat. Aveam şi motiv, pentru că în anii de până la divorţ, episodul a fost aşternut pe masă la intervale regulate, când paralizia mea de acţiune, total lipsită de energie, sau fascinaţia mea patetică pentru orice lucru casabil, avea să fie garnisită cu exemple incriminatoare. Deseori aveam dubii, în ce măsură vorbise ea serios atunci când spusese că ar fi trebuit ori să-i dau Elenei una peste bot, ori să sar pe ea, cu balele la gură.

De fapt, eu îmi amintesc de această perioadă ca despre una fericită, primii ani cu copiii, toată forfota aceea veselă. Nu aveam timp să vorbim prea profund şi faptul că eu publicam romane care în plus mai erau şi cunoscute era ceva care de asemenea se atenua în spatele lumii noastre bine orânduite. Cu lumea ei şi mai ales cu prietenii ei socializam, asta mai mult fiindcă eu unul nu aveam nici un prieten. Mă bucuram de lumea aceea, mă bucuram să merg la serviciu şi să găsesc *pay offs* tâmpite pentru produse tâmpite, şi după aceea să merg să-i iau pe copii de la grădiniţă. Când, în timpul liber, mă afundam în micile mele povestiri melancolice, aveam o viaţă la care să mă

întorc. După tinereţea mea solitară, aveam în sfârşit contact cu lumea, o lume binevoitoare, unde eram aşteptat şi unde aveam un loc. Devii scriitor pentru că la un moment dat ai ratat contactul dintre propriul eu şi lume. Încerci să-l restabileşti cu promisiunea sintaxei pentru raportul dintre subiect şi complement direct şi aşa mai departe, dar între timp viaţa mea fusese declinată la genitiv şi raportată la complementul indirect. Eram al cuiva, şi cineva era al meu, şi acolo, răsfrângerea indirectă a acţiunii era cea care mă împiedica să-mi pierd simţul echilibrului în mutantele lumi paralele ale posibilului. În fond, ar fi trebuit să renunţ la scris, pentru că eram fericit, dar ea avea dreptate, nu mă puteam abţine să mă uit după alte femei.

Nu e vorba numai despre sex, e vorba despre ceea ce poate însemna sexul, gândul la sex, un corp străin a cărui străinătate vrei s-o împărtăşeşti înghesuindu-te în el. De parcă acel corp străin ar putea fi un portal, un pasaj spre o altă viaţă. Ai fi putut crede că eu eram ultimul din lume care să-şi dorească o altă viaţă, sau Elena avea dreptate, şi unde? Doar nu-mi spusese nimic în acest sens. Fusese doar privirea aceea, pe care noi doi o remarcaserăm, şi despre care vorbisem în amănunt în maşină, când ne îndreptam spre casă cu doi copii adormiţi, prinşi în centurile de siguranţă, aşezat fiecare în scăunelul lui. Ştiinţa necunoscută a unei priviri străine.

Atunci nu știam ce a văzut Elena. Nici Scott nu știa ce și alții în afară de mine puteau vedea în mod clar. El era fericit pentru că i se îndeplinise dorința. Ea cedase iubirii lui adoratoare și altruiste, iar el era prea sfânt ca să înțeleagă că, în sine, cedarea înseamnă mai mult decât să-ți predai toată forța și energia ta, ea este mai puternică decât tine. Cedarea este și o decizie. Fotografia lui Scott în care Elena apare cu roaba plină de moloz vorbește tocmai despre asta. Era ceva sfidător în energia pe care o afișase în timpul renovării cu care nu fost gata niciodată, și la care Scott renunțase mai mult sau mai puțin după plecarea ei. Ea trudea până mult după apusul soarelui, părea aproape ceva fanatic și odată am văzut-o căzând peste niște urzici cu un sac de ciment, pe care îl ridicase cu chiu cu vai pe umeri, surdă la protestele lui.

Cedarea este un act de voință, știusem asta tot timpul. Și eu căutasem o viață a mea, de aceea am și vrut-o altfel. În realitate, nu mă predasem niciodată în totalitate, și nici Elena. În timp ce spălam și făceam curățenie în bucătăria lui Scott, m-am gândit la dățile în care simțisem asta la ea, când, spre exemplu, am ieșit la plimbare cu el, ea și copiii și ea a rămas în urmă. Când ne-am întors să o strigăm, ea părea că nu ne-ar fi auzit, stătea doar și privea iarba-neagră și curbele peisajului pustiu, pe care vântul îl făcea să vibreze, de aveai impresia că tot șesul e un corp mare, care tremură. A trebuit s-o strigăm de mai multe ori,

până să se întoarcă în sfârşit şi să zâmbească şters, întârziat, în timp ce ne ajungea din urmă.

Vallombrosa. Brazi crescuţi unul în altul, frânturi de raze de soare, care mocneau ca alama în vegetaţia măruntă a pădurii. Ultima porţiune până la mănăstire am parcurs-o prin pădurea pe care călugării o plantaseră acum câteva secole. Parcă aş fi mers printr-o catedrală gotică, pe sub bolţile ei ramificate, prin punctele luminoase, enigmatice, care veneau din sticla colorată a ferestrelor. Chiar şi liniştea părea sacră, ecoul bătăilor de aripi ale unui porumbel în stagnarea sumbră, verticală. Îmi era indiferent încotro mă îndrept, trecerea mea era un pâlpâit neglijabil, ca o pasăre de vară care, pentru o secundă, este prinsă de o rază de soare într-una din colonadele de trunchiuri. Chiar este important încotro ne îndreptăm sau dacă ajungem la destinaţie? Încă de pe vremea când eram doar un copil am simţit o indispoziţie apăsătoare faţă de veşnicul „înainte, înainte" al oamenilor mari. Scott fusese singurul care mă înţelesese. El nu se îndrepta nicăieri. El putea să uite de sine, ca un copil, în timp ce privirea i se umplea ca bazinul unei fântâni de aici şi acum-ul realităţii care se reîmprospăta în permanenţă şi dădea pe dinafară. Şi pe urmă s-a lăsat tulburat, dar de ce tocmai de Elena? Ea nici măcar

nu-şi dorea asta. De ce s-a întâlnit tocmai cu ea, cea care avea să-i clatine echilibrul în aşa măsură încât să nu mai simtă că e acolo unde ar trebui să fie?

El nu putea să explice ce găsise la ea şi sigur e zadarnic să încerci să dai o explicaţie. Poate ceva din el aşteptase să fie declanşat, ceva latent, ca o bombă cu ceas şi la fel de independent ca restul fiinţei lui. În cazul acesta, iubirea lui rătăcită nu era mai puţin autentică decât calmul şi statornicia pe care le admirasem la el încă din copilărie. Când am stat pentru ultima oară împreună pe o dună să ne uităm la plasele de pescuit şi la ţăruşii dintre ele, care experimentau măsurarea distanţei dintre marginea plajei şi orizont, el s-a întors brusc spre mine. Îi era dor de ea în continuare. Dar ştii ce, a continuat el, cel mai mult îmi era dor de ea atunci când eram împreună.

Obişnuia să se trezească înaintea ei. În fiecare dimineaţă stătea întins în pat şi îi contempla chipul adormit. Nu ştia multe despre ea, ea nu se prea sinchisea să vorbească despre România şi trecut. De fapt, subiectele despre care vorbeau erau limitate, orice s-ar fi întâmplat. Nu îl deranja asta. Ea îi spusese într-o zi că el era primul bărbat cu care putea să tacă împreună, fără să fie penibil. Îi plăcea să se ascundă ca o pasăre în adăpostul corpului masiv al lui Scott. El în schimb avea sentimentul că ea aterizează şi îşi strângea aripile doar pentru că el stătea complet

nemişcat. Dar el nu mai era nemişcat, tot ceea ce exista în el se afla în mişcare, şi cel mai mult îi era dor de acea Elenă pe care o ţinea în braţe. Dacă se întâmpla să fie tăcută şi distantă, el o lăsa în pace până când venea ea la el, cu un zâmbet care cerea iertare, şi îşi aşeza capul sub bărbia lui. În timp ce părul ei se încurca în ciotul lui de barbă, el se întreba oare pentru ce se scuză ea cu acel zâmbet.

Când s-a trezit într-o dimineaţă şi l-a privit în ochi, de parcă nu ştia unde se află sau cine e, el i-a spus că vrea un copil cu ea. Îi mai spusese asta. Ea în loc să se aşeze într-o parte, cu spatele lipit de abdomenul lui, aşa cum făcea de obicei, s-a ridicat brusc din pat şi s-a dus la baie. El nu era sigur că ea auzise ce îi spusese. O oră mai târziu se aflau ca de obicei în maşină, în drum spre Frederikshavn. Nici unul dintre ei n-a scos o vorbă o bună bucată de vreme, dar lui atmosfera nu i s-a părut apăsătoare. Pentru ei era ceva normal să fie tăcuţi ca acum, mai ales dimineaţa. Eu nu pot avea copii, i-a spus ea din senin, ca un aforism. N-au mai deschis subiectul şi el nu-şi mai aminteşte la cât timp după aceea, într-o zi, a descoperit că ea foloseşte anticoncepţionale. Am observat că trebuise să treacă peste multe bariere pentru a-mi povesti asta, şi nu l-am întrebat cum putuse trăi cu o femeie fără să descopere aşa ceva.

Dar de ce minţea? El avea dreptate, noi ştiam atât de puţine despre Elena.

Odată, când i-am vizitat singur, ne-am dus cu maşina la Biserica Mărup. Era o zi liniştită de sfârşit de vară, şi noi eram singurii vizitatori. Am mers fiecare, singur, până la capătul pantei din faţa clădirii văruite în alb, amplasată atât de extrem, de parcă stătea să se prăbuşească în adânc. Elena s-a oprit la nişte morminte împrejmuite cu gard, acoperite cu buruieni. I-am povestit că multe morminte erau goale, fiindcă pescarii care ar fi trebuit să se odihnească în ele nu s-au mai întors niciodată. Luciul razelor soarelui la întâlnirea cu marea o făcea să mijească ochii. Poate că într-o zi cineva va ridica o piatră din asta de mormânt pentru ea la Bucureşti, a zis ea. Nu i-am răspuns. Mi s-a părut cam melodramatică. Scott stătea lângă ancora corăbiei naufragiate care se afla în faţa uşii bisericii şi, în timp ce mă îndreptam spre el, m-am gândit s-o întreb de ce nu se duce în România, acum, când se putea călători liber. Sigur avea o familie acolo. Nu ştiu de ce n-am întrebat. Ceva în atitudinea ei te făcea să-ţi ţii întrebările indiscrete pentru tine.

Scott a zâmbit când ne-a văzut şi a arătat cu degetul la faţada spartană. Chiar şi la mai multe sute de ani de când biserica fusese construită, Wall Street nu era altceva decât o palisadă, ridicată de olandezi pentru a se apăra de indieni. El s-a întors spre mare şi

şi-a pus casca de baseball, ca să-i ţină umbră. Olandezi nebuni, a zis el zăngănind cu cheile de la maşină. Ce dracu' căutau ei acolo? A cuprins-o pe Elena de după umeri şi a tras-o mai spre el, şi dacă nu-mi amintesc greşit, şi ea l-a cuprins de după şolduri. Stăteau şi priveau soarele apropiindu-se de reflexia lui orbitoare pe suprafaţa mării. Semănau cu un cuplu, americanul şi românca, cum stăteau aşa, între biserică şi mormintele goale de pescari.

El a mers mai departe, chiar dacă nu a vrut, şi multă vreme a preferat să zăbovească în golul lăsat în urma ei. Primul semn de viaţă l-a dat abia când a scris din Italia şi a cerut divorţul. Cum întâlnise tocmai un negustor de antichităţi din Arezzo, istoria nu precizează nimic. Poate că el venise cu feribotul de la Oslo sau Göteborg şi se oprise în Frederikshavn ca să mănânce o pizza. Scrisoarea aceea îl costase pe Scott alte câteva luni de abuz de alcool şi insomnie şi ture fără ţintă cu maşina prin Iutlanda, doar ca să se mişte, cum spunea el, dar până la urmă mergem mai departe. Numai că nimeni nu ştie exact unde o să ajungă. Abia mai târziu, după ce am mai înaintat puţin, ştim unde am ajuns într-un final, dar de fapt nici nu contează, pentru că oricum nu ajungem la Buenos Aires sau Odessa, Lahore sau Trieste, nici dacă ne-am stabili într-unul din aceste oraşe. Scott a mers mai departe, deşi mult timp rămăsese în locul

în care îl abandonase ea, până într-o zi, când s-a decis să se întoarcă la New York, de parcă tot acolo ar fi fost acasă. Nu mai era cel care fusese odinioară, când naufragiase la Copenhaga. Nu mai era nici cel care se îndrăgostise de Elena într-o seară, la București, aproape împotriva voinței sale.

Arezzo, Piazza Grande. Mi-am petrecut câteva ceasuri de amiază la masa unei cafenele din Logge Vasari, în timp ce așteptam ca magazinele să se deschidă din nou. Locul era în pantă, iar din capătul de jos pornea o stradă cu magazine de antichități, care ducea spre Corso Italia, pe lângă biserica Santa Maria della Pieve. Cât am stat acolo, am deschis cele câteva pagini incluse în această povestire, încă nefiindu-mi clar faptul că eram în plin proces de a transforma ceea ce știam despre Scott și Elena într-o poveste. Când am închis ochii în soarele de primăvară, ascultând vocile de sub arcadele logiei, am uitat ce scrisesem. Să povestești nu înseamnă doar să păstrezi, ci și să separi, să izolezi ceea ce îți amintești.

Din când în când mă uitam după un gunoier care venise la lucru în acest loc, cu mătura lui. Era indian, poate din Munții Anzi. Nu reușeam să-mi dau seama după ce sistem lucrează. Brusc o lua într-o direcție, în clipa următoare în alta, aparent la întâmplare, dar cu aceleași zvâcniri de mătură scurte, metodice. De fiecare dată când îmi ridicam privirea din laptop, el

se afla într-un loc nou şi neaşteptat de pe esplanada înclinată, a cărei curăţenie se afla în sarcina lui. Părea să-şi concentreze toată atenţia în executarea pe cât de uniformă şi regulată posibil a micilor zvâcniri ritmice, fără să acorde prea multă importanţă locului pe care îl mătura şi porţiunilor rămase de măturat. Bineînţeles că stivele de resturi de hârtie şi mucuri de ţigară pe care le aduna din mers se împrăştiau în spatele lui, până ca el să apuce să ajungă în partea opusă. M-am gândit la Scott, el l-ar fi apreciat pe gunoierul meu.

Poate indienii considerau că datoria lor e pur şi simplu să se afle în mişcare, fără oprire, dar şi fără să se mişte într-o direcţie precis definită, pentru că ambiţia lui, singura posibilă, era să menţină aceeaşi proporţie între spaţiile curăţate şi cele acoperite de gunoaie. În acest caz, aceasta era şi explicaţia ritmului său, mai mult lent decât eficient, dar în schimb atât de uniform, încât puteam număra exact acelaşi număr de ghionturi cu mătura, la fiecare minut. Faţa lui turtită şi osoasă era la fel de inexpresivă pe cât erau de regulate mişcările lui. După cum arăta, ai fi zis că puteai să-l ridici şi să-l pui în alt loc, fără ca el să-şi dea seama. Din contră, el ar fi continuat să măture prin aer, cu picioarele atârnând în gol. Abia după ce îl studiasem de câteva ori i-am observat pantofii. O pereche de pantofi sport obişnuiţi, dar noi-nouţi

şi albi ca varul, care aproape străluceau în contrast cu salopeta albastră murdară şi părul negru ca tăciunele. Speram ca pantofii lui să-şi păstreze cât mai mult timp acea nuanţă albă nepătată, neatinsă.

Când magazinele de antichităţi s-au redeschis, am intrat în fiecare la rând, dar deja în drum spre ele aveam o premoniţie că n-o s-o găsesc. Proprietarii mă priveau cu scepticism, dar dădeau din cap; nu auziseră de nici o româncă la vreo treizeci şi, patruzeci de ani, pe nume Elena. Mă întrebam dacă nu cumva îşi schimbase numele şi îşi ascunsese originea. Sigur că mai existau şi alte magazine de antichităţi în Arezzo, însă eram de-a dreptul descurajat când am coborât pe corso şi, pentru a uita de ce am venit aici, am intrat să văd frescele lui Piero della Francesca.

Am stat mult şi m-am holbat, când deodată am observat că spătarul băncii din biserică s-a mişcat puţin pentru că se aşezase cineva alături. La început, nu mi-am putut aminti unde o mai văzusem. Era blondă, în ţinută office cu pantaloni şi sacou, şi semăna cu o scandinavă. Am fost surprins că vorbeşte engleza cu un accent atât de italian. M-a întrebat de ce o caut pe Elena şi atunci mi-am adus aminte unde o mai văzusem. Se întâmplase cu mai puţin de o jumătate de oră în urmă. Era în faţa unui monitor de computer, în fundul unui magazin în care intrasem, aparent fără să observe că stau de vorbă cu proprietarul. În

timp ce îi povesteam pe scurt despre scrisoarea de la Bucureşti, am încercat să-mi aduc aminte cum arată şeful ei. Oare era cel slab şi chel, îmbrăcat în pulover, cu buze subţiri şi privire pătrunzătoare, sau cel în costum în dungi cu părul lins pe spate şi cu nodul cravatei desfăcut atât de mult, că i se vedea nasturele de sus al cămăşii? Unul dintre ei trebuie să fie bărbatul cu care Elena se căsătorise după Scott.

Era clar că femeia blondă mă urmărise după ce ieşisem din magazin şi mă gândesc că probabil fusese nevoită să găsească o scuză ca să iasă. Nu mi-a putut spune unde este Elena, dar s-a oferit să-i reexpedieze ea scrisoarea. I-am spus că prefer să fac eu asta. Se uita la mine. Eu eram fostul soţ din Danemarca? Am zâmbit şi i-am propus să bem o cafea undeva, obosit de faptul că trebuie să vorbim în şoaptă. Nu e o idee bună, a răspuns ea. Am întrebat când se mutase Elena din Arezzo. Ea nu mi-a răspuns, stătea şi se uita la figurile palide şi statuare ale frescelor, de parcă s-ar fi aşezat în biserică pentru a fi puţin singură în gândurile sale.

Mă uitam în aceeaşi direcţie ca şi ea, şi mi-a căzut privirea pe interpretarea lui Piero asupra Reginei din Saba, îngenunchind sub un copac, înconjurată de damele de companie. Pliurile mantoului ei albastru şi dealurile verzi din fundal aproape că se îmbină, în timp ce ea pare concentrată asupra emoţiilor interioare.

Ea nu numai că se odihneşte în ea, ci a şi devenit şi una cu peisajul, iar el, o prelungire a ei. Femeia blondă se uita ţintă la regină când m-a întrebat în şoaptă la ce hotel stau. De la distanţă, părea probabil că stă singură şi că îşi mişcă buzele într-o rugăciune. O să mă sune ea mai târziu, mi-a spus ridicându-se brusc. Când m-am întors, deja nu mai era acolo.

Mi-am petrecut seara în camera de hotel, uitându-mă la televizor fără sunet, de teamă să nu cumva să nu aud telefonul. Hotelul se afla lângă gară şi din când în când auzeam câte un tren mergând fără să se oprească; un tren din acela de cursă lungă, cu multe vagoane, care pornea dimineaţa devreme dintr-un oraş din nord şi ajungea noaptea târziu la Reggio di Calabria. La fiecare tren, din clădirea gării se auzea vag un ceas mic, a cărui sonerie de avertizare conferea trecerii trenului expres vibraţia febrei de călătorie. Eram prea obosit ca să citesc, mare parte a timpului am stat doar aşa, întins, uitându-mă apatic la imaginile care se schimbau pe ecranul televizorului, fără să observ chipurile şi locurile în derulare. Chiar dacă asta aşteptam, am fost îngrozit când a sunat telefonul. După doisprezece ani, am recunoscut imediat vocea Elenei.

Am luat metroul până la Flaminio, așa cum îmi spusese ea. Începuse să bată vântul când am ajuns acolo, și cerul era vinețiu deasupra porții care dă în Piazza del Popolo. Am înaintat în zigzag printre tramvaie și mașini și am continuat spre Viale Washington prin Villa Borghese. Îmi era frig; când plecasem de la hotel era destul de cald și aproape senin și eram îmbrăcat doar cu o geacă subțire de vânt. Am băgat scrisoarea între geacă și cămașă când au început să cadă primii stropi. Mă simțeam ca un poștaș mult prea conștiincios. Ea nu explicase de ce prefera să ne întâlnim la marginea Parcului Borghese. Îmi închipuiam că era un loc din acela în care te puteai întâlni cu foști iubiți sau foste iubite. Nu știam dacă din cauza faptului că trăiește cu cineva vorbise atât de încet la telefon, sau de ce e așa o problemă să mă sune și să-și dea întâlnire cu mine. Vorbea daneză în continuare, cu un accent mai pronunțat ca niciodată.

I-am urmat instrucțiunile și am luat-o pe Aleea Magnoliilor. Era aproape pustiu acolo. Am trecut pe lângă doi oameni care făceau jogging și un vânzător de înghețată care stătea sub baldachinul căruciorului

său. Acum ploua serios. Am urmat un sens giratoriu în jurul unui obelisc și am continuat spre balustradă. De cealaltă parte a obeliscului era parcată o mașină; la volan era un bărbat cu ochelari de soare. N-am văzut dacă se uită la mine. Oare trimisese pe altcineva? Era detectiv particular? Poate era doar unul dintre mulții bărbați italieni care în mijlocul zilei aveau câteva ore la dispoziție ca să meargă și să stea pasiv în mașinile lor ca și cum ar fi uitat ce așteaptă.

Aleea se termina într-o zonă de spații coerente conectate prin poteci. Printre copaci erau aliniate busturile de marmură ale unor bărbați celebri, care supravegheau indolența latentă. Pot părea foarte nemiloase aceste spații de recreație, unde te poți plimba agale pe sub coroanele copacilor sau unde poți sta și asculta păsările și copiii, în timp ce aștepți ca viața să continue cu tine, da, încotro? În capăt era o balustradă de unde se vedea Piazza del Popolo și Vaticanul, de cealaltă parte a Tibrului. Bazilica Sfântul Petru părea îndepărtată și infimă pe fundalul stratului de nori de culoarea granitului. Asfaltul de pe platforma cu balustradă sclipea de la picăturile de ploaie. Panorama era incomodată doar de un palmier slăbănog și un carusel în care, în mod destul de ciudat, era lumina aprinsă. Când m-am întors, la obelisc mai oprise o mașină. Farurile au semnalizat de două ori în timp ce mă apropiam.

Am privit-o pe furiş în timp ce citea scrisoarea. Se schimbase, dar şi eu mă schimbasem. Semăna, aşa cum era, cu o femeie cam la treizeci şi cinci de ani, care nu mai era foarte tânără, totuşi prea tânără pentru a fi numită de vârstă mijlocie, cu şuviţe albe răzleţe prin părul des şi foarte negru. Coala scrisă înghesuit tremura în mâinile ei, astfel încât a trebuit să o sprijine de volan. Începuse să se întunece cât am stat în maşină. M-a întrebat ce mai face Scott. Întrebarea nu era ciudată în sine, dar a sunat de parcă o pusese doar fiindcă nu ştia ce să zică. I-am spus că Scott s-a mutat înapoi la New York. S-a uitat atent la mine. New York. Ochii ei mari, care se odihneau fiecare în cearcănul său gras, cu aspect somnoros, păreau în permanenţă miraţi, dar acum parcă erau şi mai mari, pentru că lacrimile începuseră să se prelingă din ei. După ce a stat puţin şi a privit ploaia, s-a uitat iar la fotografiile din plic. Mi le-a întins una câte una, fără să rostească un cuvânt.

Primele două poze erau alb-negru. O Elenă tânără stă în picioare, alături de un bărbat bronzat, cu părul lung, în faţa câtorva sălcii plângătoare. Ea e îmbrăcată în rochie de vară, iar părul negru îi şerpuieşte de-a lungul obrajilor tineri. El se uită la ea. El are mânecile de la cămaşa albă suflecate şi o ţine strâns lipită de el cu un braţ musculos, iar ea râde şi se uită drept în cameră, cu ochii întredeschişi din cauza soarelui.

Cearcănele de la ochii ei dau impresia a ceva fragil, aproape trist, fără legătură cu entuziasmul privirii și al zâmbetului. În cealaltă poză este aplecată peste un bebeluș care stă în poala ei îmbrăcat doar în maiou, un băiețel din câte se vede, cu picioruşe grăsuțe și brațele ridicate. Mânuțele lui dolofane sunt încleştate în jurul degetelor ei arătătoare, părul îi acoperă fața pe jumătate, privirea este absentă sau foarte concentrată, depinde cum interpretezi. Culorile din a treia fotografie sunt stinse; poate că e toamnă, poate că e doar o fotografie veche. Un tânăr îmbrăcat în trening stă pe aleea din grădină, în fața unei intrări. Este mai slab, mai adus de spate decât bărbatul din poza cu sălciile plângătoare, dar acesta are fruntea lată, care formează parcă o proeminență deasupra ochilor adânc înfipți în cap. E tras la față și are o mustăcioară care îl face să pară mai tânăr decât încearcă să arate și mai bătrân decât e.

O singură dată se întorsese Elena la Bucureşti. Așa cum am mai spus, eu n-am fost niciodată acolo, sunt nevoit să mă mulțumesc imaginându-mi-o pe o stradă dintr-un cartier mărginaș, cu privirea ațintită spre intrarea din curtea unei școli. Poate că stă în spatele unui copac pentru a nu fi văzută. Este un lucru cunoscut de toată lumea că pe străzile din cartierele europene sunt copaci și ne putem imagina lejer că a stat la umbra unui copac, poate un castan ca

acela sub care mă sărutase. Sigur uitase acel sărut, oricum nu am deschis subiectul. Nu avem decât ceea ce am văzut sau am trăit chiar noi. Când încercăm să ne închipuim povestea altcuiva, avem doar copacii sub care am stat noi înşine şi curţile de şcoală la care ne uitam pe fereastră din plictiseală, în timp ce ningea şi o mierlă îşi îndoia aripile pentru a contura cu sărituri mici un traseu punctat de adâncituri în formă de stea, în cristalele zăpezii. Avem doar ceea ce cunoaştem atunci când încercăm să ne închipuim necunoscutul, oraşe necunoscute, vieţi necunoscute.

Ea nu a povestit cum arăta acolo, rar facem asta când povestim despre nişte zile de care ne amintim printre toate zilele pe care le-am uitat. Nu povestim cum arăta acolo şi e păcat, pentru că asemănarea superficială a diferitelor locuri face posibil, mai mult decât orice altceva, să intrăm în contact cu trecutul altcuiva. Prin urmare o să scriu că Elena se află sub frunzele grele ale unui castan şi se uită spre poarta cu grilaj din curtea plină de gropi a unei şcoli din care copiii tocmai ies năvală, pentru că a sunat clopoţelul şi s-a terminat ultima oră. Copiii mai mari stau deja în găşti pe trotuar, cei mai mici caută puţin cu privirea, după care aleargă fiecare către cineva din grupul de oameni mari care stau şi aşteaptă la poartă. Privirea Elenei aleargă la fel de cercetătoare de la un chip de copil la altul, până când zăreşte un

băieţel care stă puţin stingher, dar nu se mişcă din loc, după ce crede că l-a recunoscut. El se îndreaptă spre o femeie mai în vârstă şi Elena rămâne la locul ei, în timp ce băieţelul şi femeia pleacă de mână pe stradă. Nu e nevoie să-i urmărească, ştie unde se duc.

Ea rămâne sub copac până se lasă liniştea în curte şi portarul închide grilajul, în timp ce o urmăreşte cu o privire scurtă şi neinteresată pe femeia de pe celălalt trotuar, care se sprijină de trunchiul copacului într-o indispoziţie de moment şi observă bucăţelele de scoarţă crăpată din palmă. El o uită cu siguranţă înainte de a ajunge înapoi în curte şi înainte ca spatele lui acoperit de salopeta albastră să fie înghiţit de întunericul din spatele unei uşi deschise. Ea ar fi putut la fel de bine să nu stea acolo, să nu se întoarcă. Aşa a fost şi va fi în fiecare zi, după ultima oră, indiferent dacă acea curte este acoperită de zăpadă sau de pete de soare jucăuşe. Copiii alergând spre adulţii care îi aşteaptă, strigătele care se sting pe măsură ce clădirea şcolii se goleşte; ar fi fost la fel cu sau fără femeia care, într-o zi de vară, stătea sub un copac şi se uita le ei. Pentru băieţelul pe care îl urmărise cu privirea ar fi fost acelaşi lucru. Singura schimbare a fost cea care s-a întâmplat cu el însuşi.

În mare, multe au rămas neschimbate, se gândeşte Elena când în sfârşit dă drumul copacului şi începe să o ia uşor pe străzile din oraşul pe care îl cunoştea

atât de bine. N-ai fi crezut că dictatorul a fost executat, doborât de sentința istoriei. Chipurile de pe trotuare și din spatele geamurilor de autobuz sunt aceleași, la fel de epuizate, iar geamurile sunt la fel de soioase. N-ai fi crezut că trecuseră patru ani de la seara în care ea se aflase într-unul din aceste autobuze, în compania unui străin cu care avea să trăiască într-o țară străină, care nici măcar nu era a lui.

Stă printre ceilalți oameni care așteaptă într-o stație de pe un drum de acces aglomerat, care, la fel ca în multe alte mari orașe, leagă cartierele de centrul orașului. În timp ce inspiră duhoarea de gaze de eșapament, simte că parcă nu a fost niciodată plecată și că celelalte orașe, cu diversitatea lor desăvârșită și străină, există în continuare doar în imaginație. Dar nu e la fel, ca atunci când stătea în stații și visa să plece. Fusese plecată și în acest răstimp descoperise că orașele, la fel ca și viața din ele, sunt în mare aceleași, dacă ții ochii strâns închiși sau dacă ești foarte obosit. Îți puteai închipui viața din București fără să fi fost vreodată acolo, indiferent dacă dictatorul ar fi fost împușcat ca un câine sau dacă s-ar fi aflat în continuare pe undeva, prin orașul pe care acum îl parcurge din nou din autobuz.

Ea nu mai este aceeași, doar ea. Are această impresie uitându-se la ceilalți călători. Dacă nu cumva și ei au observat asta la bluza ei și la fusta ei și la pantofii

ei frumoşi. Coboară şi îşi închipuie privirile tăioase în timp ce intră în holul unui mare hotel internaţional, care pe vremea ei nu exista. Ia liftul şi merge pe un coridor, acelaşi coridor de hotel ca pretutindeni în lume. În timp ce păşeşte încet pe mocheta moale, se gândeşte la oraşul de afară, pe care l-a părăsit şi la care de fapt nu s-a întors, înţelege asta abia acum. Nu s-a întors, pentru că, din câte se pare, ea nu a fost niciodată aici.

Ploaia se oprise când am ieşit din maşina ei şi am văzut-o plecând. Am trecut pe lângă obelisc şi am intrat pe sub copacii picurând, în direcţia Villa Medici, şi, când am ridicat capul, am zărit indicatorul de marmură purtat de un pilon de fier vopsit în verde şi gravat cu majuscule romane. Nu spusese numele locului la telefon, dar probabil că s-a gândit bine în ce loc să mă cheme. S-o fi gândit că e un loc potrivit în care să ne întâlnim. Unul dintre locurile care amintesc cu numele său de un alt loc, în timp ce încearcă să se apropie de el: Piazza Bucarest.

Înainte de a porni maşina, m-a rugat să vin s-o vizitez peste câteva zile. Nu mi-a dat numărul de telefon, doar o oră şi o adresă din Parioli. Am găsit strada pe harta oraşului, când m-am întors la hotel. Via Panama începe din Piazza Ungheria şi toată zona

are nume de oraşe: Corso Trieste, Piazza Fiume, Via Nizza. Numele acestea m-au făcut să visez, când stăteam întins în patul meu şi trăgeam cu urechea la sunetele serii, dar nu visam la locurile la care se refereau numele, şi nici la cartierele în care se aflau străzile: Parioli, Salario, Nomentano. Numele sunt ca fotografiile sau ca muzica, fenomene dezrădăcinate într-o lume legată de locuri. La fel, nu m-am putut abţine să visez la cum ar fi să locuiesc în Via Gorizia sau în Viale Libia, aşa cum poţi visa că locuieşti într-un peisaj de Cézanne, un menuet de Schubert sau o strofă de Rilke. După ce am meditat pe îndelete, mi-am dat seama că nu fusese snobism când Elena, în Bucureştiul tinereţii sale, avusese bănuiala că nu există nici un oraş în care se va simţi acasă. Ea intuise că pictorii, muzicienii şi poeţii îi vor fi cei mai fideli însoţitori. Până una-alta, sfârşise într-un apartament din Via Panama; până una-alta. Viaţa ei nu era legată de un loc anume şi cândva simţise o libertate neapăsătoare în faptul că aşa era; cândva, acum nu multă vreme.

Locuia într-o casă funcţională, strada era în pantă şi în capătul de jos se vedeau câţiva pini în spatele unui zid. Majoritatea caselor păreau construite între cele două războaie mondiale. Era un cartier burghez liniştit, genul acela de cartier rezidenţial cu oameni înstăriţi, cum poţi găsi doar în Beirut sau Montevideo,

unde jaluzelele sunt aproape mereu trase în jos la ferestre, astfel încât fațadele par oarbe și sigilate. Era semiîntuneric în apartament, nu aprinsese lumina, așa că mi-a fost greu să-mi formez o impresie despre stilul ei de viață. Am întrebat-o unde e baia și abia când am văzut artileria de obiecte de toaletă pe polița de sub chiuvetă, cosmetice pentru femei și pentru bărbați, mi-am dat seama de ce mă întrebase la ușă dacă m-am întâlnit cu cineva pe scări. Deschisese o sticlă de vin alb și pusese paharele cu picior lung pe suporturi mici de damasc. Stătea în dreptul ușii deschise de la balcon, o simplă siluetă în fața obloanelor trase, străpunse de raze de lumină. Amintea de interviurile televizate cu persoane care doresc să rămână anonime.

Am încercat să-mi închipui asta. Nu fusese nevoie să-i urmărească pe băiețel și pe bătrână, ea cunoștea casa care se afla pe o stradă, nu departe de școală. Știa intrarea, aleea acoperită cu gresie care ducea spre ușa de la intrare, ascunsă puțin în spatele unui pin. Cunoștea mirosul de rășină vara, când soarele cocea fațadele, și sunetul conurilor care o luau de nebune la fugă pe aleea grădinii când călcai pe ele sau dacă le loveai cu piciorul. Era o vilă de la sfârșitul secolului, în stil italian, foarte dărăpănată, dar cu atât mai fascinantă, cu clasicismul ei retras și obloanele

pline de mister. Bănuieşti asta din poza cu tânărul îmbrăcat în trening.

De câte ori nu se apropiase ea de acea uşă? Înăuntru nu era atât de sofisticat precum ai fi fost tentat să crezi când priveai vila de afară. Era singura casă de acest gen de pe stradă, situată între un spital şi zidul înalt din jurul unei cazemate. Am rugat-o să-mi descrie locul. Vizavi se afla un şir de barăci de lemn joase, în care erau ateliere. Nu se ştie din ce motiv vila fusese lăsată la locul ei, printre pini şi tufişuri de mur crescute sălbatic, ca o amintire ştearsă a unui alt timp. De la primul etaj al vilei vedeai în grădina spitalului, unde pacienţii se plimbau după-amiaza, în halatele lor, ca nişte fantome cu picioarele înţepenite. Dar trecuse mult timp până să vadă şi altceva în afară de un hol cu pereţii acoperiţi de igrasie şi camera cu tavan înalt, unde se afla pianul, şi unde bătrâna, care nu era aşa de bătrână, îşi primea elevii.

La patru ani după ce părăsise Bucureştiul, Elena era din nou înapoi. Într-o dimineaţă devreme se duce la vilă. Faţada se află în continuare în umbră, iar ea trebuie să se ascundă, în spatele unui camion parcat, de soare şi de ferestrele care dau la stradă. Acum bătrâna iese din casă cu băieţelul de mână. El are ghiozdanul în spate. Nici unul dintre ei n-o vede pe Elena, iar ea face un pas afară din ascunzătoarea

ei, dar a calculat greşit. Ei s-au oprit la zidul din jurul cazematei, s-au întors, mai întâi femeia, apoi băieţelul. El rămâne pe loc, iar femeia se întoarce din drum, nici repede, nici încet, şi fără s-o piardă pe Elena o secundă din vedere.

La puţin timp după aceea, ea se află în autobuz, în drum spre marele hotel. Se întreabă ce i-o fi spus profesoara de pian băieţelului, în timp ce şi-au continuat drumul, despre străina care se oprise în faţa casei, el probabil a observat-o, dacă s-a întors o clipă, după ce şi-au reluat drumul.

La vârsta de şaisprezece ani, Elena se hotărâse să înveţe să cânte la pian. În casa lor se aflase un pian cu coadă de când se ştia ea, acoperit cu o carpetă mică, pe care tatăl ei îşi pusese colecţia de mulaje de ghips ale unor figurine cicladice. Le cumpărase de la Paris, în tinereţea lui, înainte de război. Îi povestea deseori despre şederea lui acolo, iar ea nu obosea niciodată să se uite la fotografiile mici, subexpuse, făcute de el. Erau fotografiile la care te-ai fi aşteptat, cu Arcul de Triumf, Sacré-Coeur şi Turnul Eiffel, dar ea zăbovea în mod special asupra scenelor cotidiene pe care el le capturase pe străzile din Clichy şi Montparnasse.

El nu era în nici una din fotografii. Nu-i trecuse prin minte să roage pe cineva să-l pozeze şi, în acest fel, să-i imortalizeze zilele de studenţie pariziană. Asta nu făcea decât să-i ţâţâie ei imaginaţia, că de acolo nu mai rămăseseră decât înregistrări alb-negru ale unor destine voalate, capturate din mers, printre cadrele din faţa maşinilor din trafic şi decupaje spontane cu clădiri, marchize şi copaci. Când s-a apropiat de vârsta pe care o avusese el atunci, a înţeles într-un

târziu că acolo era vorba şi despre un timp şi despre un loc la care el privea înapoi ca la o pierdere ireparabilă. Parizienii necunoscuţi din instantaneele lui voalate deveniseră, fără să ştie, eroi în mitul lui despre ceva pierdut.

Nu cânta nimeni niciodată la pian. Părinţii ei ascultau muzică rar şi din plictiseală, iar ea îşi potolea setea culturală cu poezii şi romane. Muzica o descoperise în săptămânile de după o comoţie cerebrală, în timp ce zăcea la pat în camera ei întunecoasă. I se adusese un radio pe noptieră şi singurul canal pe care îl asculta era cel cu muzică clasică. Altminteri, nimeni din familie nu asculta la radio şi nimeni nu aducea vorba despre asta. Nu era necesar, ştia ce părere are tatăl ei despre ceea ce se spunea la radio, chiar dacă ea nu-şi amintea ca el să-şi fi spus vreodată deschis opinia. Părerea mamei ei nu a aflat-o niciodată, ea mai mult cu tata vorbea. Îi plăcea să stea cuminte în camera lui de lucru şi să-şi îmbrace şi să-şi dezbrace păpuşile, în timp ce el era aplecat peste documentele lui. Când el venea în camera ei şi se aşeza pe marginea patului, ea încerca să-l convingă că Bach era matematică pură. El o mângâia binevoitor pe picioare, aşa cum făcea întotdeauna, dar peste pătură, acum, că ea se făcuse fată mare. Ea îi observa jena, chiar dacă nu putea să-l vadă, simţise acea jenă de la o vreme încoace şi mai observa şi că

era singură cu muzica. Despre Goethe putea să discute lejer cu inginerul, dar nu despre Bach. Şi nici măcar nu o făcuse Bach să ia această decizie.

Târziu, într-o seară, stătea ca de obicei întinsă în pat, pe întuneric, şi asculta la radio. Dăduse sunetul atât de încet, că abia dacă auzea ceva, dar ceea ce auzea a schimbat-o. Era o bucată pentru pian de Şostakovici, o înregistrare cu compozitorul. Ea nu fusese niciodată la Moscova şi nu mai auzise niciodată aşa ceva. Îl vedea în faţa ei, miop, ascuns în spatele ochelarilor grei, dar numai pe el îl vedea, luminat de muzică, într-un fel de parcă lumina venea din clapele albe; tot ce se afla în jurul lui se pierdea în întunericul în care ea stătea şi se simţea legată de el. Cum ascultase în seara aceea, întinsă în pat, se putea afla oriunde în lume. Muzica era un semnal care venea la ea din eternitatea de dincolo de toate stelele cunoscute, acul roşu şi licărirea slabă a benzii FM erau pentru ea ca panoul de comandă al unei nave spaţiale.

Toată lumea i-a zis că e târziu să se apuce de cântat, în cazul în care spera să ajungă undeva cu asta. Acelaşi lucru i-a spus şi doamna Nosca, atunci când a vizitat-o pentru prima oară în vila dintre cazemată şi spital, dar ea persevera atât de mult cu gamele ei muzicale, că doamna Nosca a trebuit să recunoască faptul că rar avusese un elev atât de încăpăţânat. Nici

Elena nu înțelegea de ce pianul cu coadă din sufragerie îi acaparase toată atenția. Știa foarte bine că nu avea vreun talent vădit, dar era ceva în muzică, în muzica aceea pe care o ascultase pe întuneric, ceva în care trebuia să pătrundă. Nu exista nici o altă cale în afară de orele petrecute pe băncuța din fața pianului, dacă voia să se apropie mai mult, la fel cum e și cu oul unei păsări, al cărui model pătat poți să-l studiezi doar avându-l în față, în cazul în care înveți să te cațeri pe cele mai abrupte stânci.

Lua deja lecții cu doamna Nosca de o jumătate de an, când, într-o după-amiază, a auzit pe cineva intrând în cameră, în timp ce ea cânta. Doamna Nosca s-a făcut că nu observă nimic, și Elena a cântat bucata până la capăt, după care s-a întors spre profesoara ei și din acel unghi l-a zărit pe bărbatul care stătea într-un fotoliu la geam. Doamna Nosca i-a explicat și i-a demonstrat că ea închide mereu ochii când cântă, părea caraghios. În acest timp, Elena era atentă la privirea bărbatului străin, pe care o simțea aproape ca pe o atingere fizică. Nu își prea dădea seama cum arată, dar oricum îi vedea ochii, vedea confruntarea lor directă, lipsită de orice sfială. Când s-a terminat lecția, el s-a ridicat și a dat mâna cu ea.

Elena știa foarte bine că doamna Nosca nu locuia singură în casă, din când în când se întâlnea cu chiriașii ei, bărbați singuri, unii dintre ei aveau camere

la comun. Însă nu știa că doamna Nosca avea și un fiu în casă. Trebuie să fi fost cu zece, poate cincisprezece ani mai mare ca Elena; avea părul des, blond închis, și umeri lați, iar când a dat mâna cu el, a avut senzația că mâna ei dispare în mâna lui. El i-a spus că o mai văzuse venind sau plecând. Stăteau în fața ușii de la intrare, el o condusese până afară. I s-a părut ciudat că el o mai văzuse, fără ca ea să știe de existența lui. S-a gândit la asta în autobuz și acasă, când exersa sau stătea întinsă la ea în cameră. Deja se gândea mult prea mult la el, chiar dacă doar se salutaseră atunci. Asta o jena și o făcea furioasă pe ea, dar o săptămână mai târziu, când mergea din nou pe aleea din grădină, spre ușa de la intrare a vilei, a observat ceva. A simțit o căldură stânjenitoare în obraji și n-a îndrăznit să ridice privirea să se uite spre mansarda care de obicei avea obloanele trase în jos. Era într-adevăr o prostie, poate că el nici măcar nu era acasă.

Din câte își amintește, au trecut mai multe săptămâni înainte să-l audă iar intrând și așezându-se pe fotoliu, în timp ce ea parcurgea zdrăngănind încă o oră de studiu. Era un obicei de-al lui să se așeze puțin și să asculte când mamă-sa dădea meditații? Ea știa cât de rigid și lipsit de caracter cânta la pian și dacă nu i-ar fi fost clar acest lucru, i-ar fi spus-o probabil doamna Nosca. Deci sigur nu venea pentru

muzică. Şi de data aceasta o condusese până la uşă, ceea ce doamna Nosca s-a făcut că nu observă, dar ce era de observat, la o adică? Era ceva inevitabil în privirea lui. Nu-i spusese cu ce se ocupă... Şi-a dat seama că nici ea nu-l întrebase. Era pictor. Artist, adăugase el, însoţindu-şi afirmaţia cu un gest care părea şi lăudăros, şi defensiv, pentru că, prin zâmbetul lui, părea că s-ar scuza că se exprimase atât de pompos. Ea nu mai cunoştea nici un artist, iar el aproape că era o dezamăgire. Nu vedea legătura dintre interesul lui pentru ea şi faptul că era artist. Un artist adevărat ar trebui să fie ocupat cu interesul pentru arta lui, nu pentru una ca ea.

Până acum, ea nu încercase să se îndrăgostească, nu cu adevărat. Se plictisise foarte rapid de băieţii cu care avusese relaţii, dar gândul la iubire îi distrăgea în orice caz atenţia şi era suspect. Să găsească pe cineva pe care să-l iubească şi care să o iubească nu i se părea un scop în sine. Trebuia să fie altceva, ceva mai important. Viaţa practică şi priveliştea de la o fereastră, spre casele de pe cealaltă parte a străzii, erau tot atâtea piedici între ea şi acel lucru esenţial şi sublim care aştepta, trebuia să aştepte undeva, doar pentru simplul fapt că i se părea insuportabil gândul că viaţa curentă ar fi totul. Văzuse prietene puţin mai mari ca ea, care se îndrăgostiseră şi care, un an mai târziu, se aflau în faţa unui aragaz dintr-un apartament cu două camere, grase şi livide din cauza graviditătii

şi a vieţii conjugale stătute. Mai departe nu aveau cum să ajungă, însă cu ea nu avea să se întâmple aşa, muzica era doar un stadiu în căutarea ei, ştia asta deja.

Nu era vorba despre muzică, ci despre rezonanţa acesteia, despre ceea ce deschidea ea celor ce o puteau auzi, iar iubirea era o capcană. Concepţia prostească a faptului că viaţa avea rost doar în braţele unui bărbat sau altul, până când balanţa se va înclina în favoarea unuia dintre ei, şi că ar fi scris undeva care este alesul. De parcă ea nu putea să decidă singură care este alesul, dacă în sfârşit ar fi apărut. Dar sensul vieţii ei nu aştepta într-un apartament înghesuit într-unul din cartierele de beton neînsufleţite, ea chiar nu avea să-l găsească în Bucureşti. Cu toate acestea se gândea la fiul necunoscut al doamnei Nosca şi la ochii lui care o cercetau temerar, de parcă vedeau şi ştiau ceva ce ea nu putea ghici.

El i-a spus că are o faţă expresivă. Era corect şi păruse aproape îngrozit de propria lui propunere. Poate că ar trebui să-şi întrebe părinţii mai întâi? Ea a răspuns că n-are de ce să-şi întrebe părinţii. L-a privit fix în ochi când i-a spus asta, îngrozită în sinea ei de ea însăşi. Atunci şi el a întrebat-o, tot privind-o fix în ochi, câţi ani are, şi nu şi-a retras privirea când ea a răspuns. Era sigură că el o bănuieşte că minte.

Era ciudat să mergi pe lângă zidul din jurul cazematei şi să intri pe aleea din grădină, spre uşa de la

intrare a vilei, într-o zi de luni în loc de joi. Numai că de data aceasta ea a urcat la mansardă, iar obloanele nu erau trase. El stătea sprijinit de grilajul de la balcon şi când a văzut-o, a ridicat mâna în care avea o ţigară. Era un elev jos şi a recunoscut una din nocturnele lui Chopin, gândindu-se că ea n-avea să cânte niciodată aşa ceva. În timp ce urca scările, avusese sentimentul că intră într-o zonă necunoscută, interzisă. Ştia ce se va întâmpla, pentru că nu putuse rezista tentaţiei de a-şi imagina, însă primele dăţi, multe la număr, nu s-a întâmplat nimic.

Începuse să-şi petreacă două după-amiezi pe săptămână în vila dărăpănată, o după-amiază în camera de muzică, cealaltă în atelier, iar doamna Nosca se făcea că nu observă nimic. El insista să plătească, fapt care o făcea să-i fie mai uşor să se dezbrace şi să se aşeze în mijlocul camerei mari de mansardă, unde el momentan şi dormea, şi lucra. Îşi păstra stăpânirea de sine cu gândul matur că orele ca model o ajutau să-şi plătească lecţiile de pian. Nu-i povestise mamei ei ce face în fiecare după-amiază de luni. Mama credea că ea merge la înot, iar secretul îi stimula fanteziile pe care le avea noaptea în pat sau la baie, singură cu trupul ei.

Doar acest trup îl vedea el când ea stătea în faţa lui şi se simţea separată de propria fiinţă, când el îşi plimba privirea între şevalet şi coapsele şi sânii încă

fragezi. În pauze, el îi făcea cafea pe soba din colț și uneori ea fuma câte o țigară de la el. Aproape că dispărea în halatul lui mult prea mare. Dacă el se întorcea o clipă cu spatele, ea își băga nasul în froteul purtat și inspira mirosul lui. Probabil că acesta era felul în care se apropiaseră cel mai mult. El o întreba despre viața ei, dar erau atât de puține de povestit. Într-o zi a întrebat-o dacă are iubit. Oare și-a plecat privirea fiindcă și ea a făcut la fel, de teamă să nu pară prea curios? Acel lucru pe care crezuse că îl vede în ochii lui primele dăți se transformase acum în amabilitate, care era și mai distanțată, și mai jovială decât ar fi interesat-o pe ea. L-a întrebat și ea dacă are o iubită și de data asta el nu s-a mai uitat în altă parte. A zâmbit sarcastic, de parcă ar fi fost cel mai penibil lucru pe care puteai să-l întrebi tocmai pe el. Mai târziu, când a ajuns acasă, și-a dat seama că ar fi trebuit să recunoască și să empatizeze cu sarcasmul lui, ea care strâmba din nas atât de arogantă în cazul în care cuvântul era asociat cu propria ei persoană.

El îi povestea doar sporadic despre viața lui. Mersese la academie, dar nu i se dăduse voie să expună oficial și se întreținea dintr-un job ca portar de noapte. Uneori îi arăta albume de artă și cataloage ale unor expoziții din Occident. Putea să vorbească despre Paris de parcă ar fi fost acolo, avea și o hartă cu rețeaua de metrou pariziană, pe peretele oblic de deasupra

patului. Ea îl studia când el nu era atent. Nu reuşea să-l desluşească, într-o clipă putea să fie prietenos ca un unchi, iar în clipa următoare putea să se uite la ea cu o privire străină, aproape rece, de parcă nu auzea ce i se spune. Singurul lucru cu care ieşea în evidenţă erau liniile în cărbune, neliniştite, agitate, sau atingerile uşoare cu pensula, care îi conturau corpul aflat în poziţie verticală sau orizontală şi îl făceau să vibreze. Dar nu propriei sale dorinţe îi dădea el expresie prin culorile scrijelite, explozive. Trupul ei îl portretiza, nu, îl caricaturiza, aşa gândea ea.

A venit vara şi s-a făcut cald în casă. Când făceau pauză, ea nu mai îmbrăca halatul lui, ci rămânea goală, cu ceaşca de cafea într-o mână, cu o ţigară în cealaltă, picior peste picior, brusc conştientă de goliciunea ei, care acum o clipă reprezenta cu totul altceva. Se gândea la doamna Nosca, altfel nu făcea asta niciodată; poate că acea ceaşcă de cafea cu motivul casnic floral o făcea să se simtă frivolă. Într-o după-amiază de joi, când a ciocănit la uşa camerei de muzică, nu i-a mai deschis profesoara de pian. Mama lui îl rugase să o sune şi să-i spună ce e plecată la Constanţa să-şi viziteze o soră bolnavă. El se gândise că în cazul acesta ar putea să urce la el.

Ea s-a dezbrăcat, aşa cum făcea de obicei, el avea deja tuburile de culori pregătite şi aştepta în dreptul şevaletului. Era o pânză mare, la care lucrau de câteva

săptămâni. Lui îi plăcea să spună „noi", de parcă ea avea contribuția ei în ceea ce întreprindea el de cealaltă parte a șasiului. Era o căldură sufocantă sub panoul mare de sticlă și transpirația curgea de pe ea, în timp ce asculta la pensula lui care scrijelea pânza coleric. Era amețită de la mirosul de terebentină și a simțit că-i fuge podeaua de sub picioare. El a pus jos pensula și i-a văzut privirea îngrijorată în timp ce se apropia de ea. A apucat totuși să o prindă. A observat că e luată pe sus, după care s-a făcut negru în fața ei. Puțin după aceea, când stătea întinsă în apa rece din cada de jos, el a intrat și s-a așezat pe un taburet lângă ea. Casa era din fericire goală, lumea era goală, numai ei doi existau, iar ea se simțea și mai goală decât atunci când se dezbrăcase prima oară în fața lui.

Ea nu era încă majoră când s-a mutat la el, dar a făcut-o cu o fermitate care pe părinți i-a paralizat. Ei n-o vizitau niciodată la vilă, ea era cea care mai trecea pe acasă din când în când. Uneori îl lua și pe Milu. Ei nu vorbeau cu el așa cum vorbești cu un ginere, dar, pe de altă parte, ce știa ea despre felul în care se vorbește în general cu ginerii? I se părea că părinții i se adresează așa cum te adresezi unui străin, nu respectuos, dar ceva pe aproape, intimidați de gândul că fata lor dormea în patul lui. Milu nu făcea nimic pentru a-i câștiga sau a-i face să se simtă

mai în siguranţă în prezenţa lui, iar ea era extrem de uşurată de acest fapt. Era el politicos pentru amândoi, dar în sensul de suficient de politicos. Cu timpul, când l-a cunoscut mai bine, şi-a dat seama că iubitul ei e un om care socializează doar de nevoie.

Atât de multe lucruri la el treceau dincolo de formele sociale, dincolo de orizontul şi înţelegerea lor. Ea simţea că nu îl va putea urma niciodată pe deplin, pentru că era ceva la el pe care era prea tânără şi neexperimentată să-l înţeleagă. S-a hotărât să se lase formată. Era o decizie ca aceea când se mutase la el, şi era legată de un sentiment de libertate, libertatea lui, pe care ea spera să o poată împărtăşi. Ea voia să fie opera lui, la asta se gândea când îi stătea în braţe şi mâinile lui parcă îi modelau corpul, ca atunci când o desena şi ea se dizolva şi renăştea în acelaşi timp, în haosul vibrant de linii lăsate de mâna pictorului pe hârtie.

Este de la sine înţeles că nu mai lua lecţii de pian cu doamna Nosca. Nici nu mai avea nevoie să se apropie de muzică. Împreună cu Milu, ea se simţea aproape de ceea ce şi muzica o apropia, de nevăzutul care nu se află undeva în spatele lumii, ci în ea, chiar flacăra ei, adâncul umbrelor, realitatea inexplicabilă a nopţilor şi a zilelor. Nu mai venea în fiecare joi la lecţia ei săptămânală de pian, pentru că ea era deja acolo, în mansardă, ocupată cu ceva mai important.

Nici măcar nu s-au dat explicații. Milu nu părea să vorbească prea mult cu mama sa, dar când a adus-o pe Elena pentru prima dată la cină și doamna Nosca îi turna supă în farfurie cu un gest obosit, nu neapărat neprietenos, a simțit că parcă locuia acolo de multă vreme.

Elena zâmbea ironic când îmi povestea despre tânăra fată, încă o porumbiță, care aterizase în mansarda lui Milu și care nu-și putuse imagina că la treizeci și opt de ani se va afla la Roma și va povesti despre tinerețea ei. Era zâmbetul ironic care, involuntar, cu rezerva experienței, ține cuvintele în șah. O dată va fi prima dată și, uitându-ne înapoi, știm cât de fragilă a fost prima relație pe care am legat-o atât de strâns, ca și cum în joc ar fi fost viața însăși, dar mai știm și altceva. Mai știm că viața chiar era în joc, toată acea viață pe care o aveam în fața noastră, atât de înspăimântător de goală, ca un deșert necucerit. Fusese îndrăgostită și bărbatul despre care povestea era altul decât bărbatul care apare în continuarea poveștii. În timp ce stătea în Via Panama și își amintea încă o dată privirea lui, o vedea în același timp pe fata care se îndrăgostise de el, nerăbdarea ei de a fi ridicată în brațele lui și dusă în minunatul, formidabilul viitor.

A povestit despre prudența lui și despre primul sentiment amețitor de putere când a văzut cum corpul

ei de porumbiță putea face un bărbat în toată firea să tremure. Libertatea din el, toate acele lucruri care ieșeau la suprafață au fost la început imposibil de deosebit de siguranța de a se lăsa înconjurată și ridicată și dusă în necunoscut. Era o atmosferă de bătălie neadjudecată în căminul provizoriu din mansarda mamei lui, cu șevalet și frânghii de rufe și tot felul de lucruri adunate în sacoșe de hârtie și în grămezi pe podea. Estompa diferența de vârstă, amândoi erau ca niște copii plecați cu cortul sub cerul liber. El o făcea tot timpul să râdă, putea să fie la fel de nebun ca și ea, și niciodată nu se mai simțise atât de nebună și de ușoară. Goethe și Bach erau camarazi invizibili în jurul focului de tabără, fiindcă el o învățase că devotamentul distins de resemnat pentru artă îi este străin artei. El o învăța mult mai multe decât învăța ea la liceul la care se ducea în fiecare dimineață cu autobuzul, și unde nimeni nu știa nimic despre noua ei viață.

El i-a deschis o lume în care oamenii trăiau pentru artă, în timp ce munceau altceva pentru a întreține asta. Toți aveau tot felul de slujbe prost plătite, dar nu numai de nevoie, după părerea ei, ci și ca o formă de deghizare socială, la fel ca membrii unei frății secrete. Ea descoperea că orașul e străbătut de canale nevăzute, unde libertatea își găsise calea, nu în opoziție cu societatea închisă, ci mai curând într-o uitare

frumoasă şi autosuficientă, aparent situată dincolo de orizontul constrângerilor şi al necesităţilor triviale. Ea era mascota lor, un lucruşor tânăr şi adorabil, şi inteligent pe deasupra, şi care confirma faima de cuceritor a lui Milu. Strălucea deasupra lor cu tinereţea ei şi îi făcea să pară în faţa lor mai puţin chei, mai idealişti, iar ei o făceau pe ea să se simtă interesantă. Era un mic troc de înfrumuseţare reciprocă şi i-a luat mult timp să vadă mizeria, era prea tânără, nu vedea situaţia nenorocită şi jerpelită a boemilor. Autoiluzia martirilor spiritului şi frumuseţii o orbea în egală măsură şi o făcea să se simtă cea aleasă. S-ar fi putut speria de lipsurile care pândeau veşnic la uşă, dar nu se lăsa cuprinsă de teamă, nici când cârnaţii şi apa de colonie erau piese de schimb pentru membrii cercului, pe picior de egalitate cu ediţii tocite din Rilke şi Rimbaud.

Chiar dacă, văzut din Via Panama, căminul copilăriei sale era la fel de zdrenţăros şi marcat de greutăţi ca toate celelalte cămine româneşti, tatăl ei era relativ favorizat datorită carnetului de membru de partid. Prin contacte la nivel înalt, îi făcuse rost de slujba de translator la Ministerul Turismului, când intrase la facultate, aşa că ea se întreţinea şi pe ea, şi pe Milu, timp în care studia şi la universitate. Învăţase să facă banii să ajungă, banii ei şi banii pe care îi câştiga el la hotelul de la gară. Curând şi-a dat seama că el

n-are nici o treabă cu banii, deşi era adult de atâta timp. Şi ea devenise adultă, şi devenise femeie, alături de Milu. Se simţea ca o femeie adultă când stătea seara cu mama lui.

Avea obiceiul să mai rămână puţin după ce pleca el. Mult timp crezuse că doamna Nosca nu o poate suferi, dar nu era aşa. Îşi descoperise o putere nouă şi aceasta îi dădea curaj. Milu devenise dependent de trupul ei tânăr şi de maturitatea ei tânără, iar doamna Nosca ştia acest lucru. Elena observa asta când mai rămânea câte o jumătate de oră în bucătărie, după care o ajuta cu spălatul vaselor. Inexpresivitatea obosită a bătrânei o făcea pe Elena să se simtă nedorită, însă treptat şi-a dat seama că mama lui Milu era doar sătulă, poate de viaţă pur şi simplu, de Chopin sau nu.

Uneori, Elena o întreba cum era Milu în copilărie. Evident că doamna Nosca credea că născuse şi crescuse un geniu. Susţinea că el desena oameni şi animale cu un naturalism perfect, încă dinainte de a merge la şcoală, şi era sigură că ar fi ajuns cineva dacă s-ar fi născut în alt loc. Era ceva în insistenţa acestui gând al ei, ceva pierdut, care o făcea curioasă pe Elena. Într-o seară, după ce terminaseră de spălat vasele, doamna Nosca a pus la o parte cârpa de şters şi a luat-o în braţe pe Elena. Mirosea a transpiraţie şi o mângâia pe Elena pe spate, de parcă ea ar

fi avut nevoie de alinare. Când i-a dat drumul din strânsoare, a privit-o în ochi cu o expresie de părere de rău, şi Elena a trebuit să-şi retragă privirea, să fugă din bucătărie şi să urce la ea.

Ea face dintr-o istorie lungă una scurtă când povesteşte cum cel mai fericit lucru şi cel mai groaznic lucru i s-a întâmplat în acelaşi timp. Facem dintr-o istorie lungă una scurtă atunci când povestim. O viaţă, chiar o perioadă dintr-o viaţă, este cu mult mai lungă, încât oricum n-am putea acoperi niciodată totul. Timpul de care avem nevoie să înţelegem sau să nu înţelegem ce planuri are viaţa cu noi, şi ce am făcut noi înşine, e mai lung decât timpul care ne ia să trăim. O viaţă este un eveniment coerent, întins pe o perioadă lungă, şi de aceea nu ştim ce se întâmplă decât atunci când e prea târziu. Nu ştim ce se întâmplă atunci când viaţa se întâmplă cu noi. Evenimentul este prea vast şi întins pe o perioadă prea lungă, încât să putem susţine că suntem actorul acestuia. Dacă viaţa ar fi o propoziţie, şi dacă acea propoziţie ar spune tot ce e de spus, ne-ar fi imposibil s-o analizăm şi să deducem subiectul şi obiectul propoziţiei. Ar fi ambele, şi noi n-am fi acolo să vedem, pentru că am fi mult prea înecaţi în curentul devastator al cuvintelor. De aceea, Elena trebuie să facă dintr-o

istorie lungă una scurtă, ca să încapă între noi în timp ce stăm într-un apartament din Via Panama şi ne întrebăm cum a ajuns ea dintr-un capăt al istoriei în altul.

Ea nu ştia pe unde umbla sau ce făcea el când nu erau împreună. Poate o mințea, dar ei nici măcar nu-i trecea prin minte aşa ceva şi nici nu s-a gândit vreodată să-l întrebe pe unde fusese. Era naivă? Probabil, dar era îndrăgostită şi de Milu, şi de libertatea lui. Din acea libertate voia ea să facă parte. Ea ştia foarte bine că el nu era cine ştie ce mare artist şi că nici n-avea să ajungă vreodată, dar nu pentru arta lui îl admira, ci pentru libertatea lui, şi asta nu era o expresie de naivitate, ci de inteligență, faptul că de cele mai multe ori se simțea ca o parte din libertatea lui, atunci când nu ştia pe unde e el. Se îndrăgostise de el pentru că fusese multă vreme mai interesat să-i deseneze şi să-i picteze trupul decât să-l atingă. Era îndrăgostită, pentru că ea însăşi nu era punctul în care se întâlneau liniile care formau perspectiva vieții lui. Pentru că era altceva. Ceva ce ea doar putea bănui, conturul capacității lui de a se entuziasma.

El putea să fie plecat timp de mai multe zile, iar mama lui nu părea mirată de asta, aşa că şi ea se obişnuise şi se bucura sincer când el revenea cu zâmbetul pe buze şi cu un buchet de flori sau ceva excentric

găsit la vreun talcioc. Dacă ar fi fost vorba despre altcineva, ar fi durut-o, dar nu este o poveste din aceea. Ar fi durut-o gândul că exista altă femeie, dar ar fi fost şi o cauză a durerii ei, o cauză dincolo de el însuşi. Multă vreme avea să-şi închipuie că pricina durerii nu avea de-a face cu el, că pricina şi cealaltă femeie erau una şi aceeaşi, şi când n-a mai fost în stare să creadă asta, pentru că nu mai era suficient de proastă sau plină de ură, durerea avea să scadă în intensitate. Dar nu este o poveste din aceea.

Trecuseră doi ani, istoria scurtă devenise din ce în ce mai lungă. Ea devenise femeie şi se maturizase în vila dintre spital şi cazemată, studia la universitate, lucra ca translator şi trăia cu sentimentul că se mişcă între două lumi. Libertatea posibilă pentru ea consta în mişcarea înainte şi înapoi, iar oprirea ei în lumea impusă şi lipsită de libertate putea hrăni lumea secretă din care ea însăşi se hrănea. Milu era cel mai liber om pe care îl întâlnise ea vreodată şi Elena marca libertatea lui în ea, încercând să nu o limiteze. Dar el era şi cel mai copilăros om din viaţa ei şi, la fel cum putea să dispară, putea şi să o ia brusc cu el în tot felul de expediţii improvizate prin părţi ale oraşului unde ea nu mai fusese niciodată şi unde n-ar fi îndrăznit să calce fără el. Vara plecau la munte sau la mare, el avea cunoştinţe peste tot.

Astfel au trecut mai mulți ani și nu exista nici un motiv ca viața lor să nu continue în aceeași manieră, viața lor liberă în lipsa de libertate de la marginea unei societăți dure și asupritoare. Ei își doreau să ajungă în toate celelalte locuri, în toate celelalte locuri din lume, dar știau la fel de bine că viața lor va continua, cel mai probabil, în același fel, care de fapt nu-i ducea nicăieri. Era o parte din libertatea lor: faptul că nu se îndreptau nicăieri. Visul la alte țări și la libertatea de acolo era doar o închipuire, și ea ținea la acel vis, dar pe Milu îl iubea, și de aceea iubea și viața lor.

Ajunsese să-l iubească atunci când încetase să mai fie îndrăgostită de el. Era o nebunie, pentru că avea impresia că nici măcar nu-l cunoaște, chiar și după câțiva ani, dar îl iubea și mai mult pentru talentul lui de a o surprinde cu tot felul de găselnițe și remarci. El o făcuse să vadă; împreună cu el, ea începuse să vadă lumea, frumusețea ascunsă din colțurile și cotloanele acesteia. De la el învățase libertatea privirii, învățase să exploreze peisajul de crăpături al unui zid gol, dar pentru a face dintr-o istorie lungă una scurtă s-a petrecut o schimbare. El începuse să fie distant într-un mod ciudat și ea nu știa dacă faptul că el dispărea cu zilele, fără ca ea să mai știe nimic despre el, era cauzat de libertatea din el. Nici nu era sigură de câtă vreme observase această schimbare la

el, dar ştie că începuse să remarce asta într-o zi când a aflat că e gravidă.

Medicul păruse îngrijorat după ce o consultase. O ştia de mică şi ea se simţea ca un copil când stătea în faţa lui în cabinet; un copil cu începuturile unui copil în burtă. Bineînţeles că n-o să le spună nimic părinţilor, în plus avea şi obligaţia confidenţialităţii, adăugase el puţin pompos, şi ea se întrebase de ce oare a trebuit el să spună asta. Dar ar vrea să o roage să se gândească bine, luând în calcul situaţia ei. Nu era şi studentă? Ea ştia că el îi cunoaşte „situaţia", şi ştia ce a vrut el să spună cu „să se gândească bine". Să nu nască un copil la vârsta de nouăsprezece ani şi nu cu un bărbat ca Milu, ambele trebuiau să fie rezultatul „gânditului bine". Să se gândească bine era acelaşi lucru cu a renunţa. Nu a ajuns la nici un rezultat după ce s-a gândit bine, ăsta era de fapt şi rostul acţiunii de a gândi şi a te gândi bine în legătură cu un bărbat ca Milu însemna cu a-l părăsi.

Era clar că medicul vorbise cu tatăl ei. Ea ştia că atât mama, cât şi tatăl ei erau îngrijoraţi, observase asta, chiar prima oară, când Milu stătuse în sufragerie, suveran de indiferent faţă de părerea lor despre el, dar drăguţ şi amabil cum nu îl mai văzuse. Atât de drăguţ şi de amabil, că îngrijorarea lor devenise dezorientată şi uşor disperată, tocmai pentru că nu putea fi exprimată şi arătată ca scepticism rezervat,

dacă nu cumva răceală. Dar ei nu-i trecuse prin minte nici măcar o dată că taică-său ar putea ajunge într-o situaţie penibilă, pentru că fiica lui trăia cu un artist care nu putea expune oficial din cauza artei lui asociale. Tatăl ei sigur ar fi fost de părere că aici existau toate motivele posibile de a se gândi bine. Şi el se aflase de-a lungul vieţii de mai multe ori în situaţia de a se gândi bine şi o făcuse atât de temeinic, încât cariera lui se desfăşurase fără piedici, în ciuda faptului că iniţial dispreţuise partidul, în care mai apoi se înscrisese din pură cuminţenie. Să-şi pună tatăl într-o situaţie jenantă era ultimul lucru din lume pe care l-ar fi vrut, dar nu putea să se gândească bine cu sila, atunci când era vorba despre Milu sau despre micul semn de întrebare încovoiat, care deja începuse să capete formă în ea. Trebuia să răspundă la întrebarea la care răspunsese deja, înainte de a apuca măcar să aibă un gând.

Chiar realitatea avea ceva s-o întrebe. Viaţa, care voia să comunice. Ea îşi dorise să devină o parte din libertatea lui Milu şi simţea că acum aceasta devenise o parte din ea. Nu puteau călători şi libertatea lor era limitată în toate felurile; aceasta se va sprijini întotdeauna de barierele impuse de mediul înconjurător. Să formeze sau să schimbe mediul înconjurător n-ar fi avut niciodată puterea, dar nimeni nu-i putea împiedica să aibă un copil. Nimeni nu putea împiedica

un copil să se nască din voința lor liberă și nestăpânită de a-l primi. Ea trebuise, la fel ca și prietenii ei, să se resemneze cu faptul că doar gândurile erau libere, dar aici era altceva. Libertatea care se înfiripa în ea era o libertate care voia să iasă și să vadă lumina zilei. Era o libertate care cerea să devină altceva și mai mult decât un gând.

Milu nu era acolo când a ajuns acasă. Lucrase la șevalet în cursul dimineții, înainte de a pleca ea; mama lui nu știa dacă mai trece pe acasă înainte de a intra în tură. Au mâncat singure, după care Elena a urcat în camera ei. Nu observa nimic. Nu avea grețuri, așa cum le auzise pe prietenele ei căsătorite că ar fi avut la început. Până atunci, pentru ea fusese doar un gând, la început o bănuială, când văzuse că nu-i mai vine ciclul. Acum devenise un secret pe care deocamdată îl împărtășea doar cu medicul ei îngrijorat, și devenea unul din ce în ce mai ireal în timp ce stătea și-l aștepta pe Milu.

Îi era dor de el într-un fel pe care nu-l mai încercase până atunci. Îi mai fusese dor de el când nu era acasă, dar niciodată nu avusese vreun dubiu că nu s-ar întoarce, chiar dacă nu știa unde e sau cât timp va fi plecat. Dorul ei nu fusese decât încă o formă de bucurie; să-i fie dor de el însemna să-l aștepte cu bucurie să se întoarcă. Dar dacă nu mai vine? S-a înfuriat pe ea pentru că putea să fie atât de puerilă,

acum când trebuia la modul cel mai serios să fie matură, o femeie matură, mama unui copil, dar nici un folos. Pentru prima oară o străbătea gândul că poate el are pe altcineva, că acesta era motivul pentru care dispărea zile şi nopţi. Gândul o făcuse nefericită. Nu cealaltă femeie, cea ipotetică, pe ea nu şi-o putea imagina, ci gândul în sine. Că ea avea un asemenea gând acum, când se decisese să nu se gândească bine, să nu lase gândurile să fie tot atâtea piedici.

A hotărât să se ducă la hotelul la care lucra el, sigur n-o să se înfurie, nu când o să-i povestească de ce a venit. Dar de ce i-a trecut prin minte aşa ceva, că Milu s-ar fi putut înfuria, dacă ea ar fi apărut pe neaşteptate la el la serviciu? El nu-i interzisese niciodată să vină, nu-i vorbise niciodată despre serviciul lui. Era o circumstanţă secundară că el trebuia să-şi petreacă nopţile la un hotel, asta nu avea de fapt nici o legătură cu viaţa lui. Şi ea nu-l văzuse niciodată furios. De ce-şi închipuia brusc un Milu furios, în loc de acel Milu cu care era obişnuită, iubitul ei jucăuş şi visător? Ce, nu credea că se va bucura când va auzi ce avea să-i povestească? A luat autobuzul spre gară. Nu cunoştea zona foarte bine şi a trebuit să întrebe lumea pe stradă, de parcă venise pentru prima dată la Bucureşti. Hotelul se afla pe o stradă lăturalnică. Era un hotel ieftin, dar n-ar fi crezut că e atât de murdar. Nu era nimeni la recepţia

din holul îngust; a strigat, dar nimic. Deasupra rafturilor cu chei, un ceas arăta că e miezul nopții. Nici nu băgase de seamă că e așa de târziu. În spatele tejghelei era o ușă și s-a decis să vadă ce se întâmplă dacă o deschide.

Ea nu încercase niciodată să bage o seringă în pielea cuiva, ca să nu mai vorbim de propria ei piele. Își amintea de vaccinurile din școală, de ciocul turtit al seringii, de presiunea lui ușoară pe pielea care se umfla în jurul adânciturii moi în care vârful intra în clipa următoare pentru a lăsa să treacă conținutul seringii, dar nu știa cum e să-ți înfigi cu degetul mare acul până la fund și să îți bagi un lichid străin în corp. Nu putea să lege ceea ce vedea aici cu nici o amintire similară, pur și simplu nu în această ambianță, o cameră strâmtă, luminată de un bec din tavan, cu polițe cu cearșafuri și un divan pe care iubitul ei ședea aplecat, cu una dintre mânecile cămășii ridicate în sus, și ce avea legat de brațul musculos: o sfoară, o curea, centura de la pantaloni? El n-a văzut-o, totul s-a petrecut rapid, în următoarea fracțiune de secundă ea a închis ușa, așa cum închizi ușa unui gând nedorit.

Ceea ce era mai rău se întâmplase. Ea nici măcar nu putea să se bucure împreună cu el, nici măcar nu știa dacă ei sperau același lucru. Avusese ea vreodată de unde să știe asta? El habar nu avea că ea îl văzuse;

şi a rămas ceva ce ea nu observase, doar visase, un vis urât. Când s-a trezit dimineaţa şi l-a văzut alături în pat, i s-a părut că se comportă normal. Trebuie că adormise, pentru că nu-l auzise când a venit şi s-a băgat în pat. I-a zâmbit şi a ciocănit-o uşor pe frunte, aşa cum făcea de obicei când voia să ştie la ce se gândeşte. O clipă chiar a fost ca un vis, care păleşte rapid. În urma lui rămăsese doar sentimentul absurd de a-l fi trădat, văzând ce face şi lăsându-l acolo pur şi simplu. Altminteri totul a fost ca de obicei, el i-a făcut cafea, şi când a privit oraşul din autobuz, i s-a părut că e o dimineaţă ca orice altă dimineaţă din viaţa lor.

Un secret îl ţinea pe celălalt în şah, în timp ce păstra tăcerea asupra a ceea ce văzuse şi asupra faptului că purta în pântece începutul unei vieţi. Nu ştia cum va spune ce a văzut sau ce purta în ea. Îl crezuse când, cu câteva săptămâni în urmă, observase nişte pete roşii pe braţele lui şi el îi spusese că sunt muşcături de ţânţar. Să creadă aşa ceva! Ea crezuse că libertatea din el îl făcea să pară departe în anumite perioade.

Lua în calcul şi varianta de a vorbi cu mama lui, dar era doar o variantă, un gând inutil, care se ridicase, o răvăşise şi se prăbuşise la loc în golul din jurul ei. Nu se bucura de încrederea doamnei Nosca, şi nici doamna Nosca de a ei. Nici una dintre ele nu

o căutase pe cealaltă cu excepția unei singuri dăți, când femeia se agățase în mod inexplicabil de gâtul ei. Din seara aceea, Elena începuse să ia masa singură, dar nu era neapărată nevoie să păstreze distanța. Doar Milu le lega la modul superficial, și când el nu era acolo, nici ele nu erau, aparent, una la dispoziția celeilalte. Bineînțeles că nici cu părinții ei nu putea vorbi. Nu trebuia decât să se gândească la ce spusese medicul și la ceea ce bănuia ea că taică-său îi povestise despre Milu. Nu putea să-i lase să aibă dreptate, era prea târziu să se apuce să se gândească bine, pentru că întrebarea creștea în ea și nu ar fi fost un răspuns dacă și-ar fi smuls-o din pântece. Nu era un răspuns să o radieze de pe fața pământului, de parcă n-ar fi fost niciodată formulată. Dar ce să răspundă ea?

A trecut o săptămână, s-au întâlnit cu prietenii lor și au pornit într-o excursie de duminică. Lucra tot la pânzele acelea mari în care ea apărea stând în picioare, cu mâna întinsă, lângă un pat desfăcut, sau tolănită într-o parte, ca și cum tocmai se trezea. Încă nu se vedea că e gravidă, dar începuse să aibă grețuri și ascundea asta cât de bine putea. Într-o zi a fost nevoită să plece acasă mai devreme. După ce a coborât din autobuz și se îndrepta spre casă, a trebuit să se oprească și să vomite și, în timp ce își sprijinea fruntea de zidul cazematei, s-a hotărât să-i spună totul.

Îi tremurau picioarele când a pornit mai departe, dar nu îi mai era frică să-şi dezvăluie secretul şi faptul că îl ştie pe al lui. Singurul lucru de care îi era teamă era ca el să nu fie acasă. Când vomitase, scăpase şi de ultima îndoială. Era copilul lui şi ea îl iubea şi iubirea ei avea să fie mai puternică decât slăbiciunea lui, căci ea era condusă de două voinţe: propria sa voinţă şi cea care creştea în ea.

S-a oprit în faţa uşii de la intrare. Se auzea muzică dinăuntru şi a recunoscut bucata de Şostakovici, care odată o făcuse să ia lecţii de pian. O ascultase împreună cu el cu o seară înainte, după ce reuşise în sfârşit să o găsească pe un disc. Stătuseră întinşi şi ascultaseră muzică la pick-upul lui de voiaj, pe întuneric, aşa cum stătuse şi când o ascultase prima oară. Îi spusese că probabil nu s-ar fi întâlnit niciodată dacă nu ar fi existat Şostakovici. I-a spus asta ţinându-i chipul în palme şi a observat că el zâmbea. I-a luat cu grijă mâna şi i-a sărutat-o şi a simţit cu buzele rănile mici de sub pielea braţului.

Acum se auzea că muzica nu venea de la pick-up. Uşa de la camera de muzică era întredeschisă. Doamna Nosca stătea aplecată peste clapele pianului, astfel încât Elena îi vedea doar spatele şi gâtul gros pe sub părul alb şi des. Milu stătea pe fotoliu cu capul lăsat pe spate şi ochii închişi, nu a auzit uşa scârţâind, dar în aceeaşi clipă muzica s-a oprit. Elena a apucat s-o

vadă pe doamna Nosca luând ceva de pe pian şi ascunzând sub şorţ, după care s-a ridicat. Milu şi-a ridicat încet capul de pe speteaza fotoliului şi s-a uitat la Elena cu un zâmbet toropit. Nu era sigură că o recunoscuse. Doamna Nosca era deja în drum spre uşă, ţinând în continuare ceva ascuns în mână. Elena s-a pus în calea ei şi a tras-o de şorţ, înainte ca ea să apuce să reacţioneze. Scena i-a rămas în amintire ca o fotografie, pentru că nici unul dintre ei nu se mişcă, nici Milu, care stă şi întinde mâna, neştiind spre care din ele, nici mama lui, care se uită fix în ochii Elenei pentru a o împiedica să vadă seringa ce-o ţine în mână.

Elena i-a spus că e gravidă. Atât de simplu şi concis. Doamna Nosca i-a zis să dispară. De fapt i-a spus asta mai întâi şoptit, şi probabil că Elena avea tot dreptul să fie confuză dacă a auzit corect sau nu, după care din ce în ce mai tare, ţipând strident, în timp ce o lovea în faţă şi în piept, până când Elena chiar a dispărut. Deci aşa e când dispari, gândea Elena când ieşea alergând pe uşă şi pe aleea din grădină, când dispărea din ochii tuturor, cu imaginea lui Milu în fotoliu, privirea lui absentă şi amorţită care purta imaginea dispariţiei ei.

Trebuie să fi stat vreo două ore în sufrageria întunecată din Via Panama, în timp ce soarele de primăvară se mişca dincolo de ferestre. Brusc, mi-a zis să

plec. Când m-am ridicat, a adăugat că o să mă sune ea, dar părea că a spus asta mai mult ca să mă facă să ies mai repede pe uşă. Chiar când am ajuns în stradă, o maşină a parcat lângă bordura din faţa aleii. Am văzut un bărbat cu un pulover roşu îndreptându-se spre uşa casei, şi el m-a văzut pe mine, aşa că a trebuit să merg mai departe fără să văd la ce scară intră.

Am mai întâlnit-o pe Elena o singură dată. M-a sunat la hotel şi mi-a propus să ne vedem într-un bar din Piazza San Silvestro. Nu ştiu dacă îi spusese soţului că a primit o scrisoare de la fiul ei sau despre cum ajunsese scrisoarea la ea. În mod evident nu era interesată să mă prezinte lui. Nici măcar nu-mi spusese cum îl cheamă. Poate că nu-i povestise niciodată despre băiat sau despre Scott, ori despre negustorul de antichităţi din Arezzo. Părţile necunoscute ale poveştii deveniseră într-un fel singurul ei refugiu şi singura ei libertate. Faptul că nimeni nu cunoştea toată povestea. Mie îmi spusese doar câte ceva din ea, pentru că ştia că voi dispărea la fel de brusc precum apărusem, din trecutul cu care ea reînnodase legătura.

Barul din San Silvestro era un loc zgomotos unde oamenii nu zăboveau decât să bea un espresso şi atât. Cât stăteam şi aşteptam, mă gândeam cum fiecare client în parte apărea doar ca o făptură trecătoare pentru câmpul vizual al celorlalţi. Peste puţin timp, fiecare îl va pierde din vedere pe celălalt şi el, la rândul său, va fi pierdut din vedere, ca şi cum ar

înceta să mai existe; nu vor muri, doar vor înceta, ca și când n-ar fi existat niciodată. Bărbatul din spatele barului și femeia din spatele casei de marcat erau la fel, și mă simțeam ca un martor la fel de resemnat, cu o înțelegere la fel de limitată în fluxul derutant al lumii. Așteptam de mai bine de douăzeci de minute și începusem să mă îndoiesc că ea va mai veni, când am zărit-o afară, printre autobuze. Avea ochelari de soare la ochi, chiar dacă era vreme mohorâtă și nu și i-a dat jos când a intrat în bar. N-a vrut să comande nimic și mi-a propus să facem o plimbare.

În timp ce traversam piața, m-a întrebat dacă mai scriu. Am străbătut corso-ul și Piazza Colonna, era tot dimineață, și nu era aproape nimeni pe străduțele înguste care duc spre Panteon. I-am amintit despre discuțiile pe care le purtam când o plimbam prin Copenhaga. Omul și Istoria; ea a zâmbit. Pe de o parte, întotdeauna vor exista mai mulți oameni decât istorii, a spus ea, și pe de altă parte existau întotdeauna mai multe istorii decât oameni. I-am spus că și eu ajunsesem tot la o concluzie de genul acesta. Nu trebuia decât să ne gândim la câți oameni dispăruseră de-a lungul istoriei, fără ca cineva să-i fi luat în seamă mai mult decât în materialele cu statistici. Sau la câte istorii contradictorii puteau fi povestite despre una și aceeași persoană.

Şi pe urmă erau toate acele istorii care trebuie să se fi pierdut pentru ca una simplă să se poată dezvolta. Ea s-a întors spre mine, ne oprisem în Piazza San Ignazio. Şi-a dat capul pe spate să se uite la biserică. Faţada baroc impunătoare era prea mare ca să poţi vedea toată biserica de aproape. De-a lungul anilor, se gândise deseori la cum s-ar fi conturat viaţa lor dacă ea, într-o zi, n-ar fi venit acasă mai devreme şi nu i-ar fi surprins pe Milu şi pe mama lui. Studiam casele din jur: cochilii converse, separate, care se potriveau perfect una în cealaltă, dar despărţite între ele, ca nişte decoruri mobile din care puteau să apară personajele pompoase dintr-o operă.

Ea se dusese acasă la părinţi, nu îi venise în minte nici un alt loc în care s-ar fi putut duce. N-a dat nici o explicaţie când mama ei a deschis uşa, şi nici n-a spus nimic când tatăl ei, seara, a bătut la uşă şi a intrat precaut în cameră ca s-o întrebe dacă totuşi nu vrea să mănânce puţin. Ei n-au scos un cuvânt când le-a povestit despre starea ei. Era un fapt împlinit cel cu care venise acasă. Doar o dată, când erau singure, mama ei i-a zis că încă nu e prea târziu să întrerupă sarcina. Elena nici măcar nu i-a răspuns.

Îşi petrecea zilele la universitate şi la minister, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Restul timpului stătea întinsă în pat la ea în cameră şi contempla

mobila şi aparatul radio. Nu putea să se adune să citească la fel ca înainte şi nici nu suporta să asculte muzică. Stătea întinsă şi trăgea cu urechea la sunetele din grădină şi din celelalte apartamente, în timp ce îl aştepta pe Milu. N-avea curaj să se ducă la vilă şi nici nu voia. De fiecare dată când se simţea tentată să se ducă acolo, ceva din ea o împiedica. Voinţa ei se schimbase, căpătase o viaţă proprie, la fel ca speranţa. Dar chiar dacă Milu era altul decât cel pe care-l crezuse ea, speranţa nu voia să-i dea drumul, şi speranţa ei era la fel de puternică precum voinţa. Nu voia să se ducă acolo, dar cum se putea împiedica pe ea însăşi să spere că el va veni într-o zi şi o va lua cu el?

El n-a venit. Când era în trei luni, a vizitat-o o amică puţin mai mare, care trăia cu unul dintre prietenii artişti ai lui Milu. Elena a crezut la început că Milu o trimisese, însă amica a părut uimită când şi-a dat seama că Elena nu mai ştie nimic de el. Într-un fel sau altul, nimeni nu ştia cum reuşise Milu să fugă din ţară. Trecuse deja o lună de când bărbatul prietenei primise o vedere de la Köln. Cine ar fi crezut aşa ceva despre Milu? Elena nu înţelegea exact la ce se gândea prietena; că Milu plecase fără ea, sau că fugise afară. În timp ce vorbeau, ea stătuse pe marginea patului ei, învelită cu o pătură. Când s-a ridicat şi s-a dus la fereastră, prietena i-a văzut burta. Elena

s-a întors și i-a zărit privirea. El știa? Elena nu-și pusese întrebarea asta. Ea pornise de la premisa că el auzise ce îi spusese mamei lui, dar înțelesese oare ceva? Mama lui îi mai spusese ceva de atunci, sau dezvăluirea unui secrete ajunsese să-l umbrească pe celălalt?

Elena i-a povestit ce văzuse în magazia hotelului și în camera de muzică a doamnei Nosca. Prietena a luat-o de mână. De ce voia să păstreze copilul lui? Elena și-a retras mâna. În orice caz, așa îmi închipui eu scena. Ea stă la fereastră și regretă ce a spus despre Milu. Prietena se oprește puțin în ușă, după care pleacă. Aș fi putut s-o întreb pe Elena același lucru, dar în istoria ei nu există răspunsuri la întrebările mele. Există doar loc pentru încercările mele de a vedea istoria cu ochii mei. De ce voia ea tocmai copilul acelui bărbat? Răspunsul că el fusese primul bărbat pe care îl iubise nu ar fi suficient. Întrebarea e pusă greșit, pentru că răstălmăcește lucrurile. Ar fi putut să iubească pe altcineva la fel de absurd de stăruitor și de credincios? Nu te poți abține să întrebi, dar chiar dacă există mai multe istorii decât oameni, infinit de multe, dacă le luăm în calcul și pe cele nespuse, n-o să avem niciodată posibilitatea de a le compara pe toate.

La câteva săptămâni după ce a născut, mama ei a întrat într-o după-amiază la ea în cameră și i-a spus

că o doamnă ar vrea să vorbească cu ea. Ea îl alăpta pe Dmitri; îl botezase după Şostakovici. Imediat după aceea, doamna Nosca era la patul ei. În acest punct al istoriei ajunsesem la Piazza Minerva. Elena voia să-mi arate elefantul lui Bernini, susţinut de un obelisc, cu trompa ieşită în afară. Elefantul se uita blajin în jos, la noi, iar eu îi priveam cu atenţie pliurile pielii groase de marmură, în timp ce doamna Nosca privea cu atenţie copilul. După care şi-a dus aminte de buchetul pe care îl adusese. Nu au vorbit despre ce se întâmplase atunci, de fapt n-au vorbit aproape deloc, şi doamna Nosca a trebuit să se mobilizeze ea să pună întrebări. Elena mai ştia ceva de Milu? Elena a dat din cap şi a simţit în acelaşi timp cum un gol infinit îi pune stăpânire pe gânduri, ca o bulă de săpun. N-a zis nimic despre vederea pe care prietenul lui Milu o primise de la Köln. Doamna Nosca i-a spus că toate lucrurile lor erau neatinse în atelier. Dacă ar vrea, în timp ce îl aşteptau să se întoarcă... În felul acesta poate ar fi şi mai mult loc pentru cel mic...

Am trecut prin templul Largo Argentina şi am stat puţin să ne uităm la pisicile vagaboande care umblau printre coloanele deteriorate, după care am continuat prin Piazza Mattei şi mai departe, prin ghetou. Din când în când, ea se oprea printre zidurile vechi şi se uita la mine pentru a se asigura că urmăresc ceea ce spune. Mi-am adus aminte cum mă privea Scott cu

coada ochiului la Sandmilen, în timp ce-mi povestea versiunea lui asupra poveştii lor. O urmăream? Încerc să urmăresc ceea ce spun amândoi, dar e ciudat că ştiu despre Elena mai multe decât ştia Scott. Ea nu-i povestise niciodată despre trecutul ei, dar nici el nu întrebase. Pentru el era suficient că ea e acolo.

Elena ştia că protestele părinţilor ei ar fi fost doar o perdea de fum pentru uşurarea lor şi, la scurt timp, ea şi Dmitri s-au mutat înapoi la vilă. Se întâmplase ceva când mama lui Milu stătuse la patul ei şi-i propusese să-l aştepte împreună. I se ridicase o povară de pe umeri. Numai exprimând acest lucru, doamna Nosca o eliberase de gândul nebunesc că Milu s-ar întoarce vreodată acasă. Şi-a adus aminte de toate acele dăţi când doamna Nosca îi spusese ce ar fi putut ajunge Milu dacă s-ar fi născut în altă ţară. Bineînţeles că nu se mai întorcea, dar ea prefera să locuiască cu fiul lor în ceea ce fusese căminul lor, şi prefera să locuiască cu mama lui Milu decât cu propria ei mamă. Simţise o afecţiune neaşteptată pentru bătrâna care credea că fiul ei genial ar putea visa să se întoarcă după ce s-ar fi afirmat într-o lume mai bună decât cea pe care i-o putuse oferi ea.

Era o afecţiune pe care nu o putea arăta. Îşi amintea în permanenţă cum o lovise în faţă şi în piept, atunci când o dăduse afară. Doamna Nosca îşi amintea şi ea. Încerca să se apropie, încerca să ajungă la

ea prin Dmitri, de parcă ar fi vrut să recupereze ceva, numai că Elena nu-şi dorise niciodată o soacră. Pe de altă parte, nici nu se aşteptase să fie dată afară pe uşă. La început fusese mişcată de felul în care mama lui Milu se preocupa de cel mic, dar numai la început. Când se întorcea din oraş, doamna Nosca o întreba aproape mereu dacă a auzit ceva. Nu-i povestise când şi cum plecase Milu, dar nici Elena nu menţionase ceva despre Köln. Ca doi jucători de cărţi, cele două femei încercau să sondeze incertitudinile celeilalte, şi viaţa continua în acest fel.

Erau zile în care doamna Nosca stătea mai mult cu Dmitri decât o făcea Elena, şi uneori, când venea acasă de la minister, avea pentru o clipă sentimentul că ridică din leagăn un copil străin. Avea impresia că simte mirosul doamnei Nosca amestecându-se cu mirosul dulce, de lapte, al unui bebeluş şi trebuia să-l spele, chiar dacă el tocmai făcuse baie. În momente de slăbiciune regreta că se întorsese, dar tot prefera să trăiască cu grija posesivă a doamnei Nosca decât cu sentimentul că, în ochii părinţilor ei, băieţelul se strecurase în rândul celor vii doar pentru că ea nu se gândise bine. Şi ajunsese să-şi spună singură că era chiar emoţionant cum doamna Nosca îl iubea pe Milu în absenţa lui, prin Dmitri. Îi lăsase de înţeles Elenei că se regăseşte în ea. Nu i-a spus-o direct, dar cu timpul începuse să-i mai povestească una-alta din

tinereţea ei. Fusese o pianistă promiţătoare şi sigur ar fi ajuns celebră dacă nu s-ar fi îndrăgostit şi s-ar fi ales cu Milu pe capul ei. Se întâmplase aşa cum trebuie să se întâmple şi se jertfise pentru fiu.

Elena nu simţea că se jertfeşte. Era greu să-i facă pe oameni să creadă asta. Cu cât se străduia mai mult să-şi ţină fruntea sus, cu atât mai mult acest lucru era văzut ca o mască de mândrie impusă. Ea ştia cum era privită de apropiaţi, femeia părăsită, curajoasă, care împinge căruciorul prin Bucureşti, cu nasul pe sus. Penelopa, aşa fusese poreclită, pentru că n-avea nevoie de bărbaţii care se ofereau. Nimeni nu mai avea vreo veste de la Milu de când cu celebra vedere din Köln şi nimeni nu înţelegea că un bărbat era ultimul lucru de care avea ea nevoie. Ei nu trebuiau să se abţină să vorbească despre el când ea era de faţă. Pe măsură ce bebeluşul creştea, ea se gândea din ce în ce mai puţin la el, mult mai puţin de cât ar fi crezut.

Era uimită că o fiinţă atât de mică putea umple atât de multe goluri. Era uimită de ea însăşi. Îi era dor de Milu noaptea, când nu putea să doarmă şi trăgea cu urechea la copilul din leagăn, care respira liniştit, dar în cursul zilei, dorul devenise cu timpul doar un lucru pe care se obişnuise să-l aibă în viaţa ei. Copilul o făcea să trăiască zilele şi îi conducea sosirile şi plecările. Simţurile, percepţiile ei asupra

propriului corp nu mai erau formate de privirea şi mângâierile lui Milu, ci de plânsetele şi murmurele băieţelului. Răspunsese la întrebarea pe care Milu o sădise în ea, iar răspunsul crescuse şi învăţase să meargă. Răspunsul creştea şi se elibera de întrebare şi devenea un scop în sine de a trăi.

Când Dmitri s-a făcut destul de mare cât să ţină un creion în mână, doamna Nosca nu-şi mai încăpea în piele de atâta bucurie. Era sigură că va ajunge şi el artist, la fel ca tatăl său. Elena zâmbea, ea nu vedea nici o diferenţă între mâzgălelile lui şi cele făcute de alţi copilaşi, dar doamna Nosca insista. Ştia ea ce vorbeşte şi nu avea nici un dubiu că Milu va fi mândru de fiul său. Elena nu i-a răspuns. Ea avea dubii din ce în ce mai mari că Milu înţelesese că avea un fiu de care să fie mândru. Doamna Nosca o spusese într-un anume fel, de parcă existenţa lui Dmitri ar fi venit ca o surpriză pentru Milu.

Despre Milu vorbeau doar dacă mama lui deschidea subiectul. Când o făcea, ai fi crezut că era plecat doar temporar şi că până mai ieri fusese acolo, lângă ele. Elena n-a întrebat niciodată ce i-a spus înainte de a pleca. Nu avea încredere în soacra ei. Nu credea că Milu ar fi plecat dacă ar fi ştiut că e gravidă, dar când gândea aşa, simţea că parcă se gândeşte la un străin. Milu pe care îl cunoştea ea n-ar fi plecat, dar Milu a plecat. Milu pe care credea ea că îl cunoaşte

era acel Milu pe care îl surprinsese în camera de muzică, alături de mama lui, dar el le părăsise pe amândouă. Fugise de ruşine? Poate ruşinea să fie forţa motrice când faci în sfârşit pasul final şi decisiv spre libertate?

Avea dreptate să nu aibă încredere în mama lui. Când s-a întors acasă într-o după-amiază, a auzit-o pe doamna Nosca vorbind la telefon în camera ei. Vorbea mai tare decât de obicei, dar a coborât vocea brusc, iar Elena a continuat să urce scările, ruşinată de faptul că se oprise pentru o secundă. În timpul cinei, doamna Nosca fusese mai tăcută ca de obicei, iar Elena nu a făcut nimic pentru a porni o discuţie. Au schimbat câteva remarci practice, când doamna Nosca i-a spus aşa, într-o doară, că sunase Milu. Trecuseră aproape trei ani, dar ea a spus asta de parcă el sunase doar ca să anunţe că vine la cină. Elena a încercat să-i facă jocul şi să pară la fel de neafectată, dar nu s-a putut abţine. De ce n-o chemase şi pe ea? Doamna Nosca i-a răspuns calm că n-a auzit-o când a venit acasă. Obrăznicia din minciuna ei a făcut-o pe Elena să se simtă neputincioasă, dar nu şi-a putut înfrâna avalanşa de întrebări nerăbdătoare. El ce zisese? Ea ce îi povestise? De unde sunase?

Doamna Nosca îşi doza atent răspunsurile şi lăsa multe lucruri în suspans. Elena nu putea nici măcar să jubileze în faţa de vanităţii naive a doamnei Nosca,

atunci când a pronunțat cuvântul Köln. Nu, n-avea telefon, sunase de la vreun oficiu poștal și doar îl știa pe Milu, el era greu de ținut la telefon. Părea că o duce bine, intrase în contact cu un negustor de artă și avusese deja două expoziții. Dar mai era ceva...

A făcut o pauză și s-a uitat lung la Elena. Întâlnise o femeie la Köln. Trăiau deja de un an împreună, o chema Herta... Elena nu voia să știe cum o chema. Au amuțit amândouă, uitându-se la resturile de mâncare. Elena a întrebat-o ce i-a povestit despre Dmitri. Doamna Nosca s-a ridicat ca să iasă. O, că e bine, că e un băiețel frumos. Farfuria pe care o ținea i-a alunecat din mâini și acum își acoperise fața cu ele. Elena se ridicase și ea. Voia să se ducă să o ia în brațe pe mama lui Milu, dar surprinderea a fost prea mare, trecerea bruscă a doamnei Nosca de la trufie la disperare. Bătrâna se uita la cioburi cu lacrimi în ochi. Elena n-o mai văzuse niciodată plângând. A trebuit să-și ceară scuze... Doamna Nosca s-a dus la ea în cameră și Elena a început să facă curățenie în bucătărie.

Era uimită de ceea ce se întâmpla cu ea. După aproape trei ani își găsise liniștea în cercul pe care ritmul copilului și rutina zilnică îl țesuseră în jurul ei. Ajunsese să confunde uniformitatea zilei cu liniștea pe care o simțea și începuse să creadă că această liniște venea din ea însăși. O făcuse să nu se mai simtă bine în pielea ei și o scosese din echilibrul

adormit doar printr-un telefon, şi ea nici măcar nu vorbise cu el. Speranţa se aprinsese din nou în ea, până atunci doar moţăise undeva în adânc.

Milu fusese în tot acest timp la Köln, ferit de priviri, totuşi în viaţă, şi asta nu o deranjase. Nu asta îi făcuse paşii să se clatine şi privirea să-i licărească între pătuţul cu grilaj în care dormea Dmitri şi patul în care Milu nu mai venea să se întindă lângă ea. Dacă el i-ar fi povestit despre femeia pe nume Herta, speranţa probabil că i-ar fi dat drumul şi ar fi lăsat-o în pace. Îşi tot spunea singură asta, dar nu era sigură. Faptul că el nu sunase din nou ca să o prindă la telefon era în sine o afirmaţie pe care ea ar fi trebuit s-o ia drept enunţată, dar nu putea. Paşii i se clătinau, privirea îi licărea şi uita ce trebuia să facă, uita de băieţelul cu care mergea de mână, atunci când se gândea la Köln, un oraş pe care abia dacă putea să şi-l închipuie.

Într-o după-amiază era cu alte mame pe locul de joacă dintr-un parc. Nu e greu să ne imaginăm asta. Există parcuri în aproape toate oraşele, iar locuri de joace sunt în multe dintre ele, şi pe locurile de joacă sunt leagăne şi lăzi cu nisip. Stă singură pe o bancă, poate îmbrăcată cu vechea geacă de piele a lui Milu, poate cu o bentiţă galbenă legată la frunte, în timp ce le ascultă pe celelalte femei vorbind fără să bage de seamă ceea ce spun. Poate că a dat capul pe spate

pentru a privi coroanele biciuite de vânt ale copacilor, cu crengile legănându-se şi clătinându-se. Sunt ca nişte braţe, poate gândeşte ea, braţe care flutură şi fac semn, ca şi cum copacii ar încerca să atragă atenţia, să fie văzuţi, ca nişte naufragiaţi în largul mării infinite. Este genul de înlănţuire de gânduri care te pot străbate când te afli într-un loc în care, în ceea ce te priveşte, nu ai nici un motiv să te afli, cum ar fi de exemplu un loc de joacă unde fiul tău de trei ani se amuză umplând o găletuşă cu nisip şi golind-o mai apoi. Un loc din acela în care stai pur şi simplu şi aştepţi ca viaţa să continue cu tine.

Nu ştie sigur cât timp a stat aşa şi s-a uitat în sus, la zbuciumul copacilor, probabil că e vorba doar de câteva secunde de neatenţie, dar când s-a uitat din nou spre lada cu nisip, a văzut că Dmitri nu mai era acolo. Era acolo acum câteva secunde, şi acum nu mai e acolo, printre ceilalţi copii străini. Panica ia forma unui strigăt care porneşte din plămâni şi coboară spre diafragmă, se albeşte la faţa, transpiraţia începe să-i curgă şiroaie pe frunte şi se îndreaptă cu paşi repezi spre lada cu nisip. Celelalte femei se uită mirate la tânăra mamă lividă, şi iată-l acolo, la fel de mândru ca întotdeauna, jucându-se în nisip cu un băieţel necunoscut. Se simte uşurată, muşchii i se relaxează şi observă un vacuum de irealitate, în timp ce se întoarce la locul ei pe bancă.

E posibil să fi uitat episodul, dar şi l-a adus aminte când mergeam pe străzi de-a lungul Tibrului. Cum a putut să-l vadă pe Dmitri într-o clipă, pentru ca, în clipa următoare, să nu-l mai vadă? L-a îmbrăţişat mai strâns şi mai mult ca de obicei, când l-a dus la culcare în acea seară, dar oricât de strâns îl ţinea şi oricât de intens inspira mirosul părului lui, tot a avut senzaţia că ţine în braţe unul din ceilalţi copii. Pentru Milu, el era doar unul din milioanele de copii necunoscuţi din lume.

La scurt timp după aceea a primit sarcina să însoţească un fotograf într-o călătorie de o săptămână prin Transilvania. Nu-şi dorea nimic mai mult decât să se elibereze de mama lui Milu şi de gândurile care i se învârteau în cap. Se bucura să conducă un străin prin peisajele solitare, unde şi ea se simţea o străină. Se bucura atât de mult, încât sentimentul de vinovăţie a trăsnit-o cu şocuri mici şi înţepate când a descoperit că se scursese aproape o zi întreagă fără să se gândească la Dmitri. Scott era un tovarăş de călătorie simpatic, foarte respectuos şi foarte, foarte timid. O amuza fiindcă observase foarte clar că e atras de ea. Pe dinăuntru, ea avea un nod tare şi greu, însă pe dinafară se simţea uşoară, când vorbea cu oaspetele ei şi îi povestea despre locurile prin care treceau.

Uneori îl surprindea cum stă şi se uită la ea, era amuzant cum încerca să ascundă asta, şi i se părea distractiv să îşi permită măcar o dată să se folosească de interesul unui bărbat. Se bucura de asemenea să-l audă povestind despre New York şi despre ţările din vestul Europei pe care le vizitase. Când el stătea atât de aproape de ea, dintr-odată ţările nu mai păreau atât de departe, nu mai păreau îndepărtate şi învăluite în ceaţă ca visele pe jumătate uitate. El chiar mersese pe străzile din Manhattan şi din Paris. În timp ce îl asculta, aproape că avea impresia că se vede pe ea însăşi mergând pe acele străzi. L-a întrebat dacă a fost şi la Köln, dar el nu-şi mai amintea. Răspunsul i s-a părut arogant; să călătoreşti atât de mult încât să nu-ţi mai aduci aminte unde ai fost. În timp ce mergeau cu maşina prin ţara ei, simţea că stă la fereastra lumii care îl înghiţise pe Milu. Era mai puţin dureros să se gândească la el, când era în maşină cu Scott, căci fereastra se uita la ea, ea însăşi era în contact cu acea lume.

Nu visase că fereastra se va deschide şi pentru ea, şi de fapt regretase că îl invitase la o petrecere la atelier, în ultima lui seară la Bucureşti. A avut mustrări de conştiinţă, observase că el o place foarte mult şi în acelaşi timp o enerva gândul că oamenii ar putea crede că e cu el doar fiindcă e din Vest. Pe de altă parte, nu era nici lipsit de riscuri, putea să aibă

probleme la minister, numai că el părea atât de drăgălaş şi de pierdut când s-au întors în oraş şi au trebuit să-şi ia rămas bun. Ea se temea că va fi nevoită să-l refuze, când l-a condus în noaptea aceea la hotel, iar oferta lui surprinzătoare a venit ca o uşurare. Propunerea în sine era prea ruptă de realitate pentru a fi luată în serios, dar el nu părea genul care ar propune aşa ceva doar fiindcă voia o aventură cu ea. Când s-a dus acasă, i-a părut bine că îşi făcuse o impresie greşită despre el. Ideea lui era bineînţeles complet absurdă, dar el păruse destul de serios; serios şi nobil şi complet absurd.

Doamna Nosca dormea când ea a intrat să-l ia pe Dmitri. S-a aplecat în fotoliu şi s-a uitat confuză la Elena. Ce târziu a venit! Elena şi-a cerut scuze. Dmitri se trezise, plânsese şi întrebase de ea. Şi-a cerut scuze din nou, doamna Nosca n-a părut impresionată. Spera că Elena profitase de pe urma serii... Elena a întrebat-o la ce se referă. Doamna Nosca s-a dus şi a deschis puţin uşa de la dormitor. Băieţelul adormise la loc, era aproape păcat să-l trezească. Elena a trecut pe lângă ea şi l-a ridicat din pat. A remarcat mirosul străin de pe obrajii lui calzi, mirosul de parfum şi transpiraţie al doamnei Nosca, şi s-a simţit vinovată că el plânsese, iar ea în acel timp nici măcar nu-i acordase un gând.

Aproape că a îmbrâncit-o pe doamna Nosca atunci când a trecut cu băieţelul în braţe pe lângă ea. El îşi întinsese picioarele şi era încordat, îi era frică să nu-l scape. A gândit-o în timp ce o spunea. Nu ştia foarte bine ce tot zice acolo, în timp ce-l strângea la piept pe băieţelul adormit şi povestea despre oferta lui Scott. Vorbea în continuare, ca doamna Nosca să nu apuce să-şi revină din starea de uimire. Da, voia să se căsătorească cu el. Voia să plece cu el şi să-l ia pe Dmitri cu ea şi să-l găsească pe Milu şi să divorţeze, ca să poată fi toţi trei o familie.

Doamna Nosca a mers după ea şi s-a aşezat pe marginea fotoliului. Trebuie să-şi dea seama de ceva... Elena a spus că nu trebuie nimic. Doamna Nosca se uita pe fereastră. Milu nu i-ar ierta-o poate niciodată, dar acum, când în sfârşit scăpase şi era liber şi se afla atât de aproape de afirmare... Un copil, asta nu ar face decât să... În cazul în care s-ar întoarce. El era atât de sensibil, asta ar fi dejucat toate şansele. Şi păruse atât de fericit la telefon, femeia aceea... Elena nu voia să audă despre femeia aceea. Doamna Nosca s-a întors spre ea. Îi spusese americanului despre Dmitri? Sigur că nu era treaba ei, dar dacă el nu voia să o ia cu un copil? Elena nu putea decide dacă ceea ce mijise la colţul gurii bătrânei era un zâmbet sau nu. Ea ce credea, că el îi oferise unei fete frumoase căsătoria doar fiindcă e cavaler? Şi dacă

Milu prefera noua lui viață împreună cu... da, și ea rămânea acolo singură cu un copil, într-o țară străină? Era decizia ei și numai a ei, dar n-ar fi mai bine ca băiețelul să rămână aici până una-alta?

Puțin după aceea, Elena stătea pe patul din cameră și se gândea la Milu, care probabil era în pat lângă o femeie în Köln. În sfârșit afară, liber. El nu exista, acel Milu care știa că e tată, dar Milu care exista era același lângă care ea se trezise într-o dimineață ce avea să se dovedească a fi ultima și cea din urmă pentru ei. Ea îi iubise libertatea, iar el o făcuse să se simtă liberă. El era în continuare real, Milu al ei, dar nu și Dmitri, care îi lega, Dmitri nu exista în viața lui. De ce nu venise după ea, atunci când mama lui a izgonit-o din casă? De ce plecase așa? Continua să-și plece fruntea asupra acestor întrebări. Nu-și putea lua rămas bun de la el, dacă asta trebuia să facă, până nu-l găsea și până nu primea răspunsurile. Speranța nu înceta să o chinuie, până când Milu al ei va deveni un Milu care știe că ea îi născuse un fiu. Și nu va putea să-și ia rămas bun de la el până nu își va căpăta și ea libertatea, nu pe a lui, ci pe a ei.

Asculta respirația liniștită a lui Dmitri. Dacă doamna Nosca avea dreptate în ce spusese despre bărbatul ciudat și timid care îi propusese din senin să se căsătorească eu el? Dacă el chiar o voia pe ea, voia și copilul unui alt bărbat? Chiar trebuia să rişte

acum, când fereastra spre lumea în care dispăruse Milu era întredeschisă? Fără să închidă un ochi şi tulburată, se aşezase să scrie acea scrisoare, pe care, câteva ore mai târziu, o băgase pe sub uşa camerei de hotel a lui Scott.

Traversasem fluviul şi urmam partea nordică a Insulei Tibrului, pe lângă spital. Am fost surprins când m-a luat de braţ. M-am bucurat că poate face asta, dar am înţeles şi că familiaritatea era o excepţie. Mergeam aşa doar fiindcă aveam să nu mai mergem niciodată aşa. Din capătul vestic al insulei se vedeau podurile care duc spre coroanele de pin de pe Colina Gianicolo. Cerul începuse să se limpezească şi soarele se înghesuia din când în când printre norii de deasupra cartierului Trastevere.

Era o excepţie, dar şi o rugă, faptul că mergeam la braţ prin Roma în această zi de aprilie. Nu mă luase de braţ pentru că acum ajunsese să-mi povestească despre anii din Danemarca. Făcuse asta ca să nu mai povestească. Nu avea chef să vorbească despre Scott sau despre motivul pentru care îl părăsise. Când, la un moment dat, am venit cu o aluzie, ea s-a făcut că nu aude ce zic. Îmi spusese povestea ei pentru că eu nu apăream în ea, nici măcar într-un rol secundar, dar stăteam în calea răspunsurilor pe care mi le-aş fi dorit la întrebările pe care le aveam despre ea şi despre Scott. Poate că ea nici n-ar fi fost în stare să

răspundă. Surpările lente sau bruşte ale sentimentelor nu se întâmplă în etape, trecutul şi prezentul lor sunt legate, mişcarea este una cu traseele parcurse. Dar ea fusese nevoită să se răsucească şi să se ghemuiască pentru a nu atinge acele părţi ale istoriei pe care ea credea că eu le ştiu, iar eu înţelegeam prea bine că era convenabil să ai un braţ de care să te sprijini.

La scurt timp după sosirea în Danemarca, a luat trenul spre Köln. Era ameţitor să te aşezi într-un compartiment de tren şi să treci graniţa lejer, dar când stătea şi se uita la Lüneberger Heide, trebuie să se fi simţit foarte singură în univers. Scott, pe care abia îl cunoştea, nu ştia de ce plecase ea în Germania; Milu habar nu avea că ea pornise să-l caute, iar Dmitri? În această clipă, el probabil că pleca de acasă, de mână cu bunica sa, pe lângă zidul cazematei. Mustrările de conştiinţă o loveau cu ghionturi grele, aşa cum se întâmpla de fiecare dată când se gândea la el.

Când a îngenuncheat în faţa uşii de la intrare a vilei şi şi-a luat rămas-bun de la el, începuse să regrete. Şi-a scos ochelarii de soare, de parcă voia s-o privesc în ochi şi să văd că spune adevărul. Când s-a ridicat în sfârşit şi a pornit cu bagajul pe culoar, nu s-a simţit nici pe departe mai uşurată. Şi-a amintit de perioada când avea şaisprezece ani, de după-amiezile când mergea în direcţia opusă, cum se uita pe furiş

în sus la obloanele de la fereastra mansardei. S-a uitat în sus când s-a întors să facă semn cu mâna, însă erau doar obloane, printre tăblii nu se zărea nici o privire ascunsă şi, din nou, nepăsarea ei era umbrită de o aripă neagră de vinovăţie. Dmitri făcuse cu mâna de care se ţinea de mama lui Milu, făcuse cu mâna în loc să plângă.

A sunat de la un telefon public din gara din Köln. A găsit-o pe Herta, după ce mai întâi a vorbit cu altă femeie. S-a prezentat drept o prietenă din Bucureşti. Herta i-a spus că Milu e plecat în călătorie. Era singurul lucru pentru care nu se pregătise, ceva atât de elementar. Bineînţeles că era plecat, acum când trăia într-o lume în care oricine se putea duce unde voia. A amuţit la telefon, iar Herta a întrebat-o dacă s-a întâmplat ceva. Trei sferturi de ceas mai târziu, stăteau faţă în faţă la o masă, într-o bucătărie dintr-un cartier de suburbie. Intrau şi ieşeau oameni tot timpul şi Elena nu-şi dădea seama cine locuia în apartamentul mare şi cine era doar în vizită. A reuşit să zărească puţin din camera cu o saltea pe jos, unde Milu dormea cu Herta. A văzut şi o pânză pe perete şi a recunoscut atât culorile colerice ale lui Milu, cât şi trăsăturile Hertei într-un nud schimonosit. Brusc, şi-a dat seama ce pictor prost era.

Herta era înaltă şi probabil de aceeaşi vârstă cu Elena, cu părul prins în coadă şi ochi gri, care o

priveau inexpresiv în timp ce povestea despre Milu, doamna Nosca și Dmitri. Neutralitatea ochilor a făcut-o pe Elena să pună cărțile pe masă, printre cănile de ceai și resturile de la micul dejun. Herta nu auzise niciodată despre Elena, dar nu a simțit că stă față în față cu o rivală. Acest cuvânt nu se potrivea locului sau privirii Hertei. Elena a întrebat-o unde plecase Milu. Herta nu știa. Apărea și dispărea după bunul plac. Nu mai picta și nici nu avea vreun loc de muncă. Elena a întrebat din ce trăia. Herta s-a uitat mai întâi în altă parte. Ea încetase să-l mai întrebe... Și-a îndreptat privirea spre ceva din grădină și peste câteva secunde Elena avea să descopere că nu lumina zilei îi făcea privirea să alunece acolo.

Nu-l mai văzuse pe Milu de peste o săptămână, îl apuca în anumite perioade, numai că aceste perioade deveniseră din ce în ce mai lungi. Uneori veneau în vizită tipi ciudați, est-europeni, și ea îi spusese că nu vrea să-i mai vadă în casă. Încercase să-l ducă la dezintoxicare, îl implorase în genunchi să rămână aici cu ea, în loc să se târască în pivnița aceea din spatele gării. Îl mai găsise acolo uneori, dar nu putea să ajungă la el, el dispărea pe nesimțite... Au stat câteva minute fără să scoată un cuvânt, după care Herta i-a spus că trebuie să plece. Elena a întrebat dacă poate să mai rămână puțin.

A stat toată după-amiaza în bucătăria mizerabilă, în timp ce locatarii şi musafirii lor veneau şi plecau. Se auzea muzică în spatele unei uşi de pe coridor şi i s-a părut că aude un cuplu făcând dragoste. Când a început să se întunece, a decis că aşteptase destul. A luat autobuzul înapoi spre centru şi s-a plimbat fără ţintă pe străzile din spatele gării, pe unde spusese Herta că umblă el. După câteva ore a renunţat la ideea de a-l mai găsi, epuizată de căutatul la întâmplare. Când a ajuns pe un pod care trecea pe deasupra şinelor de cale ferată, l-a văzut apropriindu-se din direcţia opusă.

Nu avea nici un dubiu că el e, chiar dacă avea mersul altfel decât de obicei, aplecat şi agale. El s-a oprit când s-au aflat câţiva metri unul de celălalt. Era palid şi tras la faţă şi tremura de frig în geaca subţire care părea prea mare pentru el, la cât de mult slăbise. A privit-o fix în timp ce ea îi repeta numele şi încerca să zâmbească. Când s-a îndreptat spre el, el s-a întors şi a început s-o ia în direcţia opusă, cu paşi grăbiţi. Ea şi-a mărit viteza şi a început să-l strige pe nume, lumea se uita după ei. Când el a luat-o la fugă, ea a avut un impuls să alerge după el, însă brusc s-a oprit şi a rămas pe loc, în timp ce îl privea dispărând printre ceilalţi pietoni, în lumina amurgului.

Îi vedea fața îngrozită atunci când o recunoscuse și o vedea pe Herta uitându-se pe fereastră cu lacrimi în ochi. Nu durea și nici nu era o eliberare. Ea nu îl cunoștea pe bărbatul pe care tocmai îl văzuse dispărând. De fapt, nu-l cunoscuse niciodată. Făcuse un copil cu un bărbat pe care nu-l cunoștea și oricum nu sperase niciodată atât de multe ca atunci când începuse să înțeleagă cât de puține știa despre el. El nici măcar nu vrusese s-o privească în ochi și ea a înțeles că oricum n-ar fi contat dacă știe sau nu că are un fiu.

A avut un sentiment ciudat în trenul înapoi spre Copenhaga, sau tocmai lipsa de sentimente o uimea? Ar fi putut să fie amărâtă din cauza lașității și trădării lui, dar nu îi venea. Era vina ei și numai a ei că alunecase în capcană și se îndrăgostise tocmai de el și nu de un altul. Știuse dinainte că e o capcană, cu mult înainte de a-l întâlni, dar fusese moale și proastă și își închipuise că sensul vieții era să-i nască un copil. De parcă un copil ar fi răspunsul la ceva.

Când își luase rămas-bun de la Dmitri îi spusese că o să-și întâlnească tatăl și că într-o zi vor veni amândoi să-l ia. Îl sunase și vorbise de câteva ori cu el la telefon și se străduise să pară convingătoare când îi răspundea la întrebări. Când s-a întors de la Köln, a sunat din nou la vila din București, dar n-a răspuns nimeni, și, în timp ce aștepta, și-a dat seama

că habar nu are ce o să-i spună băieţelului. Era ciudat, mama lui Milu era de obicei acasă la ora aceea, numai că nici în zilele următoare nu a răspuns nimeni la telefon, şi, într-un final, ea a renunţat să mai sune.

Nu mai primea răspunsuri nici la scrisorile pe care le trimitea. Lunile treceau şi era surprinsă că atunci când se gândea la Dmitri îşi dădea seama că trecuseră mai multe zile de când o făcuse ultima oară. Se schimbase deja, cu siguranţă, dar nu-şi putea imagina schimbarea când se uita la fotografia cu băieţelul în vârstă de trei ani, pe care o ţinea ascunsă într-una din cărţile pe care şi le luase cu ea atunci când şi-a făcut valiza. Se întâmpla să stea trează cu gândul la fiul ei care aştepta, dar sentimentul de vinovăţie scădea în acelaşi ritm cu faptul că îi era mai greu să-şi închipuie cum arată acum.

El nu ştia de existenţa ei, băieţelul care într-o dimineaţă, patru ani mai târziu, şi-a văzut bunica stând de vorbă cu o străină, în faţa casei lor. Nici ea nu ştia cum ar fi putut să-i explice. Se gândise doar dacă o să-l recunoască. Mama lui Milu i se adresase pe un ton dur şi rece şi îi spusese că ea e moartă. Aceasta era explicaţia pe care o primise Dmitri. O întrebase pe Elena cum altfel să-i explici unui copil de trei ani că mama lui plecase şi că n-o să se mai întoarcă. Murise în Danemarca, se înecase la un tur de înot, şi trebuia să se ţină departe de ei.

Elena a rămas pe loc şi s-a uitat după Dmitri şi doamna Nosca îndepărtându-se pe stradă. Ar fi putut să alerge după ei, ar fi putut vorbi cu băieţelul, să-i spună cine e ea, dar nu s-a mişcat din loc. La început crezuse că mama lui Milu o paralizase prin ceea ce spusese, dar doar la început. S-a întors la Arezzo în ziua următoare, fără să-şi fi vizitat părinţii. Tatăl ei îi scrisese de câteva ori, la scurt timp după ce părăsise România, şi îşi exprimase regretul că doamna Nosca îi refuză mamei Elenei contactul cu nepoţelul lor. Tatăl o tot întrebase în scrisori ce are de gând. Într-un final, Elena a încetat să mai răspundă.

Ce avea ea de gând? Întrebarea n-a mai fost relevantă când Dmitri, în vârstă de nouăsprezece ani, a găsit printre lucrurile bunicii, după moartea acesteia, poze cu tatăl lui, cu mama lui şi cu el, alături de scrisorile pe care Elena i le scrisese, până când a renunţat. Se hotărâse să-i scrie la adresa din Copenhaga de la care trimisese ea scrisorile. Îi explica de ce nu i-a răspuns niciodată şi o ruga să dea un semn de viaţă. Nu exista nici măcar un cuvânt de reproş în scrisoarea lui.

Elena m-a întrebat dacă îmi mai amintesc Crăciunul acela. M-am uitat dezorientat la ea. Crăciunul

acela, când Ceauşescu a fost executat... Prea târziu. Dacă s-ar fi întâmplat cu trei ani mai devreme, poate că Milu n-ar mai fi plecat niciodată. Şi dacă Milu n-ar fi plecat... Eram pe ţărmul Insulei Tibrului, curentul era mai puternic aici. S-a întors spre mine. Dacă Milu n-ar fi plecat, poate că Dmitri nu s-ar fi născut niciodată. Dacă Milu n-ar fi fost o speranţă, o speranţă fără realitate, dar cu mult mai distrugătoare, în loc să fie un junkie fără coloană vertebrală, pe care ar fi putut să se decidă să-l părăsească ea.

S-a uitat la mine cu privirea sfidătoare pe care o recunoşteam din serile petrecute împreună cu ea şi Scott. O duritate bruscă, de parcă voia să-mi arate că ea a ştiut dintotdeauna că e singură. Mă gândeam că ar fi putut să-i împărtăşească lui toate astea. Nu ar fi contravenit contractului lor, sau cum putea fi numit. Dacă i-ar fi povestit lui Scott despre Dmitri, totul ar fi decurs altfel. Dacă şi dacă...

Am întrebat-o de ce n-a spus niciodată nimic. A tăcut, după care şi-a îndreptat ochelarii de soare şi s-a întors spre mine. El îşi dorise un copil cu ea, dar ea luase o decizie în trenul de la Köln la Copenhaga. Poate că avea să iubească din nou, nu putea recunoaşte faţă de ea că speră asta, dar poate că avea s-o facă. Singurul lucru pe care-l putea spune cu siguranţă era că n-o să mai aibă copii niciodată, cu nimeni.

A tăcut câteva clipe. Cum să-i ceară lui Scott să aibă grijă de copilul lui Milu, când ea nu voia să fie mama copilului lui?

Am întrebat-o dacă se gândise să se întoarcă la București. A dat din cap. Nu. Era prea târziu, trecuse vremea, copilăria lui... La ce folos să-i mai ceară iertare acum? Putea să se ducă acolo, s-ar lua în brațe, dar ce era de spus? Câteva zile mai târziu s-ar întoarce la Roma și iertarea lui ar avea deja un gust amar, răsuflat. Singura diferență ar fi că vechile răni se vor fi deschis la loc. Mă gândesc la fotografia cu tânărul cu mustață, îmbrăcat în trening, care stă pe aleea din curte, unde Elena îngenuchiase acum șaisprezece ani să-l sărute de rămas-bun. Nu mai era copilul pe care îl strânsese în brațele ei și căruia îi făcuse semn de rămas-bun cu mâna. Simțeam că parcă ea îmi ghicește gândurile. Ea nu mă cunoaște, mi-a spus ea, nu ne cunoaștem unul pe celălalt...

Încercam să compar ceea ce îmi povestise ea cu ceea ce știam dinainte, dar nu eram sigur cum se potriveau bucățile de puzzle una în cealaltă. Eu pot doar să presupun legătura dintre despărțirea ei de Milu la Köln și seara aceea de Crăciun, când îl sărutase pe Scott. Fusese un sărut sincer, dar fusese și o decizie. Încerca să-l iubească și încercarea durase atâta timp cât știa că Milu se află undeva, poate nu ca o speranță, dar nici ca o istorie definitivă, de neschimbat.

Nu este vorba numai despre iubire. Este vorba despre ceea ce ea intermediază și ascunde totodată, despre ceea ce gândul poate însemna, gândul la iubire, la un alt om, ca și când ea sau el ne-ar putea elibera și lumea ar deveni alta. Deja fusese vorba despre altceva când ea, pe atunci în vârstă de șaisprezece ani, fusese model pentru Milu și tânjea ca el să o atingă. Nu era îndrăgostită atunci când l-a sărutat pe Scott și nici când a întâlnit, pe rând, un bărbat din Arezzo și unul din Via Panama. Dezrădăcinarea devenise mai vastă decât locul împrejmuit cu un dig de către o femeie și un bărbat, în care se ghemuiesc noaptea unul lângă celălalt.

Lumea crede că totul în viață se învârte în jurul iubirii, pentru că iubirea este singura ei cauză, dar Elena avusese mereu alte motive să iubească. La Milu iubise libertatea lui, și pentru că era atât de tânără, a confundat asta cu iubirea. Fără ca acest lucru să-i fie încă limpede, trebuie că-și descoperise confuzia în absența lui. Când, într-o după-amiază, stătea pe locul de joacă dintr-un parc și privea coroanele copacilor smucindu-se în vânt, nu cred că după iubire tânjea ea, ci doar după libertate, și când și-a îndreptat privirea spre lada cu nisip, nici măcar nu și-a putut recunoaște propriul fiu printre ceilalți copii.

Din clipa în care Milu dispăruse din ochii ei pe un pod de peste calea ferată din Köln și gândul legat

de viața lor împreună dispăruse și el, nu îi mai rămăsese decât libertatea. O libertate fără contact, fără legătură cu ceva sau cineva. Pentru ea, nu iubirea era oarbă, ci libertatea ei. Aceasta era deosebirea dintre ea și Scott. Ea știuse de ce iubea, dar nu știuse ce să facă cu libertatea ei proaspăt câștigată. Înainta bâjbâind, iar bărbații nu era decât puncte de sprijin temporare. Trebuia să existe altceva în afară de libertatea din libertatea în sine, la care ea stătuse și visase în stațiile de autobuz din orașul ei natal. Chiar dacă nu ne vom putea recunoaște în Elena, recunoaștem poate gândul care ne străbate duminica, atunci când străzile sunt pustii și stațiile stau răvășite de lipsa de sens. Acolo trebuie să fie altceva, dar unde?

Într-o zi, patru ani mai târziu, a sunat la Köln. Încă exista viață în speranța ei epuizată? Nu credea asta. Își adusese pur și simplu aminte de Milu, așa cum îți aduci aminte de o fantomă din trecut. Poate că era una din acele zile care vine cu anii, când te simți mai mic și mai rătăcit privind înapoi, pur și simplu pentru că drumul a devenit mai lung, drumul de la punctul de plecare, de unde nu ești altceva decât un punct care dispare la orizont. Nu sunase să vorbească cu el, sunase doar să-i dea Hertei noul ei număr de telefon, astfel încât el, ca un ultim punct de sprijin, o ultimă legătură, cel puțin să știe că poate da de ea. Herta i-a spus că încercase să o sune la vechiul număr

din Copenhaga. Probabil că se întâmplase când eram eu plecat. Milu fusese găsit într-o toaletă de la gară, cu câteva luni în urmă. Murise de la o supradoză. Herta o înştiinţase pe mama lui, dar păstrase tăcere asupra faptului că el avea în buzunare heroină de douăzeci de mii de mărci germane.

Îmi închipui că pe negustorul de antichităţi din Arezzo l-a întâlnit câteva luni mai târziu. Când mă gândesc la cât de puţin a vorbit despre el, mi se pare ciudat că am stat faţă în faţă, fie că fusese bărbatul chel cu buze subţiri şi ochi băgaţi în cap, sau cel cu nodul de la cravată desfăcut şi cu părul lins. Îmi dau seama că nu contează care dintre ei era. Din câte avea să se dovedească, nici pentru Elena nu conta. Dar ea l-a recunoscut, când el, pentru a doua oară, apăruse la pizzeria din Frederikshavn, şi poate că se gândise că e un străin aflat în trecere, la fel ca ea. Se pare că şi el o remarcase şi de data asta au intrat în vorbă. Ceva lăuntric cedase, doar ea era cea care nu mai rezista? L-a vizitat la hotelul din port, era un bărbat simpatic. Asta mi-a spus, în mare, despre el, şi nu ştiu pe cine cruţa fiind atât de discretă: pe mine, pe Scott sau pe ea.

O după-amiază întreagă şi o seară a stat cu un italian într-o cameră de hotel cu vedere la cerul gol şi la marea aproape pustie. Poate că în patul de la hotel se gândise la Milu şi la Scott, în timp ce el îi

şoptea la ureche, un alt bărbat. Poate că vedea în faţa ochilor pinii pociţi din jurul curţii unde Scott o asediase şi veghea asupra ei cu iubirea lui sfioasă, mult prea modestă, neştiutoare. N-a putut rămâne şi îşi închipuise probabil că trebuie să plece şi mai departe pentru a putea ajunge în sfârşit undeva. O vreme trebuie să fi crezut că Arezzo era acel loc dintre toate locurile. Negustorul de antichităţi îi scrisese în lunile care au urmat şi într-un final ea a văzut o cale de scăpare în adresa lui străină şi în braţele lui străine.

În acel moment, dorul ei nu mai avea direcţie sau obiect. Nici măcar Dmitri, nici măcar gândul la un fiu nu fusese de ajuns să-i dea o formă. Se plimbase pe străzi şi stătuse în fiecare zi şi servise pizza fără să ştie că Milu nu mai exista decât ca amintire, mai mult sau mai puţin iluzorie. După vestea tardivă, ea dăduse drumul prezentului, paşii începuseră să i se clatine, privirea începuse să îi licărească. Poate că şi-a pus aceeaşi întrebare pe care alţii ar fi pus-o despre Milu. De ce tocmai Scott? De ce nu un bărbat din Arezzo? Întrebarea ar fi pusă greşit, căci de ce nu? Era legătura cu lumea care se rupea din nou, şi pe care ea încerca disperată să o reînnoade. Coarda pe care Milu o întinsese primul vibrase de atâta viaţă, până când el i-a dat drumul brusc şi a lăsat-o cu o legătură desprinsă, o speranţă fără adresă.

Ajunseserăm de cealaltă parte a Tibrului. Mi-a dat drumul la braț și s-a oprit. A trebuit să mă lase aici. Am rămas puțin pe loc între fluviu și puhoiul de mașini, în timp ce ea a chemat un taxi. Eu am părăsit Roma câteva zile mai târziu și nu mai am nimic de povestit. Faptele au rămas în urmă ca niște case părăsite pe un câmp. În realitate, nu am primit niciodată răspuns la ce s-a ales de ea, pentru că știu atât de infim de puțin despre viața ei, după ce l-a părăsit pe Scott. Nici nu e așa de important pentru poveste. Ea se încheie aici, dar Scott sau Elena nu se opresc, ei merg mai departe, în Queens și în Via Panama. Sunt lucruri despre care nu i-am întrebat, dar anumite întrebări sunt prea vechi pentru a primi un răspuns.